

Abodi Némethi István

ÁDÁM AZ ISKOLÁBAN

(két kisregény és más művek)

Tartalomjegyzék

ÁDÁM AZ ISKOLÁBAN	3
ÁDÁM AZ EGYETEMEN	18
ELSŐ FEJEZET	18
MÁSODIK FEJEZET	22
HARMADIK FEJEZET	29
NEGYEDIK FEJEZET	37
ÖTÖDIK FEJEZET	43
HATODIK FEJEZET	50
HETEDIK FEJEZET	53
NYOLCADIK FEJEZET	55
HUSZADIK SZÁZADI KALANDOK	58
Bözsi és Pista nászútjai	58
Rekviem egy rendes emberért	60
Bözsi és Pista házat vesznek	62
Bözsi és Pista további kalandjai	64
A ROMÁNIAI FORRADALOM	68
KIZSÁKMÁNYOLÁS VAGY SEGÍTSÉG?	72
BESZÉLGETÉS A BARÁTAIMMAL	73
RÉGI SZAVAINK	76

ÁDÁM AZ ISKOLÁBAN

A szereplők kitaláltak, a cselekmény sem történt meg, senki se gondoljon se önmagára, se másra!

A baráti társaság a bozótosban gyűlt össze. Középiskolai tanulók voltak. A főnök Vladimír volt, ő hozta a cigarettát. Meggyújtották, és szívták. Részt venni a cigarettaklubban azt jelentette, hogy a társasághoz tartóztak.

Vladimír szerepelt:

– Tudjátok, melyik a világ leghosszabb alagútja?

A többiek nem tudták. Ha tudták volna, akkor sem szólnak. Senki sem lehet okosabb a főnök-nél.

– A Simplon. 19823 méter.

Vladimír szülei egy évvel korábban Magyarországon jártak, ott egy földrajzi atlaszt vásároltak, onnan vette ki Vladimír az adatokat, amelyekkel csilloghatott. A hallgatóság elismerő arckifejezéssel fogadta az oktatást. A főnöknek az kijár.

Vladimír folytatta:

– Tudjátok, mi lesznek? Sebészorvos. Azok keresnek mesésen. A betegek akármennyit hajlandók fizetni az operációért, csak hogy sikerüljön. Nem fogok megkegyelmezni senkinek sem; aki nem tejel le, megdöglik.

A társaság elismerően bólogatott. Az valóban nagyon jó pénzes szakma.

Egy új fiú közeledett. Jancsi, a csicskás. Direkt hagyták ki a társaságból. Valakit jó volt lenézni, és Jancsi arra való volt. Persze neki fáj a mellőzés, erős vágyat érzett, hogy a társasághoz tartozzon. A főnöktől vagy négy méternyire megállt, könnyörgő tekintettel várta, hátha közelebb hívja. Ez nem történt meg. A bennfentesek élvezték a kirekesztett fájdalmát.

Végül Jancsi szólalt meg:

– Adnátok nekem is egy cigarettát?

A társaság nevetett. A csicskás megalázása jó vicc, a főnök is mosolyog.

– Ez csak a baráti társaság tagjainak jár – mondta Vladimír. – A tagságot ki kell érdemelni.

Jancsi hallgatott, csak a szemei kérdeztek: vajon mit kell tennie?

– Be kell bizonyítanod, hogy bátor, idevaló legény vagy – folytatta Vladimír. – Meg kell pofoznod Ádámot.

A többiek összenéztek: ez jó móka lesz.

Jancsinak nem volt választása. Ádám erős ifjú volt, nem volt tanácsos kikezdeni vele, de a társaságba be kell kerülnie.

– Ti is ott lesztek? – kérdezte.

– Persze, ha kell, segítünk. Ha pofon ütöd, azzal már be is bizonyítod, hogy a barátunk vagy.

Ádám a könyvtárból jött. Épp végigböngészte A Hét folyóirat utolsó oldalát. Az első oldalak a rendszer dicséretével voltak tele, csak az volt a szerepük, hogy az utolsó oldal is megjelenhessen. Meglátta a feléje közeledőket. Kitalálta, hogy mi következne. Vladimírtól semmi jó nem várható, és Jancsi arcán látszott az igyekezet.

– Hogy vagy, Ádám? – kérdezte Vladimír, hogy elvonja a figyelmét.

Közben lendült Jancsi keze. Ádám még idejében elkapta a kisujját. Nem akart verekedni, megverni a szerencsétlent, elég volt blokkolni. Jancsi rázta a kezét, ki akarta szabadítani. A feladatot végre kell hajtania. Egy roppanás: a kisujj kificamodott.

– Jaj, kitörte!

– Nem szégyelled magad? – méltatlankodott Vladimír. – Kitörni az ember ujját!

– Biztosan ekkora lendülettel nem a legyeket akarta elhajtani.

– Semmi közöd hozzá, hogy mit akart. Hülye voltál, az is maradtál.

A társaság kacagott. Ha a főnök azt mondja, hogy hülye, az jó vicc. Megint bebizonyította a könyvmolyról, hogy hülye.

Vladimír a lakásuk pincéjében edzett. A pince tornateremnek volt berendezve. A bordásfalon húzódkodott, amíg el nem fáradt, azután meglepődéssel szemlélte az izmait. Valóban gyönyörűek voltak. Ádámot is megverhetné. Nagyon gyűlölte azt a fiút, mert nem tudott miatta érvényesülni. Mindenki azt a bitangot csodálta, főleg a lányok; az ember meg sem kefélhet senkit, mert minden kurva abba a gazemberbe szerelmes. Pedig semmivel sem tehetségesebb, mint ő. Az ő fogalmazásai sokkal jobbak, csak nem tudják értékelni sem a lányok, sem a magyartanár. Majd órákat fog venni befutott írótól, akkor majd megmutatja, hogy ki ő, kit mellőztek méltatlanul.

Nagyon összeverhetné Ádámot, de nem lesz szükség erre. Majd megteszik a gorillái. Akármit parancsolhat nekik, engedelmeskednek.

– Ádám, légy szíves elmagyarázni nekem ezt a levezetést! Nem értem egészen.

Ádám tudta, hogy ez nem igaz. Magdi okos lány, biztosan tisztában van a fizikai levezetéssel is, csak ürügyet keres, hogy beszélgessenek, mert szerelmes belé. Ha irányítani tudná az érzelmeit, Magdit kellene szeretnie, gyönyörű lány, rendes, jó indulatú, boldoggá tehetné akkor őt is és saját magát is, de ő Enikőt szereti. Már meg is vallotta az érzelmét a lánynak, de az azt válaszolta, hogy csak barátságot érez iránta. Ilyen az élet, a szerelmi vonzalmat az izzadság feromonjai irányítják, és fájdalmas háromszögeket építgetnek.

Mit tehetne Magdiért? Tegyen úgy, mintha viszontszeretné? Végül csak rájönne az igazságra, és az számára még fájdalmasabb lenne. Azt kell tennie, amit Enikő tesz vele: kategorikusan éreztetni, hogy csak barátok lehetnek.

Elmagyarázta a levezetést, aztán tovább állt.

Enikőt még egyszer megkérdezte.

– Már mondtam neked, Ádám, hogy csak barátságot érzek irántad.

Persze, hogy mondta, de ő reménykedett, hátha a lány csak szégyelli bevallani az érzéseit. A kedvességéről, meleg tekintetéről szerelemre következtetett.

Már nevetséges, hogy nem akarja megérteni a valóságot.

Miután eltávozott, Vladimír lépett oda a lányhoz:

– Vigyázz, hogy állsz szóba Ádámmal, mert a hátad mögött mocskol! Azt mondta, hogy kurva vagy, megvoltál neki.

– Köszönöm, hogy szóltál.

– Semmi az egész, szívesen megteszem máskor is. Bennem bízatsz, mert én tisztellek. Nem kellene ilyen rosszindulatú alakokkal barátkoznod.

Enikő sokkal okosabb volt, és sokkal jobban ismerte Vladimírt, mintsem hogy elhitte volna a hazudozásait. Amaz ezt nem vette észre, büszkén az eszére és boldogan ment a dolgára, hogy ilyen jól el tudta intézni Ádámot.

Egy héttel korábban Magdinál intézte el ugyanígy.

Vladimír Jancsit kérdezte:

– Jobban van az ujjad?

– Már meggyógyult.

– Akkor éppen ideje lenne, hogy bosszút állj. Húzz be egyet neki!

Jancsi félénken pislogott.

– Ne félj, mi is ott leszünk, a barátaid vagyunk – bátorította Vladimír.

Ahogy belépet Ádám az ajtón, egy hatalmas ütést kapott a szívgödrébe. A falhoz lapuló Jancsit nem láthatta. Az ütéstől rosszul lett, kiment a lábából az erő, elesett, nehezen vette a levegőt.

Amikor felkelt, Jancsi már a banda többi tagja között volt; vigyorogva várták, hogy vissza meri-e adni?

Ádám tudta, ha Jancsihoz nyúlna, a banda rátámadna, aztán védekezhetnének, hogy csak Jancsit akarták megvédeni.

De miért adná vissza? Hogyan mondta Jézus? Ha megütik az egyik arcodat, tartsd oda a másikat is! Ha hetvenhétszer ütnek meg, akkor is viseld el! Keresztyén emberként kell megoldania a problémát, akkor az erkölcsi győztes ő lesz. Csak annyit mondott:

– Én nem ütlek meg, Jancsi, büntessen meg a Jóisten a gonoszságodért!

– Mondtam én, hogy gyáva – hallotta a Vladimír hangját, miután továbbment.

– Nem az a legény, aki üt, hanem aki el tudja viselni – felelt neki.

– Ez a gyávák filozófiája – nevetett Vladimír.

A banda is vele nevetett. Ádám nem látta értelmét, hogy folytassa a beszélgetést, hiába mondaná a legcsattanósabb válaszokat is, a banda úgyis Vladimír hülyeségeit értékelné.

Ádám elhatározta, hogy nem hagyja annyiban. Társadalomban él, amelynek meg kell védenie a jogait. Elítélte az árulkodást, amellyel az ember a kollégáit mártja be, de az ilyenek nem kollégák.

Az osztályfőnököt nagyon kelletlenül érintette a panaszkodása.

– Mi az, hogy megütöttek? Üsd vissza, ne árulkodj, kétszer akkora vagy, mint ő! Neked szabad, nekem nem.

– Egy bandához tartozik. Egy bandával nem verekedhetek.

Az osztályfőnök nem hitte:

– Miféle banda?

– Vladimír a vezér, hatan vannak.

– Na, ez a szerencsétlen is épp Vladimírral akadt össze! – gondolta a tanár. Vladimír apja pártfunkcionárius volt, sok minden függött tőle, többek között az osztályfőnök lakáskérésének

az elbírálása is, már négy éve albérletben lakott a családjával. Egy kiutalt három szobás lakás alacsony lakbérrel sokat javíthatna a helyzetükön.

– Te ne árulkodj a társaidra, inkább barátkozz össze velük!

– Megpróbáltam, de ezekkel nem lehet. Nemcsak ez az eset van. Már rég állandóan szekálnak, teljesen felőrlik az idegeimet.

Az osztályfőnök sokat nem tehetett. Az egész világon probléma az iskolai agresszió, a verbális is; a tanárok feladata lenne visszaszorítani, de ők legtöbbször tehetetlenek. Megszidhatják az elkövetőket, azok végighallgatják a „prédikációt”, azután folytatják. Le lehet vonni a magaviseletüket, de ez nem állítja meg az agresszorokat, sőt miután hozzászoknak, meg sokkal rosszabbak lesznek. Kicsapni őket három napra? Három nap vakációnak veszik. Kicsapni végleg? Amennyi rosszindulatú gyerek van, annyit nem lehet kicsapni. Akit meg kicsapnak, abból mi lesz? Iskolai végzettség nélkül, agresszív lelkülettel bűnöző. Így, ha elvégzik az iskolát, a társadalom hasznos tagjai lehetnek majd; termelnek, az agresszív készítésüket kevésbé kártékony módon élik ki: szidalmazták a többi nemzetet, a más vallásúakat, a főnöküket a háta mögött, a kormányt, rosszindulatú pletykákat találnak ki stb. Egy olyan ösztönről van szó, amely képes volt az emberiséget az egész világon elterjeszteni azzal, hogy egyeseket folyton elűztek. Szomorú dolog, hogy most a megtámadott, megalázott tanulók nem menekülhetnek el, tűrniük kell, amíg az idegrendszerük tönkremegy.

Hogy lehetne őket megvédeni? Az agresszív tanulók csak egy tekintélyt ismernek: a testi erőt. A főnökük is rendszerint fenyegetéssel vagy veréssel bírja engedelmességre és tiszteletre őket. Ez az, amit a tanárok nem tehetnek meg. Az osztályfőnöknek is volt egy esete, amely nagyon óvatossá tette. Fizikát tanított egy osztályban, mozgósította az összes energiáját, hogy megértsék a magyarázatát, de a tanulók csak kuncogtak. Megpróbált a lelkükre beszélni:

– Gyerekek, kérlek, ne szórakozzatok! Gondoljátok meg, milyen sok helyen kell az egyetemi felvételin a fizika! Gondoljátok a jövőtökre, könnyen megértitek ezeket a logikus dolgokat, ha figyeltek!

Újra nekifogott a magyarázatnak, de az osztály csak kuncogott. Akkor vette észre, hogy az ajtót valaki kinyitotta egy tenyérnyire, biztosan ott kívülről őt utánozza. Dühösen rohant ki, az ajtó előtt Győzőke volt, az egyik hiányzó tanuló, a közeledésére elillant.

– Ide gyere! – kiáltott rá.

– Jól van, odamegyek, úgysem mer semmit sem csinálni.

Kaján mosollyal közeledett, erre ő dühösen arcon legyintette. Nem erősen, csakhogy lássa a gyerek, hogy mégis meg meri tenni.

A tanuló elszaladt, ő tovább folytatta az óráit. Órák után, ahogy kiment az épületből az igazgatót pillantotta meg négy ismeretlen férfi társaságában.

– Te verted meg Győzőkét? – kérdezte az igazgató.

– Nem vertem meg, csak arcon legyintettem.

– Ennyi elég is – vette át a szót az egyik idegen. – Kovács Gergely ügyvéd vagyok. Az Ön beismerő vallomása két semleges tanú előtt nagyon is elég. Biztosítom, hogy ez után a brutalitás után többet nem fog tanítani, és gyűjtse a pénzét, mert jelentős fájdalomdíjat fog fizetni!

Fájdalomdíjat? Miért? Egy legyintésért? A gyereknek nem volt semmi baja, vagy tizenöt méterrel arrébb állt, és kárörvendő mosollyal szemlélte a fejleményeket.

Végül a kollégái mellé álltak, a gyűlésen méltatták az addigi odaadó munkáját, utolsó figyelemzetéssel megúszta. Győzőke szüleit csak egy jókora összeggel tudta meggyőzni, hogy ne menjenek törvényre.

A lelkiismerete megnyugtatósáért elhatározta, hogy csak beszél Vladimírral; óvatosan, hogy a lakásreményeit veszélybe ne sodorja.

– Vladimír, állj csak meg egy kicsit! – szólította meg, ahogy megpillantotta. – Beszélnem kell veled. Valami problémád van Ádámmal?

– Panaszkodott?

– Igen. Kérlek, legyetek jó barátok ezután. Ne haragudj, hogy szóltam, de mint osztályfőnöknek kötelességem volt.

Vladimír nagyon meg volt elégedve az eredménnyel. Az osztályfőnöke bocsánatot kért, amiért szólni mert. Érezte a hatalmát, és nagyon élvezte.

Ádámot körbevették.

– Kapjátok el a szerencsétlent! – parancsolta Vladimír.

A banda el is kapta, bevitték egy félreeső szögletbe.

– Árulkodni mertél, te júdás? – kérdezte fenyegetően Vladimír. – Engem akartál bemártani, te tetű? Ezért most kiherélünk.

Csak egy kurtát kiálthatott Ádám, a száját máris betömték egy mocskos ronggyal. Megpróbált kiszabadulni, de a bandatagok erősen tartották.

– Húzzátok le a nadrágját és a tetves gatyáját! – irányított Vladimír. – Nekikezdhetsz.

Az egyik bandatag egy bicskát vett elő. Megmozgatta Ádám szeme előtt:

– Nézd, milyen jól ki van fenne!

– Elhalasztjuk az operációt – határozott Vladimír. – Jó ember vagyok, hagyom, hogy egy kicsit még örülj a micsodádnak. Majd akkor tesszük meg, amikor úgy akarom. Most olcsóbban megúszod. Jancsika, lépj akcióba!

Jancsi boldogan akcióba lépett, kihasználta, hogy Ádámot kemény markok fogják, két nagy pofont kent le neki.

Ádám nem tudta, hogy mennyire vegye komolyan a fenyegetést. Visszagondolva az egész nagyon hihetetlennek tűnt; az is lett volna, ha nem Vladimír és a bandája a fenyegetőző. Vladimír gonosz ember, bármire képes, ha nem éri miatta baj. Biztosan úgy fogja megszervezni, hogy ne legyen ott. A bandájának meg az a dicsőség, ha minél nagyobb kárt okoznak valakinek, büszkén mennének a börtönbe is, dicsekedve, hogy mire volt bátorságuk.

Támogatást sem kérhet senkitől, mindenki csak viccnek, valószínűtlen dolognak fogná fel az egészet.

Valamivel meg kell félemlítenie őket. Visszaemlékezett egy két évvel korábbi esetre. Vladimír akkor is fenyegette, vigyorogva mondta:

– Megjött a kedvem, hogy eltángáltassalak téged.

Másnap valóban rátámadt az akkori bandájával. Ő hirtelen a fa személtládát kapta fel.

– Amelyik hozzám üt, betöröm a fejét – mondta.

Mint egy verébsereg rebtent szét a banda, megmenekült.

Most is hasonlóan kell eljárnia. Vásárol egy zsebkést, csak előveszi, amikor rátámadnak. Ha látják, hogy mindenre elszánt, békén hagyják.

Gyengécske megoldás volt, de jobb nem kínálkozott.

Másnap már nagyon furdalta Jancsika oldalát a feltűnési vágy, meg kell mondania mindenkinek, de főleg a lányoknak, hogy milyen nagy hős volt, meg merte pofozni Ádámot.

Hozzá ment:

– Hogy érzed magad a tegnapi pofozkodás után? Érzed-e még a tenyerem nyomát? – Kíváncsian nézett körül, hallották-e a hangoskodását?

Főleg a rosszindulatú arckifejezése háborította fel Ádámot.

– Ez már tényleg sok – gondolta, és arcul ütötte a hetvenkedőt.

Jancsika kétségbeesetten nézett körül, majd Vladimírhoz szaladt:

– Azt ígértétek, hogy megvédték.

– Persze, hogy megvédünk. – Lajoshoz fordult: – Segíts neki!

Ádám a pof után nem érzett lelki furdalást. A Szentírás szerint hetvenhét pofont is el kell tűrni, anélkül hogy visszaadnók, de ő ember, vétkezhet. Nagyon rég tűr, most inkább öntudatlanul lendült meg a keze.

Jancsika jött hozzá:

– Ádám, miért ütöttél meg? Én csak érdeklődtem.

Azon gondolkozott, hogy mit felelhetne erre a szemtelenségre, amikor érezte, hogy valaki hátulról lefogja mind a két karját.

Ez az alkalom volt a Jancsikáé. Most újra megmutathatja, mekkora legény. Az Ádám ábrázatát kezdte öklözni, erősen, büszkén, lássa mindenki, ő veri Ádámot! Ellenérzése nem volt amiatt, hogy az Ádám karjai le voltak fogva, az ő barátja tette ezt, az ő ereje az ügyességében van, hogy ilyen segítőköt tudott szerezni; büszkélkedhet, hogy milyen hatalmas barátai vannak.

Ádámot a verés öntudatlan állapotba hozta. A sok sértés, amelyeket hónapokon keresztül el kellett tűrnie, most lavinaként tört ki belőle, elmosva a józan ítéletét; valahogy kiszabadította a jobbját, kivette a bicskát a zsebéből, kinyitotta.

– Vigyázz, bicska van nála! – kiáltotta valaki.

Jancsika meg sem hallotta, nagyon belemerült az élvezetbe. Akkor Ádám kábán az ütésektől megszurta a vállát.

– Vigyétek azonnal az orvoshoz! Még elvérzik – kiáltotta Vladimír.

Elvitték.

Egy félóra múlva az igazgató jött fel az osztályba. Az orvos már felhívta telefonon, tudatta az esetet.

– Mi történt itt? – kérdezte.

Ádám gondolkodott, hogyan is mondhatná el röviden, és az igazságnak megfelelően.

– Ki szúrta meg az osztálytársát? – kérdezett tovább az igazgató.

– Én voltam – vallotta be Ádám.

– Te? – csodálkozott el. Nem ilyennek ismerte a fiút.

Magdi jelentkezett.

– Mondjad!

– Igazgató elvtárs, Ádámot már hónapok óta állandóan szekálják, most is rátámadtak, és verni kezdték.

– Mindenki elővesz egy lapot, és leírja az előzményeket is, és a történeteket is.

Lombik tanár futólag hallotta az esetet. Ismerte a tanulókat, Ádámról tudta, hogy csendes, jóindulatú fiú, csodálkozva kérdezte meg:

– Mi történt, fiam? Hogy jutottál idáig?

– Már rég szekálnak, vernek. Már nem tudtam uralkodni magamon.

Lombikot is gyerekkorában sokat verték, megalázták az erősebb társai, együtt érzett Ádám-mal:

– Ne csüggedj, utánajárunk a dolgoknak, az igazi bűnösök fognak lakolni.

Tovább nem maradhatott az otthoni elfoglaltságai miatt, de elhatározta, hogy az esti gyűlésre feltétlenül visszajön.

Márta, Vladimír édesanyja fodrásznőként dolgozott. Munka közben kereste fel az egyik barát-nője:

– Mártikám, nagy baj van.

– Na, ne mondd, mi lehet?

– Végezz a vendéggel, azután elmondom.

– Jucikám, vársz ugye egy kicsit, amíg megbeszélünk valamit?

– Persze, nyugodtan itt hagyhatsz, ha nem akarjátok, hogy én is halljam.

Bementek a másik helyiségbe. A tanár barátnő kezdte el:

– Képzeld, valamilyen mocskos ügybe akarják belekeverní Vladimírt. A suszterkölyök, Ádám, ismered ugye, megbicskázott egy másikat. A diri nyilatkozatot íratott az egész osztállyal, és azok a fiadat tették meg főbűnösnek. Elolvastam a nyilatkozatokat, ezt írták. A diri gyűlést hívott össze ma estére, a pedagógiai tanácsot.

– Hogy tehettek ilyesmit?

– Tudod, rosszak az emberek. Azt írták, hogy Vladimír egy bandavezér, a bandájával terrorizálja az egész osztályt, a bicskázást is ő rendezte.

– Szűz anyám, hogy írhattak ilyesmit! Vladimír jó lelkű, rendes gyerek, kedves mindenkivel, persze, hogy sok barátja van, de az nem banda. Ádám nem is a barátja, ő nem áll össze akárkivel, hogy szervezte volna ő a bicskázást?

– Persze, hogy lehetetlen, de a diri könnyen befolyásolható, a nyilatkozatok alapján...

– Zsuzsikám, te ott vagy, ne mondd, hogy nem tehetsz semmit!

– Nekem csak egy szavazatom van a nevelő tanácsban.

– De vannak barátnőid. Meggyőződ őket is. Nem történhet meg valami szörnyűség. Nézd a kezemet! Inas, kifáradt. Egész nap dolgozom itt is, otthon is, hogy Vladimírnek szép jövője legyen. Sebészorvos lesz, még ha belepusztulok is. El fogom rendezni, hogy felvegyék az egyetemre, akármibe is kerül; már most megvan a pénzem rá, és még gyűjtök hozzá. Ezt akarják megakadályozni azok az aljas dögök! Nem hallottad, behozták-e már a rendeletet, hogy orvos csak az lehet, akinek a középiskolában végig tízes magaviseleti jegye volt?

– Még nincs ilyen rendelet.

– De akármikor behozhatják. Zsuzsikám, megkérlek szépen, tégy meg mindent, hogy ne legyen baja Vladimírnek!

Kimentek, és Jucikának is elmondták a szörnyűséget, ami Vladimírt fenyegeti. Jucika is tanárnő volt, ő is megígérte, hogy amit tud, segít.

Utána Márta a férjét hívta fel telefonon:

– Hol vagy, ember? Mit csinálsz?

– A papírmunkámat végzem.

Valóban egy borosüveget emelgetett.

– Te a papírmunkáddal piszmogsz, amikor ekkora veszély fenyegeti a fiadat! Szedd össze magadat, és indulj azonnal az iskolába! Intézkedj, hogy ne merjenek Vladimírral valami rosszat tenni!

– De mi történt?

– Valami késelés volt az iskolában, és Vladimírt is bele akarják keverni.

– Ő késelte?

– Szedd már össze az eszedet, ne beszélj folyton hülyeségeket! Hogy késelte volna Vladimír?

– Akkor mi a baj?

– Az, hogy belekeverik. Tudod, hogy milyen rosszak az emberek. Én itt maradok, végzem tovább a munkámat, beszélek a tanárnőkkel, ahogy hozzám jönnek. Te a tanárokat vedd sorba! Pártfunkcionárius vagy, ha kategorikusan fellépsz, biztosan megijednek.

Fiatalkori botlásából származott a fia, egy jóképű gazember elcsábította, majd elhagyta. Nagy bajban volt, az abortuszok tiltva voltak, a törvénytelenységhez nem volt sem pénze, sem ismeretlensége, és lányként szülni nagy szégyen volt. Gyorsan el kellett vetetnie magát valakivel, és erre Lajos volt az alkalmas.

A férj, Lajos nem vette komolyan a felesége hisztériáját; éppen azért, mert pártfunkcionárius volt, tudta, hogy az ő fiát nem fogják belekeverni, ha nem hibás. A biztonság kedvéért telefonon felhívta Vladimír egyik osztálytársát, Editet:

– Szervusz, Edit.

– Kezét csókolom.

– Mi történt ma az iskolában?

– Ádám megszúrt egy tanulót.

– Vladimír mit csinált ez alatt?

– Semmit. Ült a helyén.

– Légy szíves, őszintén mondd meg, úgymint meg tudom! Vladimír nem volt ott a késelésnél?

– Őszintén beszéltem, ő csak ült a padjában.

Persze, hogy csak női hisztéria az egész. Vladimír nem tett semmit, nem keverhetik bele. Ő pártfunkcionárius.

Lajos apja is pártfunkcionárius volt, régi kommunista és nagyon szigorú ember. Amikor Lajosnak nem sikerült az egyetemi felvételi a gépészeti karra, ahol látni szeretne volna, azonnal dologra fogta a fiát. Esztergályosnak kellett lennie, az egész műszakban álldogált a farácson az esztergapad mellett. Fájt a dereka, egy év után a lába is kezdett visszerezni. El kellett jönnie onnan bárhova, és máshova nem volt képes bejutni, csak a párt egyetemre. Az apja után jó káderlapja volt, segítették a felvételin, felvették.

Másodév után, a vakációban találkozott Mártával a strandon, hamar meghódította, aztán ahogy visszament, kapta a levelet, hogy Márti terhes. El kellett vennie, ha a lány feljelenti,

kirakták volna az egyetemről, mert így elbánt egy munkáslánnyal. A gyerek is hamar jött, hét hónapra született, ennek ellenére teljesen egészséges volt.

Márta este jött haza, mindjárt felelősségre is vonta a férjét:

– Mit intéztél?

– Nem kellett intéznem semmit, Vladimír nem vett részt a késelésben.

– Hogy lehetsz ilyen hülye! Megmondtam világosan, hogy belekeverik a többiek. Azt írták a nyilatkozatokban, hogy ő szervezte meg. Most van a pedagógiai gyűlés az iskolában, most ítélik el a fiadat, és te csak ülsz itthon!

Ettől Lajos megszeppent, sietve indult az iskola felé. A nyugalmát most a felháborodása váltotta fel: milyen rosszak az emberek! Még az ő fiát is belekeverik! Persze, a tanárok kapnak az alkalmon. Űtnek a fián, mert ő kommunista. Az új rendszer urat csinált belőlük; ha a régi világ marad, most is hánynák a ganét az istállóból, de nekik nem tetszik, az apjuk nadrágszj nagyságú földjét sajnálják, amit be kellett adni a közösbe. Meg a kis gazemberek! Még csak tinédzserek, de aljas módon mindenféle rosszat összeírtak a fiáról. De megkeserülnek. A hamis tanúk is, és a rosszindulatú tanárok is. Ő jó ember, mindenkinek csak segített, amit lehetett, de most kegyetlen lesz. Rájuk zúdítja az államvédelmi szervet, a Securitatét. Biztosan megvédi őt, az a feladatuk: megvédeni a kommunista államot és a kommunistákat. A rendszer alappillérei a kommunisták. Ha megengednék, hogy rosszindulatú személyek azokat alattomosan tönkretégyék, a rendszer is összeomlana.

Mind megkeserülnek, csak merjenek az ő fiához nyúlni!

A kölyök, Ádám már rég a begyében volt az apja miatt. Amikor új párttagokat kellett valahogy felvennie, a susztert ajánlották, hogy jó munkaerő, becsületesen végzi a dolgát. Javasolta, hogy vegyék fel, de a szövetkezeti titkár azt mondta, ő próbálta többször is meggyőzni, de nem akar belépni. Gondolta, neki sikerül. Másnap meg is pillantotta, a kocsmában volt néhány barátjával. Odament, és győzködni kezdte. A suszter hallgatta-hallgatta, aztán egyszer csak megszólalt:

– Tudja-e a párttitkár elvtárs, mit mondott a zenész cigány, amikor engedélyt akart kiváltani, hogy zenélhessen?

– Most másról beszélgetünk – utasította rendre.

– Azért mégiscsak beszéljünk erről, hátha úgy jobban megértjük egymást – erősködött a suszter, akiben már több pohárral volt. – Bemegy a párttitkárhoz a cigány, mondja, hogy kellene az engedély a muzsikáláshoz.

– Nem lehet – mondja a párttitkár. – A zene a kultúrához tartozik, csak az művelheti, aki politikailag fel van készítve. Ismered-e te Lenin műveit?

– Hát nem...

– Ismered-e Marx műveit?

– Azt sem.

– Ismered-e az Engelsét?

– A párttitkár úr ismeri-e Lajost, a brácsást?

– Miért kellene ismernem?

– Hát Rupit, a nagybögöst? Gábort, a cimbalmost?

– Hagy békén ezekkel a kérdésekkel, honnan ismerném őket?

– Látja párttitkár úr, én ismerem a magam bandáját, a párttitkár úr a maga bandáját, hát ne zaklassuk egymást, maradjon mindenki a maga bandájával!

Harsányan kacagott az egész társaság a kocsmában, hogy a kommunizmus fő ideológusait bandának nevezte. Akkor kellett volna feljelentenie a gazembert, de ő jó ember, megbocsátott neki. Most mi érte a köszönet? A fia bicskázott, és az ő gyerekére akarják kenni. A mocsok tanárok mindenféle szemetet beengednek a középiskolába, meg is van az eredménye. Egy ilyen osztályellenség nem is nevelhet rendes gyereket. Ha majd lejön a Securitate, felvilágosítja őket, hogy milyen családból származik a bicskázó. Akkor majd az apja is megkapja, amit megérdemel.

Volt egy másik sérelme is: a suszter nekifogott házat építeni a gyermekeinek. Ő, a diplomás értelmiségi nem tud. Pedig keményen dolgozik a felesége is, még otthon is fogad kuncsaftokat, mégis mielőtt kapná a fizetést, szomorúan panaszkodik:

– Megint nincs egy vasunk sem, nem tudom elképzelni, hogy nem tudsz többet kicsavarni a beosztásodból.

A gazember suszter tud, biztosan hazalopja a szövetkezetből a nyersanyagot, és otthon azzal feketézik.

Mire beért az iskolába, már vége is volt a gyűlésnek. Az egyik jó ismerősét kérdezte meg, mit határoztak?

– Semmit – felelte az ismerős. – Behívtak a semmiért. Lombik kivágott egy hegyi beszédet Ádám érdekében, erre elhalasztották a döntéshozatalt egy héttel, és megbízták Lombikot, vizsgálja ki az ügyet.

Úgy látszik, elég lesz csak Lombikkal beszélnie.

Másnap reggel Lombik megkezdte a kivizsgálást. Először Ádámmal állt szóba:

– Mondj el, fiam, részletesen mindent! Kezd az előzményekkel!

– Vladimírnak van egy bandája, az szekált hónapok óta.

Mintha leforrázták volna Lombikot. Kellett ez neki? Minek avatkozott bele? Most ujjat kell húznia a pártmicsodával. Az biztosan bosszút áll. Az állását is elveszítheti. Sőt, be is zárhatják, ha ráhossa az államvédelmi szerveket. Úgy veszik, hogy alattomosan, politikai indulatból megvádolt egy ártatlan tanulót, mert annak az apja kommunista. Otthon a két gyerek, akiket fel kell nevelnie.

Nem volt már kíváncsi a részletekre és az előzményekre, hátat fordított Ádámnak, és eltávozott.

Az osztályba Lombik jött be kezében egy bottal, azzal kezdte csapkodni az első padokat, miközben ordított:

– A fene az ilyen osztályt, amely miatt az embernek a szabadidejében is be kell járnia, mert nem férnek a bőrükben! Az egyik nekifog bicskázni, a többi bíztatja! Ez nem volt előzmények nélkül, mind hibásak vagytok, hogy ide fajultak a dolgok. De nem baj. Néhányat kicsapunk, akkor majd becsületet tanultok.

Ádámhoz fordult:

– Tudd meg, te gazember, hogy minden ilyen bicskázó, agresszív alak előbb-utóbb megjárja! Egy hasonlóra talál, akkor majd őt fogják megvágni.

Ádám csodálkozott: ez az ember reggel még normálisan beszélt velem. Most ő lett az agresszív alak?

Lombik folytatta:

– Agyonütlek, te. A többi gazembert is, akik bízottak. Kik a barátaid, akik bízottak? Kicsapunk téged is és őket is.

– Nem bízott senki.

– Akkor miért tetted?

– Már rég szekálnak...

– Mi az, hogy szekálnak? Így kell arra válaszolni? Okos ember nem veszi fel a társai tréfálkozását. Kiknek volt ez a véleménye, hogy így kell megtorolni?

– Senki sem mondta.

– Majd kiderül, hogy még kiknek az a véleménye, hogy ez a természetes megtorlás. Ők bízottak ugye? Majd elárulják magukat.

– Nemcsak tréfálkozás történt. Vertek, csonkítással fenyegettek...

– Milyen csonkítással?

Ádám nem válaszolt. Az eset annyira valószínűtlen volt, hogy senki sem hinné el, csak nevetségessé tenné önmagát.

– Persze, semmivel – állapította meg Lombik. – Hazudsz most is, mint mindig. Láttad-e valaki?

Senki sem jelentkezett. A tanár folytatta:

– Mindenki ellened van ugye? Arra nem gondolsz, hogy ezt kiérdemelted? Szégyentelen módon viselkedtél a társaiddal, és fel vagy háborodva, hogy szekáltak. Persze, neked, a nagy embernek ezt meg kellett torolnod. Egy valakit mondj, aki melléd állna!

Kit mondhatna? Talán Magdit, aki szerelmes belé? Vagy Enikőt, aki kijelentette, hogy barátságot érez iránta? Vagy Pétert, aki néha elbeszélget vele?

Mind a hármukat megnevezte.

– Álljatok fel! – parancsolta fenyegetően Lombik. – Halljam, mi a véleményetek!

Magdi az emelt hangra nyugodtan, magabiztosan válaszolt:

– Ádám nem agresszív...

– Nem? – ordította Lombik. – Aki megkéseleli a társát, az nem agresszív?

– Eddig nem volt az.

– Nem lesz az ember az egyik napról a másikra gazember.

– Valóban szekáltak, állandóan megalázták Vladimírék.

– A kigyó! – sziszegte gondolatban Vladimír. – Megkapod te is a részedet, utolsó kurva.

– Ülj le azonnal! – ordította Lombik. – Mindjárt kiderül, hogy kik bízották Ádámot, hogy a tréfákra késeleléssel válaszoljon. Ne feledd, hogy a hamis tanúkat a törvény bünteti, és az iskola is! Hogy lehet, hogy te egészen mást láttál, mint a többi?

Utána Enikő és Péter beszélt. Kiderült, hogy a barátság sokkal kevesebb, mint a szerelem, csak semmitmondó dolgokat emlegettek.

– Hallottad? – fordult Ádám felé Lombik. – Senki sincs a pártodon. Hogy lehet, ha olyan ártatlan vagy, mégsem áll senki melléd? – Majd az osztályhoz fordult: – Tudtok-e olyan eseteket, amely bebizonyítja, hogy Ádám eddig sem volt angyal?

- Igen – jelentkezett Vladimír. – Kitorpte a Jancsika ujját.
- Hogyhogy kitorpte?
- Jancsika nem csinált semmit. Csak álltunk egy csoportban, Ádám odajött, és kitorpte az ujját Jancsikának.

Ádám szólni akart, de Lombik az első szótag után félbeszakította:

- Most más beszél. Tanulj illedelmet!

Majd az osztályhoz fordult:

- Így volt?

Többen bólogattak.

- Hogy lehet valaki ilyen agresszív gazember! Kitorpni egy társának az ujját! Az ilyen panaszkodik, hogy szekálták! Örüljön, hogy csak ezzel válaszoltak az ilyen cselekedetekre! Volt más eset is?

- Volt – válaszolt újra Vladimír. – Vagy két évvel ezelőtt egy fásláddal be akarta törni a fejünket. Nem csináltunk semmit akkor sem, mégis felkapott egy fásládát, és azt ordította, hogy betöri vele a fejünket.

- Ez már átlépi a normalitás határát. Ilyent csak egy örült tesz.

- Ők akartak... – szólt volna bele újra Ádám.

- Ki kérdezett téged? – ordított rá újra Lombik. – Volt időd beszélni, most másé a szó.

Aztán csak Ádám elé ment, és megkérdezte:

- Vert-e meg az apád, miután ezt a gazemberséget elkövetted?

- Nem.

Valóban csak röviden beszélgettek:

- Nem erre neveltelek, fiam.

- Nem is tettem tudatosan, de már olyan rég szekáltak, akkor még verni is kezdtek, nem tudtam már uralkodni magamon.

- Nem tudtál ökölrel védekezni?

- Nem tudtam, édesapám. Már ketten voltak ellenem, és ha visszaütök, az egész banda rám támad.

- Hányan vannak?

- Haton. Már nem bírtam tovább túrni.

- Te tudod, fiam. Te követted el, a következményeket is te viseled. Ha valóban ártatlan vagy, csak megsegít a Jóisten.

- Én agyonütöttelek volna – folytatta Lombik. – Én rendet tartok a családomban. Az én fiam csak egyszer pofázott vissza, azt mondta nekem: nem; úgy pofon ütöttem, hogy azóta is kajla az egyik füle. Nekem ne pofázzon vissza senki – ordította –, mert úgy vágom képen, hogy kihasad az ábrázatja, lehet tőlem hímnemű, nőnemű, vagy akár semlegesnemű!

Egy hétig folytatta Lombik az agymosást, és a tanúk megfélemlítését, mintha másnak nem is lett volna órája az osztályban, azután kiküldte Ádámot:

- Hivat az igazgató elvtárs – mondta neki.

Ádám lement az irodába. Kétszer is kopogott, majd benyitott. Nem volt benn senki.

Eközben Lombik fent intézkedett:

– Mindenki elővesz egy papírlapot, ráírja a nevét, és leírja a történeteket. Nem érdekelnek a hosszú mesék, az előzmények. Csak röviden, a lényegét: Jancsika megkérdezte Ádámtól, hogy miként van, arra az pofonvágta. Utána Jancsika megkérdezte, hogy miért ütötte meg, erre Ádám kivette a zsebkését, és megszurta. Van-e valaki, aki mást hallott-látott?

Magdi jelentkezett.

– Te folyton ne okvetetlenkedj, mert keservesen megjáród! A hamis tanúskodást a törvény bünteti, és az iskola is. Nem láthattál mást te sem, mint a többiek. Elhiszem, hogy szerelmes vagy, de ne tedd tönkre az életedet hiába, eredmény nélkül! Másnak van-e valami ellenvetése?

Más nem jelentkezett.

– Akkor írjatok!

Ádám jött be.

– Ádám, végy elő te is egy papírlapot, írd rá a nevedet, és írd le a múlt heti késelést! Az előzmények nem érdekelnek, csak ez az abnormális eset.

Órák után Lombik Esztert szólította:

– Írnod kell egy jellemzést Ádámról.

Eszter volt a Kommunista Ifjak Szövetsége osztályszervezetének az elnöke, már több hónappal korábban megválasztották. (A diktatúrában ennek a tömegszervezetnek kötelezően tagja volt minden középiskolai tanuló.) Büszke volt akkor, hogy őt, a szürke kis verebet javasolták, és megválasztották. Gondolta, ezután talán még Ádám is észreveszi. Szerette azt a fiút, hosszasan elábrándozott róla; elképzelte, hogy majd valahogy meghódítja, együtt fognak sétálni, később a férje lesz, de aztán Ádám nagyon csúnya dolgot követett el, kiderült, hogy rosszindulatú, agresszív alak, Lombik is bebizonyította, ő is látta, amit elkövetett. Legjobb lesz, ha ezután sem foglalkozik vele, nehogy úgy tűnjön, hogy ő irányította erre a hibás útra.

A szertárba hozta be Lombik, csak ketten voltak.

Mit írjon bele a jellemzésbe? Fent az osztályban már írt valamit, szófogadóan azt, amit Lombik elvárt tőle, most még kell egyet. Gyorsan meg kellene írnia, mert az autóbusza mindjárt indul, nagyon nyugtalan lesz az édesanyja, ha lekési.

Sebesen újra leírta, amit fent, és odaadta Lombiknak.

– Nem jó, kislányom – méltatlankodott Lombik. – Te osztályelnök vagy, vezető, tőled egy politikailag érettebb jellemzést várunk. Végy egy új papírlapot!

Mit írhatna? A busza mindjárt elmegy. Kétségbeesetten szólt Lombiknak:

– Tanár elvtárs, a buszom mindjárt elmegy, édesanyám nagyon nyugtalan lesz, ha nem megyek a busszal haza.

– Akkor ne töltsd az időt, írd!

– Mit az ördögöt írhatnék! – gondolta. – Megírtam, amit tudtam, mit tegyek, ha az nem jó?

Lombik megsajnálta:

– Jól van, segíték. Írd gyorsan: Én, Kis Eszter, a Kommunista Ifjak Szövetsége osztályszervezetének elnöke a II. c osztályban, nyilatkozom, hogy az egész osztályközösségünk kommunista hazafisággal elítéli Sós Ádám tettét. Barbár cselekedete méltatlan egy kommunista ifjúhoz, ezért forradalmár határozottsággal kérjük az iskola vezetését, hogy távolítsa el az öntudatos közösségünkől. Írd alá, és mehetsz.

Gyorsan aláírta, és szaladt. Végre elmenekülhetett, még a buszt is eléri, az édesanyja nem fog nyugtalankodni.

- Te újra íratad a nyilatkozatokat? – kérdezte az igazgató Lombiktól. – Teljesen mások.
- Ezekre van szükségünk. Nem büntethetjük meg a pártcsemetét, mert az apja ránk hozza a Securitatét, és akkor majd szorulunk, te is, meg én is. Ahogy én elértem, hogy ilyen nyilatkozatok íródjanak, azok még biztosabban el tudnák érni, elvégre ez a mesterségük. A kollégák biztosan elvárják a gyűlésen, hogy felolvassuk őket, és ha olyan határozatot hoznak, amely nem tetszik a pártos úrnak, elsőnek te szorulsz. Ne feledd, hogy a régi nyilatkozatokat te íratad!
- Értem én, csak felháborít, hogy miután annyi olyan fiatalnak adunk diplomát, akiknek semmi keresnivalójuk sem lenne egy középiskolában, pont annak álljuk el az útját, aki ide való. – Az igazgatót befolyásolta, hogy Ádám a tanulmányi verseny megyei szakaszán dicséretet kapott.
- Ki állja el? Mi rajta is csak segítünk. Ha ránk jönne a Securitate, és ők vizsgálnák ki újra az ügyet, az ország összes iskolájából kicsapnák. Így mi büntetjük meg, és csak ebből az iskolából távolítjuk el. Ezt meg kell tennünk, mert valakit hibásnak kell kihozunk, a bicskázás büntetlenül nem maradhat. Mit mondanának az emberek és a tanfelügyelőség, ha csak úgy elhallgatnánk az egészet? A jómadarak is neki fognának szurkálni, arra hivatkozva, hogy ha másnak megbocsátottunk, akkor nekik is szabad. Jancsikával nem foglalkozhatunk; abszurd lenne, ha az áldozatot büntetnénk meg. Ádám majd folytatja a tanulmányait egy más iskolában; még jól is jár, megszabadul a Vladimír bandájától. Az ő szülei is kibírják anyagilag, hogy fizessék valahol a bentlakást, ahogy mások is kibírják.
- Szocialista közösségünk nem tűr meg ilyen egyéneket – szónokolt az igazgató a tanulók előtt.
- Lejárt már a pedagógiai gyűlés, kicsapták Ádámot az iskolából, most az ítéletet kellett közölni a tanulókkal. Ádám ki volt állítva a többi elé, hallgatta a fellengzős frázisokat.
- Én túllépek a mai kocsmán – jutott az eszébe József Attila sora.
- Végül elengedték, mehetett haza.
- Felment az osztályterembe, vette a táskáját, és elindult. Az épület kijáratát egy takarítónő állta el:
- Az igazgató elvtárs beszélni akar veled.
- Mi közünk lenne már egymáshoz? – gondolta. – Kicsaptak, nekem már nem parancsolhat.
- Mégis bement az irodába; kénytelen volt, a takarítónő egészen elállta a kijáratot.
- Gyere csak, fiam! – fogadta az igazgató. – Gondoltál rá, hogy melyik iskolába mész?
- Még nem – felelte nyersen.
- Ne hánytorgj, fiam, segíteni akarok! Nem lesz könnyű, hogy felvetesd magad valahol, egy iskola sem örül a késelőknek.
- Nem vagyok késelő.
- Persze, hogy valóban nem vagy az, ezért akarok segíteni neked. Ajánlom a székelynádasi középiskolát, az igazgató jó ismerősöm, beszélek vele, oda felvesznek.

Mielőtt hazamenne, még utoljára beszélni akart Enikővel. Az iskola előtti parkban várt, Enikő faluról ingázik, a buszmegállóhoz ott kell elmennie.

A következő szünetben Péter jött ki hozzá.

– Gyere oda a bokor mögé, nehogy meglásson Vladimír, hogy beszélgetek veled! – mondta, amint elment előtte.

Ádám követte.

– Ne állj bosszút rajtam, Ádám, amiért nem mertem melléd állni! Félttem, ha az igazságot írom, Lombik engem is kicsapat hamis tanúskodásért. Tudod, tanár szeretnék lenni; igazi tanár, nem olyan, mint ezek. Látod, milyenek? A gazemberek oldalára álltak! Ha kicsaptak volna engem is, én nem tudtam volna folytatni a tanulmányaimat, az én szüleim nem bírnának fizetni máshol egy bentlakást.

Szegény Péter, álma, hogy igazi tanár lehessen, igazságos, közben az életében először már meg is alkudott a hatalommal. Majd meg fog még többször is, amíg tanár lesz, és azután is, de az engedelmesség falán majd megtalálja ő is a kiskapukat, hogy az áldozatokat megmenthesse.

– Én sem írtam a teljes igazságot, engedtem a követelésnek, az előzményeket kihagytam – vigasztalta Ádám. – Nem volt miért erőltetnem az igazságot, az úgy sem érdekelte őket; gondoltam, ha együttműködök velük, kisebb büntetést kapok. Nem is tudnék bosszút állni rajtad, és nem is akarok.

– De majd tudsz, Ádám, mert te zseni vagy, és nagy ember leszel. Románia összes tanára sem tud ebben téged megakadályozni. Kérlek, ne állj majd bosszút rajtam, ne írv majd rosszakat rólam! Én szerettem volna már rég a barátod lenni, de Vladimír miatt nem mertem.

– Légy nyugodt, a barátom voltál!

Végül leteltek az órák, és jött Enikő is.

– Szervusz, Ádám, mit csinálsz itt?

– El akarok búcsúzni tőled.

– Akkor, szervusz – nyújtotta a kicsi kezét.

Végre megfoghatta! A bársonyos, meleg bőrétől mintha áram futott volna át Ádám testén.

– Majd a másik iskolában ne játszod a zsenit, Ádám! A középszerűek irigykednek. Légy te is középszerű, akkor a barátaid lesznek! Alkalmazkodj te is a világhoz, amelyben élsz!

– Most, hogy elválunk, szeretném, ha őszinte lennél; szégyenkezés nélkül végre igazán megmondhatod, szeretsz engem?

– Ádám, ne kényszeríts arra, hogy szánalomból hazudjak neked! Ez méltatlan volna hozzád is, és hozzám is. A szerelmet nem lehet erőltetni. Csak barátságot és tiszteletet érzek irántad.

– Barátként is viselkedtél?

– Ebben a helyzetben nem volt mit tennem. Ha lett volna lehetőségem arra, hogy megmentselek, megteszem. Sok szerencsét kívánok neked az új iskoládban.

Újra megfoghatta a kicsi kezét!

Aztán elment. Ádám hosszasan nézett utána, mintha örökre a szívébe akarta volna égetni a gyönyörű alakját, a kecses járását. Lehet, hogy többet sohasem találkoznak.

Amikor már nem látta, vette a táskáját, és elindult.

Egy új iskola és egy új szerelem felé.

ÁDÁM AZ EGYETEMEN

ELSŐ FEJEZET

Az egyetem étkezdéjében álldogáltak egy hosszú sorban. Ádám előtt két egyetemista beszélgetett:

– Nézd, Albert Imre milyen remek csajt fogott magának!

– Az a húga. Az idén jött fel az egyetemre.

Ádám is megnézte magának a lányt. Gyönyörű teremtés volt, igazi szívdöglesztő, volt egy-két kilója pluszban, de jól állt neki, még nőiesebbé tette a domborulatait. Ádám épp egy rosszul végződő kapcsolat után volt, csalódottan; a szeretett lány egy jóképű nőcsábász miatt dobta.

A kutyaharapást a kutya szőrével kell gyógyítani, talán ez a lány meggyógyíthatná. Ha most jött fel az egyetemre, biztosan nincs még párja. Túl szép ugyan egy ilyen átlagos külalakkal megáldott fiúhoz, de mit lehet tudni. Hogyan szól a régi magyar közmondás? Ha rövid a kardod, told meg egy lépéssel! Ezt a húszadik században úgy kell értelmezni: ha nem vagy elég jóképű, légy jó taktikus.

Imréék kivették az ebédjüket, a tálcával a kezükben néztek szabad szék után. Az csak a sor másik oldalán volt. Ádám kilépett a sorból, hogy a szabadon hagyott helyen átmelessenek. Ahogy elhaladtak előtte, megérezte a lány hajának a kellemes, természetes illatát. Nem használt parfümöt, kölnit, csak a szappan érződött még.

Miután Ádám is kivette az ebédjét, megkerülte a sort, hogy melljük kerülhessen. Sajnos az asztaluknál mind a hat szék el volt foglalva, pedig jó lett volna odaülni, szóba elegyedni Imrével, aztán csak odavetni:

– Ez a szép lány a húgod? Remélem, bemutatasz neki.

Így odamenni nem volt tanácsos, Imrét csak egyszer-kétszer látta az önképzőkörön, a Látóhatáron, lehet, hogy ő nem is ismeri, tolakodásnak venné, ha csak úgy odamenne. A visszautasítás rossz fényt vetne rá a lány szemében is. Ha lett volna az asztaluknál egy szabad szék, az egészen más lett volna, odaülve megszólítja Imrét, ha az nem is emlékezne rá, eszébe jutatja, hogy a Látóhatáron találkoztak.

Olyan helyre ült, ahonnan jól láthatta a lányt. Valóban gyönyörű volt, szőke haja fenségesen keretezte a jellegzetes arccsokáját, piros telt ajkai mintha csak csókra termettek volna.

A szőke tündér, így nevezte el magában.

A szőke tündér ment az utcán. Minden ragyogott a temesvári tavaszban, az üde napsütés, a kertvárosban a kovácsoltvas kerítésekre felfutó rózsák, a virágzó orgonák., és a ragyogásban a szőke tündér ruganyos lépteivel, gyönyörű alakjával.

Ádám diszkrétan követte. Elgyönyörködött a kecses járásában, büszke tartásában. Érezte a vágyat, hogy megszólítsa, de tudta, a lány aligha fog ismerkedni az utcán. Otthon biztosan megkapta a leckét: ne álljon szóba egy idegennel, sok szélhámos van, vigyázzon magára!

Hogyan találjon egy közös ismerőst, aki bemutatná?

Ádám rohant.

Volt amiért. A szőke tündér az egyik falujabeli lány, Ági társaságában volt. Amikor megpillantotta őket, jóval előtte mentek: Ágnes, Imre és a tündér.

A párhuzamos sétányon elébük került, aztán, mintha csak arra járna, hozzájuk lépett.

– Szervusz, Ádám, észre sem veszel – szólt rá Ági.

– Dehogyan, épp én is köszönni akartam, már a szám is majdnem kitért.

– Rohantál valahova, hogy így lihegsz?

Persze, a lihegése elárulta.

– Igen, sietős dolgom volt, de már a múlté.

– Mi lehetett olyan sietős?

– Titok. Elmondom majd, ha eljön az ideje. Bemutatsz a barátainak?

– Persze. Imrét ismered?

– Hivatalosan nem, még nem beszélgettünk. Hírből igen.

– Ő meg Erzsi, a húga.

– Sós Ádám vagyok. – Meg kellett várnia, hogy a lány nyújtsa a kezét, de azért csak megmozdította ő is, jelezvén, hogy várja a kézfogást.

A lány kezét nyújtott. Meleg, selymes bőrű kezecskéje volt.

Tovább indultak. Elöl Ági ment Imrével. A kis táv közöttük arra utalt, hogy már több mint barátok. Ádám hátrább maradt Erzsikével.

– Hányad éves vagy, Erzsike?

– Másodéves.

Bizony egy év is eltelt, mire bemutatkozhatott a lánynak.

– Az építészetire jársz? – Ezt már megérdeklődte a lányról.

– Igen, hidász vagyok.

– Nőnek való szakma?

– Miért ne lenne? Láttad a budapesti hidakat?

– Igen.

– Hát azt a felüljárót, amely a vasút felett Csíkszeredából Udvarhelyre vezet?

– Azt is láttam. Valami baj van vele?

– Nincs semmi baj, csak gondolom, hogy nem egy nő tervezte.

– Te majd szebbeket tervezel. Bár nálatok, Csíkban az Olt akkora, hogy egy tyúk is átrepül.

– Hidak a patakokra is kellenek. Honnan tudtad, hogy csíki vagyok?

– Gondolod, megtörténhetett volna, hogy egy ilyen szép lányt eddig még ne vegyek észre?

– Ilyenek vagytok ti, férfiak. Öt perc után már hízelegtek, bolondítjátok az embert. Te hová jársz?

– A gépészmérnökin vagyok, harmadéves.

– Szereted?

– Azért vagyok ott. Csodáltam a fizikát, tudtam is, és a gépészet alkalmazott fizika. Nekem is vannak álmaim, gondolom, meg is valósíthatom őket.

– Miket álmodozol?

– Szeretnék új gépeket tervezni.

– Konkrétan?

– Ezzel csak később untatnálak. Most inkább a filmekről beszéljünk! Ha meg akarsz nézni egy jó filmet, én szívesen elkísérlek.

A lány habozott válaszolni.

– Nyugodt lehetsz, nem vagyok szélhámos. Ági, légy szíves, mutass be teljesen Erzsikének, mert szélhámosnak néz! Mondd meg neki, hogy bár ilyen ijesztő kinézetelem van, én rendes ember vagyok, reszketés nélkül eljőhet velem egy moziba!

– Én a bátyámmal és Ágival járok moziba. – A lány arcán látszott, hogy kezdett bezárkózni, megijesztette az ajánlata.

Jobb nem is erőltetni, a kitartását még tolakodásnak venné. Majd még találkoznak, akkor elbeszélgetnek, mint ismerősök; észrevétlenül belopja magát a szívébe. Ő nem az a szép Adónisz, akibe a lányok első látásra beleszeretnek.

Amint Ádám kifelé tartott az ebédlőből, a hátsó ajtónál Erzsikét pillantotta meg. Fehér köpeny volt rajta, tehát konyhaszolgálatos. Az ebédlőben fél háromkor bezárják az első ajtót, hogy a későn érkezők egész délután ne szottyogjanak; aki addig nem jött, éhesen marad. A bennlevőket a hátsó ajtón engedik ki, és tesznek oda egy vagy két órát, hogy ott se jöhessenek be az elkésők. Most Erzsike az ór. Ádám természetesen megszólította:

– Most már látom, tényleg olyan harcias vagy, amilyennek elképzeltelek, másképpen aligha bízták volna rád a kapu őrzését.

– Rám nyomták a feladatot.

– Természetesen, mert egy hétfejű sárkány nem volt kéznél. Sikerül-e teljesítened?

– Igyekszem.

A lány arca barátságos volt, sőt kedves, szívesen válaszolt. Addig kell ütni a vasat, amíg meleg.

– Látszik rajtad, jól vagy mostanában – folytatta Ádám.

– Vagyok, ahogy lehet.

– Biztosan hódolód is került már.

– Talán úgy nézek ki, mint akinek nem kerül.

– Dehogy nézel úgy ki, csak reménykedtem, hátha nekem is lenne egy kis esélyem.

– Esélyed van, csak vigyázz, nehogy csak azzal maradj!

– Biztatgass egy kicsit, hátha úgy többre viszem!

– Gyenge legény, akit erre biztatgatni kell.

Egy arab egyetemista közeledett. Erzsike elállta az útját:

– Nem szabad már bemenni.

Az arab nem sokat teketóriázott, félre lökte a lányt, és bement. Olyan gyorsan történt, hogy Ádám közbe sem léphetett.

– Laci, Laci, miért nem segítettél? – kérdezte kétségbeesett hangon Erzsike.

Most vette észre Ádám, hogy egy fiú is ott van. Lehet köztük valami, ha a lány neki tett szemrehányást. Nem is volt rajta köpeny, tehát nem kantinszolgálatos, csak udvarolni lehetett ott. Ő nem akart ajtóstól rontani a házba, lassan akarta becserkészni a lányt, ez alatt a másik nem pocskolta az időt, már meg is hódította.

Kedvetlenül hagyta ott őket.

Ádám elhatározta, hogy nem mond le olyan könnyen a lányról. Újragondolta a dolgot, és már nem látta olyan tragikusnak. A lányt sohasem látta még annak a fiúnak a társaságában, a közelmúltban is Ágiékkal volt, azt is mondta, hogy a bátyjával és Ágival jár moziba. Laci csak udvarolni akart, de még nagyon az elején lehet, egy határozott közbelépéssel megelőzheti. Félre kell tennie a lassú taktikát, gyorsan kell fellépnie, amíg nem késő. Megfelelő párra a nőknek is szükségük van, és miért ne lehetne ő az. Ha a lány látja, hogy vonzódik hozzá, benne is kigyúl valami.

Aznap még nem találkozhat vele, mert a lány estig konyhaszolgálatos, de már most előkészítheti a holnapi teendőket. Már rég megérdeklődte, hogy a hidász lányok a 14-es bentlakásban laknak, most csak ellenőriznie kell, hogy Erzsike tényleg ott lakik-e.

Bement a bentlakásba, és a jövő-menő lányokat kezdte kérdezgetni. Már a harmadik ismerte:

– Igen, itt lakik Erzsike a 314-es szobában.

314. Ádám többször elismételte magában, hogy el ne felejtse.

Másnap egy órákor újra bement a bentlakásba. a zsebében egy levél lapult:

Kedves Erzsike!

Ne haragudj, hogy újra zavarlak, de nagyon szeretnék találkozni veled. Ha számomra is tudnál egypár órát ajándékozni az életedből, nagyon hálás lennék. Szívesen elkísérnélek valahova, cukrászdába, moziba, diszkóba, oda, ahova te is szeretnél.

Ha elfogadod a meghívásomat, megkérlek, ma hat órákor légy a bentlakásod földszintjén, hogy találkozhassunk! Ott foglak várni.

Sok-sok reménységgel

Sós Ádám

Férfinak felmenni a bentlakásba tilos volt. A falon ott volt a polc, ahova a lányok a leveleiket kapják. Betette az A betűhöz. Ahogy jön Erzsike az ebédlőből, biztosan megnézi, hogy van-e levele, és meg fogja találni.

Már öt perccel hat óra előtt ott volt. Megnézte a postai polcot, a levél hiányzott, tehát Erzsike fölvitte. Várt húsz percet, az elején bizakodva, aztán egyre kevesebb türelemmel.

Negyed hétkor megkérdezett egy lányt:

– A harmadik emeletre megy?

– Igen.

– Legyen szíves beszólni a 314-es szobában Albert Erzsikének, hogy várják a földszinten.

Ez volt a szokás a lánybentlakásban, a lépcsőfeljártnál kapusok voltak, szolgálatos egyetemistalányok, idegent nem engedtek fel, férfit meg éppen nem.

Tízpercenként megismételte a hívást, már arra gondolt, hogy Erzsikének más programja van, és nincs is otthon, amikor hét óra után sajnos lejött a lány. Tehát itthon volt, és nem jött le addig, amíg az idegeire nem ment a sok zaklatás.

– Szervusz, Erzsike.

– Szervusz.

– Megkaptad a leveletem?

– Meg.

– Hogyan határozta el, eljössz velem?

– Hogy mennék el veled?

Ádámot a „veled” szó ütötte meg. Miért ne lehetne elmenni „vele” valahova? Mással lehet, csak vele nem? Mit képzelsz a lány? Amiért olyan szép, attól még nem angyal, csak egy olyan ember, mint ő. Nem szabad feladnia, folytatta:

– Esetleg a diszkóba. Az étkezdében lesz, nincs még száz méterre sem. Ott lesznek a többi egyetemisták, a lányok is.

– Hogy mennék el veled?

Mondaná azt: ne haragudj, Ádám, már barátom van. Az nem lenne ilyen sértő, megértené, hogy elkésett, de hogy egy ilyen gyönyörű díva nem mehet el vele sehova, mert szégyenkeznie kellene miatta! Csak kell folytatnia:

– Ha máshova akarsz, természetesen máshova megyünk. Vagy ha nem jó az időpont, megbeszélhetünk egy másikat.

– Hajat mostam, fel kell mennem – szólta a lány, és hátat fordított neki.

Ment, ment, távozott, és vitte magával az Ádám reményeit is.

– Hajat mosott, hogy meg se gondolhassa magát – gondolta.

MÁSODIK FEJEZET

Ádám nem találta a helyét a visszautasítás után. Hogyan szerethetett bele annyira ebbe a gögös perszónába? Alig találkoztak. Persze, sokat ábrándozott róla, ez az agyának olyan volt, mintha beszélgetnének.

Nincs mit tépelődni, a férfi-nő kapcsolatok ezzel is járnak, túl kell lépni rajta. A kutyaharapást a kutya szőrével kell gyógyítani, elmegy egyedül a diszkóba, hátha ott kerül valaki, akivel vigasztalódhat.

A diszkót az étkezde földszintjén tartották. (Az ételt napközben az első emeleten szolgálták fel.) Szombaton csak nyolc óráig tartott a vacsora, fél kilenctől kezdődött a buli.

Ádám már fél kilenckor ott volt. A pár nélkül jött fiúk szemben az ajtóval álltak a fal mellett sorba, a „majomszigeten”, a lányok velük szemben gyülekeztek; aki pár nélkül jött, majd kiválaszthatja a „majomsorból” azt a fiút, akinek a felkérésére igent mond. Természetesen a legtöbb lány a párjával jött, csak egy-kettő volt szabad.

Ádám átment a lányok sorához, talán valaki már kiválasztotta őt, az majd melléje jön, mintha csak véletlenül került volna oda. Valamikor bejött a taktika, de akkor egy lány se közeledett.

Megszólalt a zene. Az erős fényt kioltották, csak félhomály maradt. Ádám odalépett az egyik magányos lányhoz:

– Szabad lesz egy táncra?

A lány fitymálva mérte végig a szemével, majd megszólalt:

– Nem táncolok, fáj a lábam.

Természetesen a fájó lábbal a diszkóba kell jönni, ott kell gyógyítani.

Egy másik férfi is felkérte a lányt. Azzal elment. Valóban a diszkóban gyorsan meggyógyult.

A szabad lányok mind párt találtak. A fiúk a majomszigeten csak álltak, hátha még jönnének. Ádám az ajtó mellé állt, ott előnyben lesz.

Húsz perc után belépett egy lány. Ádám azonnal akcióba lépett:

– Kisasszony, megkérem szépen, ajándékozzon meg engem az első táncával! – kérte meg románul.

A lány ránézett. Gyönyörű fekete szemei voltak. Nem szólt semmit, elindult a ruhatár felé. Ádám követte. Hallgatás még nem visszautasítás. Egy-két fiú, aki elkésett, megállt félúton. Elhaladtak mellettük.

A ruhatárhoz értek.

– Megengedi, kisasszony, hogy lesegítsem a kabátját?

Most sem szólt semmit, de megengedte.

Ádám a kabáttal fizetni akart, de a pult másik felén Octavian állt, az egyik katonapajtása, barátságosan intett:

– Most sem kell fizetned.

Aztán a szemével végigvizsgálta a lányt, és diszkréten Ádám felé hunyorított:

– Gratulálok.

Valóban volt miért gratulálnia, a lánynak szép, karcsú termete volt, a kabátja nélkül már jól látszott a ruhatár világosságában; vállra omló fekete haja csinos mediterrán arcot keretezett.

Megszólalt a lassú tangó. Elkezdtek táncolni. Ádám tartotta a távolságot, nem akarta elijeszteni a lányt.

Lejárt tánc. Megfogta a lány kezét, és a szünet csendjében románul megkérdezte:

– Bizakodhatok még egy táncban?

A lány hallgatott, nem mondta azt:

– Talán máskor, most köszönöm ezt a táncot.

– Sós Ádám vagyok – mutatkozott be erre a fiú.

– Maria Rădoi – mutatkozott be a lány is. – A hangsúlyod után gondoltam, hogy magyar vagy.

– Remélem, nem zavar. – Miután a lány letegezte, ő is tegeződhetett.

– Persze, hogy nem.

Újra megszólalt a zene. A második tánc a bolharázó volt. A harmadik szintén tangó. Utána a lány szólalt meg:

– Haza kell mennem, messze lakom, későig nem maradhatok.

– Nyugodtan maradhatsz, a végén hazakísérlek.

– Most is hazakísérhetsz.

Amint mentek a villamosmegálló felé, Ádám megkérdezte:

– Egyetemista vagy?

– Nem. Szakközépiskolába járok utolsó évesként.

– Milyen szak?

– Élelmiszeri.

– Temesvári vagy?

– Nem, bentlakásban lakom.

– Elengedtek onnan a diszkóba?

– Hogy engedtek volna el? Úgy kéreztem el, hogy haza megyek. Most a nagynénémnél vagyok. Te egyetemista vagy?

– Igen. A gépészetin vagyok harmadéves.

A villamossal a Mehala negyed új részébe mentek ki. Hamarosan egy tömbház elé értek.

– Itt lakik a nagynéném.

– Remélem, még találkozunk.

– Ha akarod.

– Persze, hogy szeretném. Gyönyörű lány vagy.

– Köszönöm a bókot.

– Ne szerénykedj! Tudod te is, hogy nem bók, hanem észrevétel.

– A jövő vasárnap délután kimenőm lesz. Találkozhatunk három órákor a Vasutasok parkjában.

– Vasutasok parkja? – bizonytalankodott Ádám.

– A Mehala negyed elején van. Meg fogod találni.

– Holnap nem lehet?

– Nem. Azt mondtam a bentlakásban, hogy haza megyek, nem kóricálhatok a városban, még meglátnak.

– Akkor a jövő héten. Szeretnék sügni valamit.

– Hangosan nem mondhatod?

– Nem. Meghallják.

– Itt nincs senki rajtunk kívül.

– Én a szellemekben is hiszek.

Ádám a lány füléhez hajolt, kihasználva, hogy az nem húzza el a fejét, fülön csókolta.

– Hogy te milyen rámenős vagy!

– Véletlen volt. Megbolondított a szépséged. – Valóban a lány erős parfümje egészen lázba hozta. – Ha nem tetszett, visszaadhatod. Vissza adod-e?

– Nem.

– Az azt jelenti, hogy tetszett. Akkor még kapsz egyet.

– Nem gondolod, hogy túl messzire mész? – kérdezte a lány, de a hangja színében nem volt elutasítás.

– Igazad van, közelebb jövök. – Közelebb lépett, és átkarolta a lányt. Újra megcsókolta, most már az arcát. Nem volt azon csókondító smink, csak a tiszta, bársonyos női bőr kellemes zamatát érezte. Aztán megcsókolta a száját is. Édesek voltak a telt ajkai. Már nem ellenkezett. Ádám kihasználta, és csóközönnel borította el az arcát és az ajkait.

– Vigyázz, jön valaki! – súgta a lány.

– Vigyázzon ő, én nem félek!

– Azért csak engedj el! – bontakozott ki az öleléséből.

Egy öregebb nő érkezett. A lányhoz szólt:

– Măriuța¹, miért nem hívod fel az udvarlód a lakásba? Itt álltok az utcán!

¹ A Maria név becézése.

Maria bemutatta Ádámot. Azután a hölgyet is:

– A nagynéném. Most jön a munkából.

– Gyertek fel!

Felmentek az első emeleti tömbházlakásba. Két fiú volt benn.

– Az unokatestvéreim – mutatott rájuk Maria.

Kezet fogtak, bemutatkoztak.

– Magyar vagy? – kérdezte az idősebb fiú, aki Neluként mutatkozott be.

– Igen.

– Nálatok még jobb valamivel.

– Én romániai magyar vagyok.

– Elég kár érted. Én a helyedben már rég kilógtam volna ebből a székletből. Ha tudnék még egy nyelvet a románon kívül, én is megtettem volna már rég, így viszont csak úgy téblábolnék az idegenben, mint egy süketnéma.

– Nelu, vigyázz, hogy beszélsz az úrral! – szólt rá a Maria nagynénje, az édesanyja.

– Ez nem úr, ez egy rendes gyerek, ugyanolyan csávó, mint amilyenek mi vagyunk. Hol dolgozol?

– Egyetemista vagyok.

– Az apád miféle?

– Cipész.

– Rögtön gondoltam, hogy épp olyan melóscsemete vagy, mint mi.

– A szerb adót nézik?

Valóban, a televízióban az ment.

– Muszaj néznünk valami normálist. A románban csak az öreg csúf pofáját bámulhatjuk.

Az öreg az államelnököt, Ceaușescut jelentette. Valóban sokat mutatták a televízióban.

– Holnap, vasárnap is be kell mennünk dolgozni – folytatta Nelu. – Aztán hétfőn csak álldógalunk a gépek mellett, mert nem lesz nyersanyag. Biztosan lejött Bukarestből az utasítás, hogy mindent meg kell tenni a terv teljesítéséért, erre egy húgyagyú kommunista kiadta a parancsot, hogy dolgozzunk vasárnap is. Ezzel a heti munkáját el is intézte, simogathatja továbbra is a pocakját. Tudod-e miért nem lehet az üzletekben húst kapni?

– Tudni fogom, ha megmondod.

– Hogy lehetne, amikor a marhák a gyárban, a csirkék a bárban, a disznók meg a pártban vannak? Egy magyartól hallottam ezt a viccet, azt mondta, hogy a ti nyelveteken még rímel is.

Ádámnak az elején furcsa volt, hogy ott, Temesváron az emberek félelem nélkül szidták a rendszert. A szülőföldjén is tudták az igazságot, de idegenek előtt nem merték kimondani, nehogy börtönbe kerüljenek. Itt a fél város félelem nélkül kimondta a véleményét, és tehetett, annyi embert nem lehetett bebörtönözni. Még első éves volt, amikor a gyógyszerárban sorban állt.

– Mi a baja, fiatalember? – kérdezte az előtte álló férfi.

– Meg vagyok hűlve.

– Arra csak aszpirint kap. Nyugaton ott a sok gyógyszer, de nem engedik be, hogy aszpirinnel tegyük tönkre a gyomrunkat, öregségünkre ne kelljen nyugdíjat adniuk.

Ádám nem mert válaszolni, gondolta, biztosan provokátor.

– Mennem kell – tért vissza az emlékezésből. – El akarom érni az utolsó villamost.

Éjfél után leállnak a villamosok, csak hajnali négy órakor indulnak újra. Valóban sietnie kellett, nagyon messze eljöttek az egyetemista negyedről, ha lekési az utolsót, fél éjszakát gyalogolhat. A családot sem tarthatta tovább fenn, le kell pihenniük, másnap dolgoznak.

A következő vasárnap a parkban találkoztak, de még hideg volt leülni.

– Gyere, meghívlak egy meleg teára! – mondta Ádám.

A teaház elég messze volt, sétáltak addig egyet.

– Nem haragszom meg, ha belém karolsz – bátorította a lányt. Az belekarolt. – Látod, nem kell félned tőlem.

– Ha félnék tőled, nem volnék itt. Mielőtt megismertelek volna, erősen félttem. Egyedül mentem a diszkóba, rettegtem, hogy kit szedek fel, hazafelé esetleg megtámad.

– Mégis elmentél.

– Bátorítottam magamat azzal, hogy az egyetemi diszkóban csak nem lesznek gazemberek. Meg bizakodtam is, hogy ki tudom választani a rendes embert. Az első tánc után már tudtam, hogy kiválasztottam.

– Honnan tudtad?

– Onnan, ahogyan vezettél a táncban.

– Hogyan vezettelek?

– Gyöngéden. Akkor már megéreztem, hogy jól választottam, nem vagy egy agresszív alak. A harmadik tánc után már biztosan tudtam. Tudod, van női megézés is?

– Mindig jól érzed meg előre a dolgokat?

– Majdnem mindig. Persze, vannak kivételek.

– Remélem, én nem leszek kivétel.

– Adja a Jóisten, hogy ne legyél!

– Azt mondd, jól választottál. Én választottalak ki téged.

– Te csak felkértél táncolni. Az irányítás végig az én kezemben volt.

– Te hol is születtél?

– Egy olteni kis faluban. A nevét hiába mondanám, úgysem hallottál róla.

– Onnan jól eljöttél.

– Számunkra a Bánát a nyugat. Ide szeretnénk jönni mind. A nagynéném már korábban eljött, és itt férjhez ment.

– Az unokatestvéreidnek már ez nem a nyugat.

– Ilyenek vagyunk mi, emberek. Ha elérünk valamit, többet akarunk. Ők már itt nőttek fel, bánátiak. Úgy gondolkoznak, mint a többi bánáti.

– Hogy állsz a tanulással?

– Annyira állok, hogy végezzek, és jó helyre kerüljek.

– Ha végzel a középiskolával, próbálkozol az egyetemre?

– Nem nekem való a sok tanulás, és nem félek a munkától. Remélem, valamelyik temesvári gyárba bekerülök.

– Mit szeretsz?

– Olvasni. Kedvencem Cezar Petrescu és Victor Hugo.

- A magyar írók közül?
- Azokat nem ismerem. Majd te ajánlasz valakit vagy valamit. Egy olyan regényt, amelyben sok szerelem van.

Temesváron a május gyönyörű.

Maria és Ádám a Vasutasok parkjában ültek a megszokott helyükön, egy padon egy csendes sétány mellett, ahol alig járt valaki. Szenvedélyes csókolózás után voltak. Maria szólalt meg:

– Nagy csókolózó vagy, de ideje, hogy komolyabb dolgokról is beszéljünk. Jó esélyem van, hogy az itteni tejfeldolgozóba kerüljek. A legjobb hely, pont a húsfeldolgozó és a pékség között van. A kerítésen már sok lyukat törtek, a bentiek adják a tejet, kapják érte a húst és a kenyeret. Az ember mindent beszerezhet.

– Hogyan lehet kilopni a gyárból, kapus van.

– Ő is megkapja a részét, és nem kockáztatja, hogy a fehérnépek megtépják. A rendőrök se maradnak éhesen, miután ellenőriznek.

– De ha lopnak onnan, nincs hiány?

– A tejfeldolgozóban nem lehet hiány, amíg a csapon víz folyik. A húsfeldolgozóban sem, amíg WC-papírt lehet kapni.

Ádám már hallotta, hogy papírt örölnek a szalámiba, most rájött, tényleg igaz.

– A pékségben dolgozók is kiügyeskedik a dolgot, biztosan kisebb kenyeret sütnek. Romániában csak így lehet megélni. Hallottad, hogy egy mezőgazdasági termelőség szövetkezet tagjai megkérdezték az elnököt: az egész évi munkánkért az idén kapunk-e valamit, vagy megint mindenki csak azzal marad, amit ellopott?

Sajnos, akkor Romániában ez volt a tragikus valóság. A mezőgazdasági szövetkezet tagjai egész évben dolgozhattak, csak a munkanapok számát jegyezték. Az év végén a jövedelmet el kellett volna osztani a ledolgozott munkanapok arányában, de az alacsony felvásárlási és a magas műtrágya, gépi árak miatt a legtöbb szövetkezetben nem volt jövedelem. A felvásárlási árait pedig az állam nem emelhette, valamikor Marx azt írta, hogy a szocializmusban az árak csökkenni fognak, szót kellett fogadni. Erről szólt a vicc is:

Két szövetkezetelnök beszélget:

– Tudtál-e a tavaly fizetni valamit az embereknek?

– Nem. Te?

– Én sem.

– Mégis bejárnak az idén is dolgozni?

– Be. A te embereid?

– Azok is. Megszokták a munkát, ebben nőttek fel, nem tudnak tétlen ülni.

– Te, nem kellene ezektől belépődíjat kérnünk, hogy dolgozhassanak?

– Te mérnök leszel – folytatta Maria –, de a fizetésedből csak felvizezett tejet és papírral töltött szalámit vehetsz. Persze, egészen más lesz a helyzet, ha élelmes feleséged lesz, aki jó mesterséget választott magának. Akkor teljesen ingyen a legjobb élelmiszerekhez is hozzájuthatsz.

A lány alighanem megkérte a kezét.

– Gondolod, hogy házasságot kellene kötnünk? – kérdezett rá, hogy egészen biztos legyen.

– Miért ne, szeretjük egymást, és az idő sűrű. A háromszobás lakásra öt-hat évet kell várni a kérvény letétele után, és csak a házastársak tehetnek le kérvényt. Amíg nincs lakás, gyereket

nem vállalhatunk, és harminc felé már rizikós az első szülés. Tudod te is, mi a helyzet az egészségügyben.

– Tehát, elhatároztad, hogy a feleségem leszel?

– Ezt már akkor elhatároztam, amikor azzal a romantikus szöveggel felkértél táncolni. Már akkor megéreztem, hogy értékes ember vagy, és tudtam, hogy én értékelni foglak. Emlékszel az első csókolózásra? Csak nyolc nappal később találkozhattunk újra, addig meg beléphetett volna az életedbe egy másik nő. Több diszkó is működött addig a városban. Olyan élményben kellett részesítselek, hogy nyolc nap után eljőjj. Ne sértődjön meg a büszkeséged, mert érted is tettem, boldog ember leszel mellettem. Meglátod, nem csak ahhoz értettem, hogy megszerezzelek, de ahhoz is érteni fogok, hogy boldogan és megelégedetten élj mellettem. Cukor az élet, csak tudni kell szopni. Én ehhez értek, és meglátod, ez a tudás többet fog érni, mint a fizika.

Ádám nem erre számított. Hogyan gondolhatta volna, hogy egy tinédzser lány, aki kiszökik az iskola bentlakásából a diszkóba, házasságra gondol. Azt hitte, csak szórakozni akar, akárcsak ő. Szerinte a biológiai érés és a házasságra való képesség között van vagy tíz év minden embernél, és ezt jó kellemesen eltölteni, szórakozva a másik nemmel, mind a fiúknak, mind a lányoknak. Ha ezt az ember meggondoltan teszi, nem lehet belőle semmi baj. Szórakozva, a fiatalok megismerik a másik nemet, a különböző jellemeket és típusokat, később jól ki tudják választani a nekik megfelelő házastársat. Egy jó házassághoz több kell, mint szerelem, egyforma világnézet, egyforma értékrend szükséges. Láta a kollégáit, akik vegyes családból származtak. Ahol a nő volt a magyar, a gyerekek az apjuk után románoknak tartották magukat, román tannyelvű óvodába, iskolába jártak, még ha tudtak is valamennyit magyarul, az számukra semmit sem jelentett. Ahol a férfi, ott csak viselték a magyar nevet, de nem beszéltek magyarul, így az apjuk kultúrájához sem férhettek hozzá.

Az embernek nemcsak a saját érdekeire kell gondolnia, valami értékekhez is kell ragaszkodnia, és a húszadik században ez a nemzet és a vallás. Számára csak az jelenthette a boldogságot, ha a gyermekei is majd azt a nyelvet beszélik, mint ő, és ugyanazokért az eszmékért lelkesednek, nem fognak örülni Trianonnak. Nem haragudott ő egy nemzetre sem, de a sajátját szerette. Érték volt számára a négyezer éves magyar nyelv, kötelességének érezte továbbadni.

Már így is túlságosan beleszeretett a lányba; ha tovább is együtt járnak, még jobban egymásba szeretnek, még nehezebb lesz a szakítás az ő számára is, és a lányéra is.

Ezt most nem mondja meg neki, nem akarja sírva látni, de ezzel vége a kapcsolatuknak. Szép volt, az elmaradás keserves lesz mindkettőjük számára, de azután csak a szép emlékek maradnak a lányban is, és benne is. Több lány szakított már vele, de ahogy visszaemlékezik, csak a kapcsolatoknak a kellemes részei jutnak az eszébe.

Első éves volt, nem sokkal azelőtt jött fel az egyetemre, nem volt még párja. A Park moziban magyar filmet vetítettek; a románok nem nagyon kedvelték a magyar filmeket, gondolta, hogy nagyjából a nemzettársai lesznek ott. A kezdés előtt vett két jegyet, és várt. Hamarosan jött egy szép lány, olyan, amilyent csak kívánhatott magának.

Odalépett, és magyarul szólt hozzá:

– Ne haragudjon, hogy zavarom, de van egy jegyem pluszban. Akinek vettem, nem jött el, és már nem is fog eljönni. Kérem, vegye meg, egyetemista vagyok, akinek ez a pár lej is számít!

A lány megvásárolta a jegyet, együtt mentek be, és ő melléje ült. A vásár után már ismerősnek számított. A film után hazakísérte, és hosszasan elbeszélgettek.

Hogy simult hozzá pár hét után a lány, amikor együtt sétáltak! Azt hitte ilyen ragaszkodásra csak az igazi szerelem képes, aztán egy táncdelutánon egy perc alatt hagyta ott őt egy jobb

képű és szebben táncoló fiú kedvéért. Később egy közös ismerősükkel találkozott, az mondta, hogy Mónika egy nagyon rendes román fiúhoz ment férjhez. Azóta már eltelt egy kis idő, a szép Mónika talán már egy kis Virgilt pelenkáz. Visszagondolva a kapcsolatukra, már csak a szép részekre emlékszik, a sétákra a holdfényes temesvári utcákon, a csókokra, a meghitt beszélgetésekre. Biztosan Mariában is egy idő után csak szép emlékek maradnak, nincs, amiért lelkiismereti furdalása legyen. Hamar megvigasztalódik, és gyorsan talál egy másik fiút, lehetőleg egy egyetemistát, aki majd elveszi, és akivel megvalósíthatja a terveit.

– Ezt meg kell gondolnom – mondta neki. – A jövő vasárnapig átgondolom, akkor megbeszéljük.

Majd később:

– Most mennem kell, ne haragudj!

– Ádám, megkérlek valamire. Ne próbálj soha hazudni a nőknek, mert te nem tudsz, és méltatlan is hozzád! Menj, ha menni akarsz, ha úgy gondolod, hogy az utjaink szétválnak, de ne hazudj nekem! Bucsuzásként adok egy tanácsot: jól vigyázz a nőkkel, mert te olyan vagy, mint egy nagy gyermek, nem is ezen a földön élsz, és a gonosz nők ezt ki fogják használni! Én vigyáztam volna rád, de ha másként döntöttél, menj! – Maria szemei megteltek könnyel. – Csókolj meg még egyszer utoljára olyan forró vágyakozással, ahogy a lelegején tetted, aztán menj! Nem haragszom rád, éreztem mindig a szívem mélyén, hogy nem lehetsz az enyém. Sok szerencsét kívánok neked az életedben, légy boldog, olyan erősen szeressen majd a feleséged, ahogy én szeretlek most téged!

HARMADIK FEJEZET

Megérkezett a nyár. Ádám az asztal mellett ült, és tanult. A tanulmányi helyzete nem volt rózsás, de reménytelen sem. Mindent megpróbált, hogy ne fáradtan lépjen be a vizsgaidőszakba, hosszú sétákat tett, udvarolt, de mégsem sikerült. Az évközi tanulmányok, az előadásokon való részvétel kifárasztották. Kifáradtan a négy vizsgából csak kettőre tanult, a másik kettőt az őszre halasztotta; azt hitte, így legalább azt a kettőt leteheti. Csak egyet sikerült. Most három vizsgája volt őszre. A vizsgaidőszak után két hét szünetet tartott, azután nekifogott. Napi három órát. Ez volt számára a maximum, ha többet tanul, kifárad, akkor csak olvassa a szöveget, nem fog fel belőle semmit.

Amikor felment az egyetemre, azt hitte, ő a császár. A középiskolában kitűnő fizikus és matematikus volt, az egyetemre is jó általánossal jutott be. Aztán a nagyobb terheléstől az idegrendszere mind jobban elfáradt. Az első évet még jó eredménnyel végezte el, de a másodikat már sokkal gyengébbel, a harmadikban összeomlott. Kórházba került, ott fáradékony idegrendszert, súlyos kimerülést állapítottak meg. Pihennie kellett, azt az évet betegség miatt halasztotta. Pihenten kezdte újra a harmadévet, a téli vizsgák sikerültek, de a nyáriakra már elfáradt. Most három vizsga tornyosul előtte.

Nem adja fel, fáradékony idegrendszerrel is elvégzi az egyetemet. Beosztja az idejét, és megcsinálja. Ha rövid a kardod, told meg egy lépéssel! Az intelligenciájával fogja kompenzálni a fáradékonyságát.

A szülei nem akarták elhinni, hogy csak napi három óra tanulásra képes. A velük való viták is fárasztották.

A szünetekben Erzsikére gondolt. A tündéri lány elűzött királynőként tért vissza a szívébe, foglalta el a helyét a tudatában. Augusztusban lesz Ági és Imre lakodalma, meg voltak ők is híva, és biztosan Erzsike is ott lesz. Meg kell még egyszer próbálnia. A fél évvel korábbi

visszautasítás elég kategorikus volt, de nem szabad feladnia. Hátha változott a lány gondolkodása.

Eljött augusztus, és a lakodalmi nap is.

Ádám, ahogy belépett a terembe, azonnal Erzsikét pillantotta meg. Csak pár lépésnyire volt a bejárattól, mintha csak rá várt volna. Szakácsnői ruhában volt, nagyon jól állt neki, még szebbé tette.

A lány, ahogy meglátta Ádámot, kedvesen üdvözölte:

– Szervusz –, és még egy csókot is adott.

Ádám automatikusan visszacsókolta.

– A konyhába leszek, mi sütünk-főzünk – mondta Erzsike.

– Akkor biztosan nagyon ízletes menü lesz.

A lány ezzel el is távozott a konyhába.

– Mit jelentsen ez a csók? – gondolkozott el Ádám. – Csak egy jó ismerősnek kijáró kedveség, a nők az ismerőseiket is meg szokták csókolni, vagy tényleg változott volna a lány gondolkodása?

Majd elvállik. Ha befejezik a sütés-főzést, biztosan bejön a terembe, akkor majd felkéri táncolni, a tánc után elbeszélgetnek.

Reggel felé az édesapja szólalt meg:

– Elég volt, hazamegyünk.

– Én még maradok.

– Együtt jöttünk, együtt megyünk, nem szottyogunk!

Ádámot dühítette ez az uralkodás, nem teheti azt, amit akar; amíg anyagilag rá van szorulva a szüleire, teljesíteni kell a parancsaikat. Az öreg szeret büszkélkedni a fiaival, most is együtt kell vonulniuk, bár ilyen korán aligha látja őket valaki.

Most mégis lázadni próbált:

– Én még maradok, beszélnem kell valakivel.

– Kivel akarsz beszélni?

– Magának mindegy, úgysem ismeri.

Az öreg sem indult egyedül, sértődötten nézett rá, úgy érezte, hogy az apai tekintélyét sárba tiporta.

Erre megjelent Erzsike. Egy magas, jóképű fiatalember oldalán jött be a terembe, és azonnal táncolni kezdtek.

Ki lehet ez a legény?

Imrének az öccse nem lehet, ez néhány évvel idősebb. Csak egy udvarló lehet. Még hozzá elég közel jutott már Erzsikéhez, eddig nem látta a teremben; úgy látszik ő is a konyhában segítkezett. Csak egy közeli udvarlótól várható el ez.

Most már megértette, hogy mit jelentett a csók:

– Ne haragudj, hogy a múltkor visszautasítottalak; mások a terveim, de ettől jó barátok még lehetünk!

Ezért kellett összevesznie az édesapjával?

– Mehetünk – mondta az öregnek.

Hazamentek.

Ádámot már bántotta, hogy olyan hirtelen elszaladt. Ott kellett volna maradnia, hogy teljesen tisztázza a dolgot. Így lehet, hogy jól gondolta, de az is lehet, hogy nem. Később felkérhette volna ő is Erzsikét táncolni, és megkérdezhetette volna, hogy ki volt a táncpartnere.

Most kell tisztáznia, elmegy Ágiékhoz, hátha még ott találja a lányt, beszélgetésbe elegyedik vele. Ahogy elindult, az apja megszólította:

– Hova mész, fiam?

Ádámot dühítette ez a függőség. Még huszonnégy évesen sem mehet el sehova anélkül, hogy az apja elengedné, mindenről be kell számolnia.

– Ágiékhoz megyek.

– Oda nincs miért menned. Fáradtak a lakodalom után, dolguk is sok van, amíg rendet raknak.

– Segítek nekik én is.

– Ott csak láb alatt leszel. Gyere, segíts nekem, nektek építem a házat, ne csinálj úgy, mintha úrfi lennél!

Meg kellett mondania, miért menne:

– A vőlegény húgával szeretnék találkozni.

– Honnan ismered?

– Ő is Temesváron van az egyetemen.

– Találkoztok majd Temesváron.

Mit tehetett, segített az öregnek, majd bement tanulni.

A tanulás után újra megpróbált elindulni. Az apja megint észrevette:

– Hova indulsz megint?

– Csak járok egyet.

– Ne járkálj megint cél nélkül a falu között, mint akinek nincs elég esze! – Az öreg szégyellte a fia hiperaktív természetét.

Végül mégiscsak kimehetett, az édesanyja küldte el bevásárolni. Csodák csodája: az üzlet előtt Erzsikével találkozott.

– Szervusz –, köszönt rá.

– Szervusz, Ádám. Hova mész?

– Bevásárolni jövök. Te?

– Én is.

– Fáradt vagy a lakodalom után? Egész éjszaka főztél-sütöttél.

– Elég sok dolgom volt, de az ezzel jár. Majd ha nekem lesz a lakodalmam, Ági visszasegíti.

– Hamarosan lesz? Láttam, új hódolód van.

– Kire gondolsz?

– Arra a jóképű fiúra, akivel táncoltál.

– Miután szabadultam a konyhából, több fiúval is táncoltam.

– Legelőször kivel?

- Az a nagybátyám volt, Jenő. Ahogy szakadt egy kis időnk, ő kért meg, hogy gyere, Erzs, forduljunk mi is egyet!
 - Ez csak hazugság lehet – gondolta Ádám. – A jóképű fiatalember csak néhány évvel lehetett idősebb a lánynál. De miért hazudik?
 - Táncoltam volna veled is, de te már nem voltál sehol.
 - Sajnos, az öregem hamar hazarendelt. Amíg anyagilag rájuk vagyok szorulva, parancsolnak.
 - Sajnos, ez nálunk is így van.
 - Ha majd végzünk az egyetemmel, jó messze elmegyünk; ott majd azt csinálunk, amit akarunk.
 - Nektek is van szőlőtök, ti is készítetek bort? – A lánynak ez újdonság volt, Csíkban nem termelt meg a szőlő.
 - Természetesen. Van az öregnek vagy három hordóval.
 - Nem akarja eladni, ugye?
 - Nem.
 - Ne is adja el! Nem érdemes.
- Jó lett volna még tovább is beszélgetni, de Ádámnak nem jutott semmi sem az eszébe, a lány is hallgatott. Egy darabig álltak szótlánul, majd Ádám törte meg a csendet:
- Bemegyek az üzletbe. Szervusz.
 - Szervusz.

Talán nem kellett volna még elválniuk, de Ádám úgy gondolta, az ő feladata lett volna a beszélgetést fenntartani; kínosnak érezte, hogy ilyen buta, semmi sem jut az eszébe.

Három nappal később Ági nénivel, Ági édesanyjával találkozott.

- Merre jársz, Ádám?
 - Csak kijöttem egy kicsit.
 - A lakodalom után kellett volna kijönnöd. Nem tudom elképzelni, hogyan nem tudtatok találkozni.
 - Kire tetszik gondolni?
 - Erzsikére.
- Ádámban felcsillant a remény, tehát Erzsike is találkozni akart vele. Talán akkor is azért jött ki. A bort is azért kérdezte, mert a közös lakodalmukra gondolt.
- Erzsike még itt van? – kérdezte.
 - Nem, már visszament Csíkba.

Nem baj, őszre majd feljön az egyetemre. Addig leteszi a három vizsgáját, és elkezdhetik a romantikát. Ez már hosszúlépés lesz, nem olyan, mint az eddigiek, a haláláig fog tartani. Erzsike pár évvel fiatalabb, mint ő, és a nők tovább élnek, biztosan ő fogja majd eltemetetni.

Csak éppen a három vizsgáját kell letennie, hogy méltó legyen a lányhoz.

Ádám Temesváron a bentlakási helyek után érdeklődött. Sajnos, jól gondolta, mivel az őszi megmérettetésre is maradt vizsgája, nem került fel a jogosultak közé. Akkor sem kérhette, hogy feltegyék, arra hivatkozva, hogy az elmaradottakat letette, mert a háromból egy vizsgája nem sikerült. Ez a baj ezzel a kényszerrel, hogy muszáj beosztania az erejét, vizsgákat kell hagynia őszre, ha olyan tételt kap, amely nem nagyon megy, már nincs még egy szesszió

javítani. Ő most újvizsgáztatást kért, nem mintha igazságtalannak tartotta volna a vizsgáztatót, de csak ez a lehetősége maradt, hogy az évismétlést elkerülje.

Mindenképpen át kellett mennie a negyedévre, a román egyetemeken csak egyszer lehetett ismételni, és a negyed év szintén nehéz.

Az egyetemi helyek számát hirtelen megemelték, kétszer annyi első éves jött, mint máskor; tervbe vették ugyan az új bentlakások építését is, de azoknak csak az alapjai készültek el. Gyorsan albérletet kell szereznie.

A könyvtárba ment, kiírta a napilapokból az utolsó napok hirdetéseit, és elindult.

Késő délutánig járta végig a címeket, mindenhol azt a választ kapta, hogy már kiadták. Még volt egy napja keresgélni, akkor úgy kellett megszerveznie a dolgot, hogy valahol ő legyen az első.

Másnap reggel hét óra előtt már a sor elején állt egy újságos bódénál a központban. Gondolta, valószínűleg ez kapja elsőnek a napilapokat. Ahogy berakták az újságokat, elsőnek ő vásárolt, a vége felé kinézett egy címet. Fogalma sem volt, hol lehet, de nem baj, a taxis biztosan tudja, úgymint taxival kell kimennie, hogy időben odaérjen.

Ahogy odaért, örömmel állapította meg, hogy a kaput már kinyitották. Bement.

Egy öreg hölgygel találkozott. Köszönt, bemutatkozott, és mondta, hogy a szobát szeretné kivenni.

A hölgy magyarul válaszolt:

– Az unokám, Sebastian szeretné kiadni a szobát, de a kondíciók nem a legjobbak.

Ez alighanem azt jelenti, hogy nagyon rosszak, de nem baj, csak legyen tető a feje fölött.

– Sebastian itt van? – kérdezte az öregasszonyt.

– Nincs itt, már munkában van; már nem is lakik itt, hanem a barátnőjénél. Felszedett egy fekete oltyánkát, annál lakik. Az elején még haragudtam ezért, de most már azt mondom, vegye el feleségül, harminchat éves, mire vár? Azt felelte, ő el is venné, de a lány még gondolkodik. Nem értem, milyenek a mostani lányok, megtörtént a baj, elvesztette a szüzességét, és még gondolkodik. Az én időmben a lányok azelőtt gondolkoztak.

– Hol találom meg minél hamarabb Sebastiant?

– Idejön biztosan, ahogy végez a munkájával; ha meghirdette a szobát, vagyis a pincét, biztosan hazajön. Új kocsit akar venni, arra kell a pénz.

– Tetszik szólni egy-két szót az érdekemben, hogy a szobát nekem adja ki?

– Persze, beszéllek vele.

Ez az ígéret még kevés, el kell még beszélgetnie vele, hogy szimpatikus fiú maradjon, tényleg őt támogassa.

– Magyar tetszik lenni? – kérdezte a hölgyet.

– Persze, hogy az vagyok. Az volt a férjem is, rendes magyar ember a Gyárvárosból. Egy józsefvárosi német fiút akartak szerezni nekem, de én őt szerettem.

Az első világháború előtt a Gyárvárosban többnyire magyarok laktak, a Belvárosban és a Józsefvárosban főleg németek, Erzsébetvárosban magyarok és németek. Mehala, az akkor még különálló nagyközség nagyon vegyes etnikumú volt enyhén német relatív többséggel. A lakáskeresés idejére a németek meghurcolása és a bevándorlás következtében már az összes negyedben a románok voltak nagy többségben, közöttük elszórtan a magyarok és a németek, kevés szerb is. Ahogy telt az idő, egyre elszórtabban.

– Ahogy férjhez mentem, megvettük ezt a telket itt az Epreskert utcában, az első szobánk pont az a pincelakás volt, amit Sebastian most ki akar adni. Mint a fecskék, apránként raktuk össze; mire megszületett az első fiam, Józsika, beköltözhattünk. Fedele még nem volt, de leöntöttük szurokkal, a víz nem folyt be. Aztán a következő évben még ráépítettünk egy szobát, én kevertem a sarat, amivel a téglákat összefogadtuk, a férjem rakta a falat, majd tető is került föléje. Bizony csak lassan építkeztünk, ahogy lehetett.

– Józsika fia is van?

– Volt. Három gyerekem volt. Józsika már az első világháború után meghalt spanyolnáthában, Ferkó a második világháborúban Oroszországban, azt sem tudom, hol van eltemetve. Nemrég a lányom, Ibolyka is itthagytott, rákban meghalt szegény. Nem maradt nekem már csak az unokám, Sebastian. A lányom román emberhez ment férjhez.

– A veje is itt lakik?

– Itt, a pofátlan. Úgy csinál, mintha teljesen ő építette volna a házat, éppen csak nem lökdös. Várja nagyon, hogy meghaljak, akkor az én szobámat is kiadja. Olyan a házunk, mint egy szálloda. A pince fölötti szobát valami lányoknak adták ki, a földszinten egy öreg házaspár lakik, most még a pincét is kiadják.

– Ne tessék haragudni, nekünk is kell laknunk valahol!

Gondolta, biztosítja magát, az öregasszony rendesnek látszott, nem fogja eltenni a pénzét és letagadni. Hamarosan az Úr elé kell járulnia.

– Vajon Sebastian mekkora bérre számított? Az első hónapit oda is adnám Önnek.

– Vele egyezzen meg majd, én itt már csak az ötödik kerék vagyok.

– Remélem, nem haragszik meg, ha a vejével is szóba állok; nehogy ő másnak ígérje oda a szobát!

– Beszéljen csak nyugodtan, Ádám, nem haragszom meg. Hátul van, a csirkéket rendezi.

Ádám a ház mögé került. Ott egy nyugdíjas korú férfi tyúkketrecet javított. Neki is bemuatkozott; remélte, ha magyar felesége volt, csak nem haragszik a magyarokra. Mondta, hogy a meghirdetett szobát szeretné kivenni.

– A fiamnak adtam oda, Sebastiannak. Nem szólok a dolgába.

Őt is megkérdezte:

– Sebastian csak délután jön haza?

– Most dolgozik, csak három órákor szabadul.

Úgy látszik, hogy biztos lesz az albérlet. Ha nem, másnap újra keresgél. Addig csak elalszik valahol. A bentlakási szobát, ahol eddig lakott, még aznap másnak adják ki. Háromig visszamegy az egyetemre tanulgatni. A vizsgaidőszak nagyon kifárasztotta, naponta csak keveset tud dolgozni, minden napot ki kell használnia. Még beszélt az öregasszonnyal:

– Megkérem, ha még jönnek érdeklődők, mondja azt, hogy a szoba ki van adva!

– Azt fogom mondani.

– Nagyon szépen köszönöm.

Ahogy ment ki a kapun, egy másik gépészmérnök-hallgatóval találkozott, látásból ismerte.

– Az albérlet miatt jöttél? – kérdezte.

– Igen.

– Én már kivettem, sajnálom.

– Mennyiért vetted ki?

– Ötszáz havonta.

– Az ördögbe, nem lehet albérletet találni. Gyorsan kell szereznem egy barátnőt, hogy hozzá költözzem. Tudsz-e egy olyant, aki fél nap ismeretség után befogadna?

– Ha tudnék, már ott laknék – tréfálkozott ő is.

Sajnálta a kollégáját, de nem volt mit tennie. A szobára neki is szüksége volt, kényszerből hazudott.

– Legalább jó? – kérdezte az érkezett.

– Dehogy, katasztrofális, de nincs mód válogatni.

Ez már nem volt hazugság, ha úgy ajánlották, hogy nem a legjobb, biztosan katasztrofális lehet.

Gyalog indult az egyetem felé. Meg kellett mérnie, mennyi idő alatt lehet odaérni. A központtól egy darabig délnyugatra jöttek, azután délkeletre, ezért úgy számította, ha északnak megy, az egyetemhez ér. Hamar talált egy utcát, amely arrafelé tartott. Tíz perc után már olyan városrészhez ért, amelyet ismert. Még tizenhárom alatt kiért a Bălcescu, a régi Templom, a későbbi nevén a Kossuth térre, onnan a gépészeti fakultás épülete csak szűk öt perc. Nincs is messze.

Ott jutott az eszébe, hogy aznap nem is reggelizett. A sarki élelmiszerboltban vásárolt húsz deka sonkás szalámit és egy fél veknit. Ezekből az ebédje is kitelik. A tér melletti parkba ült le. A sonkával töltött szalámin egyáltalán nem érzett, hogy papírt keverték volna bele. Mariának nem volt teljesen igaza.

A fakultáson megpróbált tanulni. Nem nagyon sikerült, a napi három, majd a kétórai tanulás is sok volt neki, akkora már kifáradt. Húsz perc után már csak olvasta a szöveget, de nem értette. Meg kell járnia magát egy kicsit, attól megpihen. Szabadjára engedi a testét, menjen, ahova akar, a gondolatait is, csapongjanak!

Az új kertvárosban indult el, ez a fakultás és a diáknegyed között van; ott alig volt forgalom, nem üti el semmi, ahogy a gondolataiba temetkezik. Mintha egy felhúzott rugó volna benne, amely hajtja, hogy menjen, rohanjon. A képzelete is csapong, dolgozik, teljesen lefoglalja; miatta észre sem veszi a körülötte levő dolgokat, embereket, és azt, amit csinál. Vajon lesz-e lehetősége a csapongó képzeletének, hogy valaha új és értékes dolgokat alkosson, vagy tovább is csak nevetségessé teszi az átlagos emberek előtt?

– Szervusz, Ádám. – Egy köszönés riasztotta fel az álmodozásaiból.

Erzsike állt előtte egy földúton, amelyet az egyetemisták tapostak a zöldövezetbe a Michelangelo híd felé. A háta mögött a megbolydult diáknegyed, kezdődött az új tanév, jöttek vissza a lakók.

Ragyogott a lány, az arca örömet, egészséges munkakedvet tükrözött, magabiztosságot, hogy vele semmi rossz nem történhet.

Hol van ő ettől a gyönyörűségtől a kifáradt idegrendszerével, a sikertelen vizsgájával, a furcsa természetével?

– Mi van, Ádám, nem is köszönsz?

– Szervusz. – rebegette el valahogy kibontakozva a meglepetés dermedtségéből. Ahogy elgondolkozva jött, nem figyelve saját magára, alighanem egy nevetséges grimasz is rátelepedett az arcára, a lány azért mosolyog.

– Beszéltem az édesanyáddal – lelkesedett Erzsike. – Arra kért, adjam át az üdvözlését, és a kérését: tégy meg mindent, hogy sikerüljenek a vizsgáid!

Biztosan Ági mutatta be őket egymásnak. A lehető legrosszabb időpontban találkoztak, most a lány is ismeri a tehetetlenségét. Nem akarta eltitkolni előle eddig sem, de jobb lett volna, ha a jó tulajdonságait ismeri meg először.

– Sokat tanulsz? – kérdezte együttérzően a lány.

Mit feleljen most neki? Ha azt mondja, igen, akkor hülyének nézheti, mert sokat tanul, mégsem tud. Ha nemmel felel, akkor meg lusta tekergőnek, aki semmibe veszi a jövőjét és a szülei aggodalmát. Mi legyen most, hülye vagy lusta tekergő?

A lány csak beszélt:

– Az üzletbe megyek, szép papírt szeretnék venni a szekrényembe a polcokra. Te hova mész?

Mit mondjon erre? Azt, hogy sehova, mert ilyen idegbeteg vagyok, csak járkálok össze-vissza cél nélkül?

– Megyek, Ádám, mert látom, ma nincs kedved beszélgetni velem. Szervusz. Sok sikert. Bízz magadban!

Elment. Ment, ment, távolodott; könnyű, kis ruháskája gyöngéden ölelte körül, mint egy bátorító férfivagyakozás.

Ádám érezte, hogy ezt a találkozást elrontotta. Kifáradt agyával egy csepp kedveskedésre sem volt képes. Ezután elő kell készítenie a beszélgetéseket, tudnia kell előre, hogy mit fog mondani. Sajnos, már nem a régi, nem tud rögtönözni. Egyelőre még nincs veszve semmi, a lány jóindulattal távozott, nem haragudott meg a szótlansága miatt.

Visszament a fakultásra. A titkárság előtt a lista már ki volt téve azoknak a neveivel, akiknek jóváhagyták az újvizsgáztatást. Voltak vagy húszan. Az ő neve is rajta volt. A lista előtt egy felszólítás: mindegyikük köteles másnapról a vizsga napjáig bevonulni az egyetemre tanulni reggel nyolctól este nyolcig. Ebédszünet tizenkét órától délután két óráig. Aki egyetlen órát is hiányzik, nem vehet részt a megmérettetésen. Az újvizsgáztatásig még két hét volt.

Három óra előtt már a háznál volt. Várta Sebastiant.

Fél négykor valóban megállt egy 1100-as Dacia a ház előtt, kiszállt belőle egy negyven év felé járó férfi és egy húsz év körüli fiú.

– Sebastian jött meg – mondta az öregasszony.

– A fiú ki?

– Őt nem ismerem.

Elég baj. Valaki csak megelőzte, előtte ért el Sebastianhoz, de már megvolt a B terve is: még aznap vesz egy felfújható matracot, és beköltözik vele a bentlakásba logóba. Nem ő lesz az első, aki erre kényszerül. A barátai szobájában a matracot leteszi a földre az asztal alá – a bentlakásban kevés a hely –, és elalszik rajta. Csak két hét az egész, azután már újra lesz ideje albérletet keresni.

Volt egy C terve is arra az esetre, ha a B nem teljesülne. Az egyetemen alszik. Este nyolc órakor végeznek a tanulással, ő akkor bemegy a mellékhelyiségbe, mintha ott volna dolga, és ott marad. A tantermeket bezárják, de a mellékhelyiségeket nem, ott ülve elaludhat reggelig. Ha nem gyújt villanyt, a kapus nem veszi észre. Ha mégis észrevenné, fizet neki valamit.

Sebastian a fiúval bejött. Ádám köszönt, bemutatkozott, és mondta, hogy a szobát szeretné kivenni.

– Mindjárt megmutatom. – Aztán a másik fiúra mutatott: – Ő Florin, a szobatársad lesz.

Sebastian kizárt egy földszinti ajtót, lementek néhány lépcsőfokot, aztán végig egy sötét folyósón, amíg beértek a pincébe. Ádám egy kissé megilletődve lépett be: egy régi temesvári

magyar család első lakása! Egy olyan családe, amely az öregasszony halálával végleg eltűnik a temesvári forgatagban.

A bútorzat három ágy volt, egy szekrény, egy asztal, három szék és egy kályha. Az ágyakon egy-egy matrac és egy-egy pokróc. A matracok elég piszkosak voltak, a bútorzat is eléggé megviselt, alighanem a padlásról hozták le a régiséget.

– Hárman lesztek a szobában – mondta Sebastian. – Még jönni fog valaki. Legyetek barátságosak egymással! Ágyneműt hoztok magatokkal. A szükségleteiteket fenn végzitek el a fürdőben.

Fent éjszakára biztosan bezárják az ajtót, nem csengethetik fel az alvókat, akkor alighanem az udvaron kell elvégezniük, és reggel elássák. Esőben nem lesz valami kellemes kuporogni, de a dolgoknak a jó oldalát kell nézni: a spártai kényelmetlenség spártai jellemeket formál.

– A lakbér fejenként kétszázötven lej – folytatta Sebastian. – Minden hónap elején előre kérem. Mivel ez fél hónap, százhuszonöt.

Ádám oda is adta. Örülhetett, nem a mellékhelyiségben fog aludni ülve. Kell vásárolnia négy lepedőt, egyet a pokróc alá, egyet a matraca, kettő állandóan a mosodában lesz. Kell még két párnahuzat és egy párna. Október elején újra kell lakbért fizetnie, és néha enni is szükséges. Hamarosan pénzt kell kérnie otthonról, és hogy kivehesse a postán, be kell íratnia a személyazonosságiba az ideiglenes lakhelyet. Ehhez a házigazdának alá kell írnia a befogadási lapot. Szólt Sebastiannak, hogy majd mire lesz szüksége.

– Természetesen, nem probléma. Mi, bánátiak nem olyanok vagyunk, mint a többi román, betartjuk a törvényeket. Még ma vásárolok nektek egy vedret, egy merengetőt, és egy mosdótálat. A vízcsap az udvaron, onnan hordhattok vizet.

Egy mosdótál hármuknak kevés lesz. Nem fogja az arcát abban a tálban mosni, amelyben a társa az alsó részeit. Vásárolni fog magának két műanyag tálat, az egyikben felül mosdik, a másikban alul.

NEGYEDIK FEJEZET

Ádám a szobafogságát töltötte, a napi tíz óra kötelező tanulást. Már délután volt. Olvasta a szöveget, de az nem jutott el a tudatáig, már nagyon kifáradt. Jó lenne egyet szaladni a sportpálya körül, attól felfrissülne, de a szigorúság, az szigorúság.

A tanársegédek felváltva vigyáztak rájuk, senki fel sem állhatott a jegyzete mellől, legfeljebb a rövid szünetekben a biológiai szükségleteire.

Ha már a testét nem engedheti szabadon, legalább a gondolatait engedje a maguk útjára!

Egy közgazdasági probléma már rég foglalkoztatta: miért működnek rosszabbul a vállalatok a szocializmusban, mint a szabad piaci országokban? Nyugaton is a részvénytársaságokat igazgatók vezeték, nem a tulajdonos. Akkor mi a baj a szocializmusban?

A konkurencia hiánya. Megtervezik, hogy a cégek melyik termékeket gyártsák. Ha jó, ha rossz, a vásárló azt kapja, nem fordulhat más vállalatok termékeihez. Gondolták, hogy közelednek a nyugatiakhoz, és behozták az újítást, hogy egy vállalat tevékenységének mértéke az elért jövedelem. Ez után úgy kezdtek tevékenykedni a cégek, ahogyan nyugaton is tették volna konkurencia nélkül, tehát monopolhelyzetben: növelték az árakat, anélkül, hogy a minőséget javították volna. Nem hiába hozták létre a nyugatiak a Közös piacot, pont ezt kerülték el azzal.

A marxista közgazdaságnak már az alapja hibás: szerinte az áru értéke a felhasznált munka mennyisége, nem az, hogy mire lehet használni. Tehát minél több munkaórát és anyagot (amely mögött szintén munka van) használ fel egy termelő, az előállított termék az elmélet szerint annál értékesebb lesz. Ez abszurdnak hangzik, de a marxista ideológiájú termelésben pont ez a szabály érvényesül. Tegyük fel, hogy egy vállalat vízmelegítőket gyárt, a piac felvesz évente százezer darabot! Hogyan tudják teljesíteni a követelést, hogy öt éven belül megkétszerezzék a termelési értéket? Újratervezik a terméket, minden vízmelegítőre kétszer annyi anyagot és munkaórát használnak fel, így kétszer akkora áron árulhatják. Az ellenőrök utána számolhatnak: az ár törvényes, az önköltségre az előírt százalékot számolták rá. Ezzel a termelési érték és a jövedelem is a kétszeresére nő. Csak a vásárló veszít: az ugyanakkora szolgáltatást nyújtó termékért kétszer annyit fizet. Következmény: a nemzetgazdaság mind több nyersanyagot és energiát használ fel, közben az életszínvonal alig emelkedik, az árak növekedése miatt csak a statisztika javul. Az áremelkedés sokáig azt az illúziót keltette a vezetők számára, hogy valóban a termelt érték növekedett. Mivel a hazai termékek egyre drágábbak lesznek, külföldön nem versenyképesek, egyre nehezebb kifizetni a megnövekedett behozatalt. A nyersanyagszegény államok eladósodnak.

A nyugati termelőknek a vásárlók igényeit kell kielégíteniük, a bürokratikus rendszerben a főnökök elvárásai a mozdatórugók, a jó statisztika, a nagy termelési érték stb. Ádámnak eszébe jutott egy történet még első éves korából. Műhelygyakorlaton voltak, nyolc órától már várták a mesterüket, hogy kiadja a munkát. Az elég sokat késett, amin nem volt semmi csodálkoznivaló, az egyetemistákat oktatók csak félannyit keresnek, mint a gyárakban dolgozó kollégáik, tehát nagyjából csak azok oktatnak, akik a gyárakból valami okból kikerültek.

Végre kilenc óra körül megjött a főnök, névsort olvasott, és kiadta a munkát. Egy darabig nézte őket, hogyan dolgoznak, aztán eltűnt. Tíz órától a vendéglők már árulhattak alkohol tartalmú italokat, volt, amiért sietnie. Fél óra múlva Ádám már csak egyedül dolgozott, a többiek elmentek focizni. Mehetett volna ő is, de inkább azt élvezte, hogy a munkadarabok milyen szép termékeké válnak a keze nyomán. Két óra felé rohantak a társai:

– Jön a szeszakazán!

Mi lesz, ha meglátja, hogy csak két-három darabot tisztítottak meg? Gyorsan megoldották: a meg nem munkált darabokból nagy halmot raktak, a tetejére rátették a két-három megtisztított darabot.

Jött imbolyogva az oktató. Ádám a szélen volt, először őt kérdezte:

– Hány darabot készítettél el?

– Tizenkilencet.

A következő tanulót is megkérdezte:

– Te?

– Én huszonegyet.

Végigkérdezte a többieket is, mind húszon felül jelentettek.

– Hogy maradtál így le? – kérdezte Ádámot szigorúan.

Ádám nem az az ember volt, aki elárulja a társait, csak annyit válaszolt:

– Egész délelőtt dolgoztam, ennyi sikerült.

– Jól van, vigyétek a kész darabokat a többi közé! – Azzal továbbment anélkül, hogy ellenőrizte volna a jelentések valóságát. Alighanem a sok sör kényszerítette sietős dologra.

Bármennyire is törekedett Ádám a következő napokban, a műhelygyakorlat végén a legkisebb jegyet kapta a csapatból, nyolcast. Ez neki nem volt probléma, ugyanoda került a nyolcasával,

mint a többiek a tízesekkel, de egy gyárigazgatónak a beosztásába kerülhet, ha őszinte, és kevesebbet jelent, mint amennyit a többiek hazudnak.

A gyárak trösztökbe vannak szervezve, a trösztvezetésnek a feladata, hogy ellenőrizze a jelentések valóságát, de a trösztvezetőnek is az az érdeke, hogy a gyárakból minél ragyogóbb adatok jöjjenek be, mert azokat összeadva és elküldve a minisztériumba, az ő megítélése is jó lesz.

Még van egy nagy hibája a kommunista irányításnak: a kutatóintézetekben dolgozó mérnökök kiválasztása. A legjobb jegyekkel végzett friss diplomások kerülnek oda, ezzel a középtávú memóriát és a munkabírást értékeli, nem a kreativitást.

Másfél évvel korábban egy eminens tanuló jött az Ádámék csoportjába laboratóriumi gyakorlatra. Valamiért hiányzott, amikor az ő csoportja dolgozott, velük kellett bepótolnia. Nagyon büszke volt, hogy ő az eminens, úgy ült be közéjük, mint egy páva a tyúkok közé. A képernyőn ki volt merevítve egy hullám pillanatnyi állapota, megmérhették a hullámhosszat: a távolságot a legnagyobb elmozdulást jelző nyúlásmérők között. Ismerve a terjedési sebességét a fémrúdban, ki kellett számítaniuk a frekvenciát. A gyakorlatvezető tanársegéd megadta a szükséges utasítást:

– A frekvenciát megkapjátok, ha a sebességet szorozzátok a hullámhosszal.

Amikor továbbment, Ádám megjegyezte:

– Alighanem nyelvbotlása volt, a sebességet osztani kell a hullámhosszal.

– A tanársegéd elvtárs tudja, mit beszél – utasította helyre az eminens.

– Figyelj ide! – kezdett magyarázni Ádám. – Itt az úttörvényt kell alkalmazni. Az út a sebesség és az idő szorzata. Az út a hullámhossz, amit a hullám egy periódusidő alatt megtesz, tehát a képlet: hullámhossz egyenlő sebesség szorozva periódusidővel. A frekvencia a periódusidő reciproka értéke...

– Úgy számolunk, ahogy a tanársegéd elvtárs mondta – erősködött az eminens.

– Szerinted is a frekvencia a periódusidő reciproka értéke? – kérdezte Ádám.

– Igen – felelte amaz bizonytalanul.

– Akkor a képlet: hullámhossz egyenlő sebesség osztva frekvenciával. Az egyenlőség bal oldalát úgy írjuk fel, hogy hullámhossz per egy, aránypárt kapunk. Kicserélve egymás közt a kültagokat, megkapjuk a végső képletet: frekvencia egyenlő sebesség osztva hullámhosszal. Ez logikus is, a nagy frekvenciájú hullámnak kicsi a hullámhossza.

– Úgy számolunk, ahogy a tanársegéd elvtárs mondta. Ő tudja, mit beszél. – Ezzel az eminens elő is vette a zsebszámológépét, a csoportban csak neki volt meg a drága műszer, amit külföldről csempészték be, és számolni kezdett.

Ádám nem látta értelmét a további vitának. Az eminens egy perccel később sem lesz okosabb, mint amilyen egy perccel korábban volt, akkor sem ért meg többet a magyarázatából. Az, miután végzett a számítással, ment büszkén a tanársegédhez, hogy ő már kész van.

A tanársegéd megnézte a munkáját, és kiértékelte:

– Hogy lehet ekkora butaságot csinálni? A sebességet osztani kell a hullámhosszal.

Jött vissza az eminens felháborodva:

– Ő mondta, hogy így kell számolni, erre leszid!

Fogalma sem volt, hogy mekkora butaságot csinált.

Ez az eminens akkora már ötödéves volt, egy évvel később végezhetett kitűnő eredménnyel. Az összes vizsgáira pontosan memorizálta a levezetéseket, olyan hüen adta vissza feleléskor,

mint egy magnetofon, aztán, miután megkapta a tizesét, el is felejtette a következő vizsgaidőszakra, hogy a fejében hely legyen a következő adagra. Kitűnő eredménnyel elvégezve az egyetemet biztosan valamelyik kutatóintézetbe kerül. Két-három évvel az egyetem elvégzése után már semmire sem fog emlékezni a tananyagból, éppúgy elfelejti, mint az úttörvényt, amelyet a felvételtre biztosan meg kellett tanulnia.

De nem is lesz szüksége arra, hogy emlékezzen. Az egyik tanársegéd, aki egy kutató intézet bürokráciája elől menekült az egyetemre, mesélte, hogy ott régi műszaki albumokból másolják ki a tervezett gépeket. A kapcsolószekrényeket egy olyan gyűjteményből, amelyet még az ötvenes években kaptak a Szovjetunióból. A szovjetek is biztosan még a húszas években másoltak le egy olyan albumot, amelyet még a század elején adtak ki Angliában vagy az Egyesült Államokban, olyan szerkezeteket közölhettek benne, amelyeket még a tizenkilencedik század végén terveztek meg, és a gyakorlatban beváltak.

Milyen optimizmussal dicsekedett az államelnök, hogy az ötéves terv végére mind kitűnő, modern gépek gyártódnak, mert újra fogják őket tervezni a kitűnő szakemberek! A valóság: nyolcvan éves tervezések.

Ez fog történni ott is, ahova az eminens kerül. Megkapja az albumot, amelyből a gépeket vagy a szerkezeteket kimásolhatja, és megadják a számítások képleteket is, amelyekkel a szilárdságukat újra ellenőrizheti. Húsz-huszonöt év múltán a szorgalma, a megbízhatósága és a munkabírása következtében már főnök lesz. Akkor már tényleg semmire sem fog emlékezni a tananyagból, de akkor sem lesz arra szüksége. Meglesznek a régi albumok, azokból irányítja a másolást. Ez számára már annyira természetessé válik, hogy el se fogja képzelni a tervezést másként. A kellemetlenség csak az lesz, amikor valamelyik beosztottja javaslattal jön:

– Csoportvezető elvtárs, sokkal jobban meg tudnánk növelni a minőséget, ha...

Mivel semmit sem fog érteni a magyarázatából, nem fogja tudni eldönteni, hogy amit javasol, az valóban jó-e, vagy butaság. De ezt is könnyen megoldja, minden javaslatot el fog utasítani, így nem vonják felelősségre, ha az ötlet hibás.

Szintén az a tanársegéd mondta, hogy az intézetben csak három óra tervezést hagytak jóvá minden alkatrésze.

Edison két évet dolgozott a villanykörte feltalálásán, de két év után olyan dolgot tervezett meg, amely az egész emberiség életét megváltoztatta. Csak úgy használhatták a villanyvilágítást, ha bevezetik az áramot a lakásokba. Aztán a bevezetett áramot felhasználhatták más szerkezetek, gépek működtetésére is. Már el sem tudná képzelni egy amerikai hölgy az életét úgy, hogy televízió-nézés helyett petróleumlámpa mellett zoknit kötöget. De a többi állam polgárai sem.

Hány alkatrészből áll egy villanykörte? Tizenegyből. A szocialista Romániában használt számítás szerint Edison harminchárom munkaórát kapott volna, hogy megtervezze a villanykörtét, tehát nem egészen öt napot. Esetleg még ráhúztak volna ötöt, de tíz nap után már közbelépett volna valaki:

– Én mindig támogattam a fiatalságot, de amit ez az Edison művel, az már tényleg sok. Telik az egyik nap a másik után, és az eredmény semmi. Az mondja, hogy elméletileg lehetséges a villanyvilágítás. Az elmélet lehet szép, de mit sem ér, ha a gyakorlatban nem lehet megvalósítani. Nekem harminc év gyakorlatom van, én már láttam világítást alkohollal, bálnaszírral, petróleummal, de villanyárammal? Ki hallott ilyesmit? Egy tehetséges fiatal már rég megtervezte volna a világítótestet. Gondoljanak George-ra! Nem azért mondom, mert az unokaöcsém, de nagyon tehetséges gyerek, már meg is tervezett egy kitűnő világítótestet. Tetszik tudni, milyen? A petróleumtartály nem kerek, hanem hatszögletű. Tetszik látni, milyen ragyogó műszaki vénája van? Micsoda kreativitás!

Ady Endre ezerkilencszáztizenegyben tíz verset írt. Ez elég is volt ahhoz, hogy az év nagy részében szállodákban lakjon, vendéglőkben étkezzon, Franciaországban, Itáliában, Bajorországban kiránduljon. A versek mondanivalójával nem érthetünk egyet – akkor sokan hozzá hasonlóan a forradalmaktól várták az orvoslást a bajokra; most utólag könnyű okosnak lenni, hogy a forradalmak több bajt okoztak, mint amennyi hasznot hoztak –, de a művészi értékükhöz nem fér kétség. Milyen verseket írt volna Ady, ha beteszik egy terembe tizenöt más költő társaságába, és megszervezik a munkáját: egy verssorra kap három percet, tehát óránként húsz verssor, egy nyolc órás műszakban százhatvan? Ha csak nyolcvanát ír, fél fizetést kap. Ha Adynak lakáshitele lett volna, biztosan megírja a százhatvan verssort műszakonként, de azok aligha lettek volna művésziek. Körülbelül így értékelődnek le a mérnökök munkái is.

Ahogy másként szervezik a munkát, ott sem rózsás a helyzet. Az egyetem közelében volt egy kutató intézet, az épület hengeres alakja miatt az egyetemisták Borkánnak nevezték. Ott dolgozott Ádám egyik mérnökismerőse, ő mesélte, hogy hiába készítik el a legjobb terveket is, nem tudják eladni. A vállalatok köszönik szépen, nekik megvannak a maguk termékeik jó nagy önköltséggel, amire nagy százalékot tudnak számolni, jó kis élettartammal, tehát sokat, drágán el tudnak adni belőlük, nincs amiért változtatniuk. Hogy megéljenek, a kutatók is nagyobb részben áttértek az alkatrészek gyártására; szerencsésükre a vállalatoknak exporttervük is van, így egy-két találmányt még eladhatnak.

Ádámot a gondolataiból az ügyeletes tanársegéd, Ionescu hangja ébresztette fel:

– Le kell mennem az alsó emeletre, de nehogy zajongani kezdjétek! Azokat, akik nem férnek a bőrükben, holnap jelentem, és nem mehetnek vizsgázni – mondta a lehető legszigorúbb hangon, és azzal el is hagyta a termet.

Három perccel később egy fiú felkiáltott:

– Né, Ionescu elmegy!

Valóban a szemközti parkolóban beült a kocsijába, és elhajtott.

– Ez sem jön vissza jó darabig. Olyan klassz felesége van, hogy legalább két óráig kell boldogítania, és még barátnője is van.

– Van-e kártyája valakinek?

Volt három csomaggal is.

– Mit játszunk?

– Amerikai hetest. Azt többen is játszhatjuk. Kell valaki örnek a lépcsőhöz.

– Aki a két legkisebb kártyalapot húzza. Minden játék után cserélünk.

– Miben játszunk?

– Döngben. – Ez azt jelentette, hogy aki a legtöbb pontot érő kártyalapokkal marad a kezében záráskor, kap egyet a hátára a zárótól.

– De ha lány?

– Ő csókot ad a zárónak.

– Én a csókot az alsó ajkaktól kérem – kötötte ki Mihai.

– Nagyon szellemes vagy – dicsérte meg Cristina. – Kapsz két piros pontot érte.

– Piros pontot? Hová?

– A két szemed alá.

Játszott Ádám is. Végre kiszabadult a memorizálás monotóniájából, megmozgathatta az intelligenciáját.

Az első viccet Andrei mondta:

– Egy gyárba egy mérnököt helyeznek ki. Már az első nap két órát késik. A főmérnök valami munkát akar adni neki, de az elküldi:

– Menjen uram vizelni, hagyjon engem békén!

Másnap ugyanúgy viselkedik. A főmérnök jelenti a párttitkárnak. Az beszélni akar vele, de őt is elküldi:

– Menjen uram vizelni, hagyjon engem békén!

Jelentik az igazgatónak. Az is beleavatkozik. Azt is elküldi:

– Menjen uram vizelni, hagyjon engem békén!

Ezt már nem lehet eltérni, ki kell rakniuk a szemtelent. Az igazgató gyűlést hív össze, hogy elbocsássák. A párttitkár közben utána néz, vajon ki lehet ez az ember, hogy így mer viselkedni? Az iratain meglát egy ceruzabejegyzést: az államelnök szerelemgyereke. Fut gyorsan az igazgatóhoz, de az már tartja a gyűlést. Éppen csak a fejét dugja be az ajtón. Az igazgató meglátja:

– Jöjjön csak, jöjjön, párttitkár elvtárs! Mondja el Ön is, hogyan viselkedett az új mérnök!

– Nem tehetem, igazgató elvtárs, mennem kell vizelni. Az igazgató elvtárs nem jön?

A második viccet Sabin mondta:

– Bukarestben végeznek a hallgatók egy egyetemen. Megy egy riporter, hogy újságcikket írjon róluk. Megkérdi a legjobb tanulót, aki elsőnek választhatott a helyek közül, és egy bukaresti gyárba kapta a kinevezését:

– Mi a véleménye ezekről a nagyszerű lehetőségekről, amelyeket pártunk és kormányunk biztosít Önöknek?

– Csak megköszönni tudom pártunknak és szeretett államelnökünknek ezeket a nagyszerű lehetőségeket. Egy nagy szocialista gyárba kaptam a kinevezésemet, lelkesen építhetem ott a szocialista társadalmunkat.

Megkérdik a második tanulót is, őt Temesvárra nevezték ki. Elmondja ő is ugyanazt a szöveget.

Ott van Bulă is, egy bukaresti fiú, ő utolsónak végzett, Moldvának egy eldugott szegletébe helyezték ki. Megkérdi a riporter őt is:

– Ön is köszönetet mond a nagyszerű lehetőségekért?

– Igen. Köszönöm Sztálinnak, hogy elvette Besszarábiát, mert ha nem veszi el, most engem oda helyeztek volna ki.

A Besszarábia név alatt a későbbi Moldovai Köztársaságot értették, a két világháború között Romániához tartozott, a második világháborúban a Szovjetunióhoz került.

– Még csak az oroszok vannak rosszabbul, mint mi – vette vissza a szót Mihai. – Képzeljétek el azt a moszkvai fiút, akit Szibériának az északi részébe helyeznek ki, egy olyan településre, ahol az egész lakosság csak egy fél geológus és két lakmározó jegesmedve!

– Valamikor mi, bánáti románok is örültünk Romániának. Hát most megkaptuk! Bécs helyett Moldvát.

Estefelé rohant az ör:

– Jön vissza Ionescu.

Mindenki a helyére ült. Ionescu bejött, látta, hogy mindenki szorgalmasan tanul, nem hiába ijesztette úgy meg őket, amikor elment. Megérdemelték egy dicséretet:

– Rendesek vagytok. Jutalmul most hamarabb elengedlek benneteket.

- Ionescu elvtárs, a Jóisten tartsa meg a jó szokását!
- Csend! Csend! Senki sem kiabál. A legnagyobb csendben mentek el a hátsó kijáraton. Nehogy problémát okozzatok nekem! Megértettétek?
- Úgy megyünk, mint a kísértetek.
- Nekem még hullaszagom is lesz.

Ádám egészen megvidámodott a kártyázástól. Pont erre a kikapcsolódásra volt szüksége. Még nem volt későn, felkeresheti Erzsikét, még nyolc óra előtt felér a diákvárosba. Most megvidámodva biztosan egészen másként fog viselkedni, mint a legutóbbi találkozásukkor.

Az építészlányok bentlakásába ment, és érdeklődni kezdett.

- Nem tudom, hol lakik most Erzsike. Egy-két napig itt volt, de azóta nem láttam – mondta egy román lány.

Egészen helyesen ejtette ki az Erzsikét, biztosan ismeri.

- Melyik szobában lakott az alatt az egy-két nap alatt?

– A kétszáztizethatosban.

– Arrafelé mész?

– Igen.

- Leszel szíves beszólni a szobába, hátha még ott lakik? Légy szíves megmondani neki, hogy keresi valaki!

Öt perc múlva egy másik lány jött le:

- Ki keresi Erzsikét?

– Én.

- Csak két napot lakott itt a bentlakásba. Utána albérletbe ment.

– Nem tudod, hova?

– Sajnos, nem.

- Köszönöm a segítségedet.

Hová tűnhetett el az a lány? Mindegy, ő megtalálja, akárhol van. Csak végezzen a szobafogsággal és a vizsgával.

ÖTÖDIK FEJEZET

Ádámnak egy vizsgabizottság előtt kellett számot adnia a tudásáról. Sajnos, az elnök szigorú ember hírében állt. Mellette volt még két tanársegéd, azok inkább csak dísznek. Abból a tantárgyból csak ketten vizsgáztak: ő és egy arab.

Kihúzták a tételeket.

Ádám gyorsan kidolgozta az első két tételt, de a harmadiknál csak nem akart kijönni a képlet. Az ördögbe, valami más behelyettesítés kellene. Megpróbálta újra, lépésről lépésre. Matematikailag helyes volt minden lépés, de az eredmény ahelyett, hogy egyszerűsödött volna, bonyolódott.

Közben az elnök kihívta az arabot:

- Ahmed, látom, nem dolgozol már, kész vagy, gyere ki!

Ádám, mint aki megbolondult, harmadszor is újravette a harmadik tételt.

Csak nem egyszerűsödött, nekifogott a negyedik tételnek.

Az arabot közben elküldték:

- Ez nem tudás, Ahmed. Még lesz egy évod, hogy pontra tedd a dolgokat. Sós, a táblához!
- Professzor elvtárs, a negyedik tételt még nem tudtam kidolgozni.
- Kidolgozod a táblánál.

Az első két tétel szépen ment. A harmadikat felírta úgy, ahogy kidolgozta.

- Nem ez a képlet – mondta a professzor.

Tudta ezt jól Ádám is.

- Lássuk a negyedik tételt!
- Professzor elvtárs, kicsit gondolkoznom kell még, nem volt időm kidolgozni.
- Elég időd volt. Gondolkozz most!

Eltelt egy perc. Ádám egyre idegesebb lett, semmi sem jutott az eszébe. Az ördögbe, ezzel a tétellel! Beosztotta az idejét, naponta három óra tanulás, majd kettő, végigment az egész anyagon, de ehhez a tételhez alighanem csak akkor ért el, amikor fáradt volt.

A professzor egy kiegészítő kérdést tett fel, de Ádámnak az nem volt segítség.

- Sós, ez nem tudás. Ha egy munkadarab jó megtervezéséhez húsz információ kell, és a tervező csak tizenkilencet ismer, a munkadarab az elmaradt húszadik miatt selejt lesz. Te nemhogy húsz részből tizenkilencet tudnál, de a négy tételből egyet egyáltalán nem ismersz. Hetvenöt százalékos tudás. Vagy még az sem, a harmadik tétel sem ment jól. Egy évet még te is tanulmányozod az anyagot.

Vége. Hiába volt a fáradozása egészen a kimerülésig, a sok memorizálás. Évet kell ismételnie.

A Béga melletti vasutas kantinban ebédelt.

Nem adja fel! Jövőre sikerülnie kell.

Az egyetemet még Albert Einsteinnek is sikerült elvégeznie, pedig ő is gondolkozó típus volt, nem memorizáló. Nehezen ő is, de valahogy elvégezte. Neki is sikerülni fog, Romániában semmi sem működik rendesen, az egyetemi kontraszelekció sem lehet olyan tökéletes, hogy ő ne végezhetné el.

Ahogy fogyasztotta az ebédet így megnyugodva, kezdett az eszébe jutni a negyedik tétel is.

Milyen abszurd az emberi agy! Akkor leblokkolt, mert fáradt és ideges volt, így százszor annyit kell majd dolgoznia, mert az egész anyagból kell majd újra vizsgáznia; azokból a tantárgyakból is, amelyekből sikeresen vizsgázott. Ami logikus, azt megjegyzi évtizedekre is, de a memorizálást pár hónap alatt elfelejti.

Erzsikét az építészeti egyetemnél keresi fel. Délután kettőkor végeznek az előadásokkal, ő a kapunál fogja várni. Nyugodtan elmehet, az új csoportja névsorába még nem írták be, nem lesz hiányzó, a jegyzetei a tavalyról megvannak.

Két óra előtt már ott volt. Kettőkor tömött sorokban jöttek ki az egyetemisták.

Megpillantotta Erzsikét is. Egy jóképű fiú társaságában jött kifelé, az arca ragyogott a boldogságtól.

Istenem, ő azt hitte, hogy ez a ragyogás csak az övé lehet. Egy percig volt az övé, addig, ameddig a földúton beszélgettek, most már a másé.

Végérvényesen a másé. A fiú nemcsak jóképű, de biztosan jó tanuló is. Ő, az évismétlő odaállhat-e Erzsike elé a javaslatával: méltó vagyok hozzád, fogadd el a szerelmemet, boldoggá teszek? Hogyan tehetné boldoggá, amikor valószínűleg a következő őszi vizsgaidőszakot is elbukja, és akkor kicsapják az egyetemről? Csak egyszer lehet évet ismételni. Az előbbi évet pihenten kezdte, mégsem sikerült. Ez fog sikerülni, amikor ilyen fáradt? Ő biztatgathatja saját magát optimista szövegekkel, de a valóság sokkal tragikusabb.

A nők csak azt a férfit választják férjül, akire felnézhetnek. A falujában több tanárnő volt, akik vénlányok maradtak. Nem találtak férjül olyan férfit, akire felnézhetek volna, inkább feláldozták a női mivoltuk legfontosabb oldalát, a családot és a gyermekeket, de nem engedtek az elvárásaikból.

Felnézhet-e rá Erzsike? Dehogy, csak sajnálni tudja a vergődéséért. Hogyan remélte, hogy őt fogja választani, amikor a szépségével válogathat a legjobb partik közül?

Elindult az Ági néni feltételezésén. Ő a falujában azt hiszi, hogy elkerülve a székelységből a messzi nagyvárosba, ott is össze fognak tartani, egymást fogják becsülni. Fogalma sincs, hogy milyen igényes lesz egy ilyen gyönyörű díva, ha ráébred a lehetőségeire.

Nem ment oda Erzsikéhez. Nagyon fölösleges lett volna ott harmadiknak.

Ádámnak minél hamarabb a fáradságtól kellett megszabadulnia. Látta az egyetemen kiplakátozva, hogy a Thália magyar színjátszó kör újakezdi a próbáit. Biztosan víg társaság lesz ott, kikapcsolódhat. Szerepet nem vállal, mert sokáig nem marad. Talán egy lány is kerül Erzsike helyett. Nagyon beleszeretett, de ideje már elfogadni a tényeket, az ábrándok helyett a valósággal foglalkoznia. A lehető legrosszabb stratégiát választotta: kinézett magának egy nőt, és ahhoz ragaszkodott a csalódások ellenére. Sokkal eredményesebb, ha az ember szétnéz maga körül, kik szeretnék őt párnak, és azok közül választja ki azt, aki neki is tetszik.

A plakát szerint a kör az Egyetemisták Házában lesz. Ádám odaért. Az épület előtt egy régi tháliást, Bulyóvszky Lórit pillantotta meg.

– Szervusz, Bulyó. A színjátszó körbe jönnek.

– Szervusz. Üdvözöllek a csapatban. Menj fel nyugodtan! Abban a teremben tartjuk, ahol vasárnaponként az önképző kör is van. Segíts te is kihordani a székeket és az asztalokat a folyosóra, ha még nem végeztek! Én lent maradok, hogy oda irányítsam azokat, akik még jönnek.

– Van egy problémám, Bulyó. Én csak egy-két hétig jönnek, nem vállalhatok szerepet.

– Nyugodtan jöhetsz, Ádám. Vagy két hétig csak előkészítő foglalkozás lesz, nem osztunk még szerepeket.

– De a főnök esetleg megharagszik, hogy csak így, logóban akarok járni.

– Nem haragszik meg senki. Két hétig, amíg Mátrai jön, én irányítom a foglalkozást. Azután meglátjuk.

Valóban víg társaság volt ott, Ádám jó kedvvel végezte a gyakorlatokat. Aztán egy lány is került volna. Körbe szaladtak, Bulyó jelére mindenkinek el kellett esnie, mintha meghaltak volna. Amint elvágódott, egy lány szólította meg:

– Vigyázz, Ádám, nehogy rám ess!

Nem annyira a szavak jelentése volt a lényeg, hanem a színe. Nem is kerülhetett véletlenül a lány pont melléje. Katalin volt, egy nagyváradi nő. Váradot már elérte a szexuális forradalom, az ottani lányok már nem érezték fontosnak, hogy szűzen menjenek férjhez, ezért elég kapósak voltak a fiúk számára.

Ádám viszont nem reagált. Miután végeztek, a villamoson a lány mellé kellett volna állnia, és elkísérnie a bentlakásig, közben megbeszélni vele egy találkát, de még Erzsikével volt tele a szíve, más lány után nem vágyott.

Két hét után megjött a rendező, Mátrai. Amint tartotta a foglalkozást, megfigyelte a társaságot, kik a tehetségesebbek? Aztán elbocsátotta őket:

– A következő foglalkozáson kiosztom a szerepeket.

Arra a foglalkozásra Ádám nem ment el. Csak rövid időre kikapcsolódni jött a társaságba, nem vállalhatott szerepet.

A harmadik foglalkozásra elment. Mátrai nagyon haragudott rá, tüntetőleg kerülte a tekintetével. Akik szerepeket kaptak, megkezdték a próbát.

Akkor jött hozzá a második lány:

– Ádám, úgy hívnak ugye?

– Igen.

– Mátrai szerepet akart adni neked is. Nagyon dühös volt; kérdezte, mi van azzal a magas fiúval?

A lány nem véletlenül jött oda hozzá beszélgetni. Csinos, szőke teremtés volt. Máskor Ádám azonnal lecsapott volna a lehetőségre:

– Itt már hiába töltjük az időt. Látom, te sem kaptál szerepet, már nekem sem adnak; gyere inkább, menjünk le a közeli cukrászdába; fizetek neked egy fagyalaltot vagy egy süteményt. Amit szeretsz.

Akkor viszont már csak ürességet érzett. Túl fáradt volt egy új kapcsolatra, semmihez sem volt kedve.

Ádámot a depresszió kerítette a hatalmába. Nem tudni miért, a fáradtság miatt-e, vagy a jövőtől való félelem miatt, a betegség alattomos kígyóként kúszott a tudatába, és elnyelte az életkedvét.

Már csak egyedül lakott a szobájában. Harmadik fiú nem került, Florin sem maradt a hideg pincében. Ami kevés fa volt, azt már november elején eltűzelték. (Fent a lakásban gázzal melegítettek.)

Ádám jól megvolt a hidegben is, a pince sohasem hűlt ki annyira, hogy lakatlan legyen. A víz a vederben sohasem fagyott be. A három pokróc mellé még vásárolt egyet, a pizsamájára húzta a népszerű egyenruháját is, másra úgysem lehetett használni. A négy pokróc alatt az egyenruhában nem fázott. Csak a mosakodás volt egy kicsit kellemetlen levetkőzve, de vásárolt egy rezsót, megmelegítette a mosdóvizet. A rezsót az öreg házigazda is látta, megengedte, hogy vizet melegítsen, csak fűteni nem volt szabad vele, túl sok áramot fogyasztott volna. A fogyasztásmérőt állandóan ellenőrizték. Egy fűtött albérlet kétszer annyiba került volna. A szüleinek még ez is elég teher.

A depressziója miatt elment az orvoshoz, hátha kapna gyógyszert. Ott azt felelték, hogy be kell feküdnie a kórházba, a gyógyszerkezelést megfigyelés alatt állítják be, mert az orvosok erősek, mellékhatásaik vannak. Nem tehette meg, állandó munkája volt, járnia kellett a laboratóriumi gyakorlatokra, már a szobafogsága alatt elmaradt jó pár, elég lesz azokat bepótolni. Az új tervén is dolgoznia kellett, egy kapcsoló szekrényen, minden héten be kellett mutatnia, mennyit haladt. Már orvosilag is halasztott, évet is ismételt, többet nem veszíthet, mert akkor kicsapják. Megoldja a betegségét, ahogyan tudja.

Az édesanyja levelét olvasta újra:

„Apád megint beteg. Nem lesz ennek jó vége. Csak arra kérem a Jóistent, addig könyörüljön rajtunk, amíg ti végeztetek!”

Az öreg mindegyre beteg. A hadifogságban szedett fel valamit, az orvosok sem tudják, hogy mit. Még a középiskolából jelentkezett önként katonának, úgy érezte, hogy a hazát meg kell menteni, rá is szükség van. Nem is gondolta, hogy épp a hazája és a népe érdeke ellen harcol; ha Hitler megnyeri a háborút, a magyarságnak szomorú sorsa lett volna, a nácik szemében a többi ázsiai néppel, a zsidókkal, a cigányokkal volt egyenértékű. Amikor hazajött a hadifogságból, az apja megbetegedése miatt a szüleit szegénységben találta, munkába kellett állnia. A kevés tanulmányvéért nagyon sokszor megalázták azok, akik a háborúkor meglapultak. Csak a reménysege maradt, hogy a fiai diplomások lesznek.

Otthon dühítette az apja basáskodása, de most érezte, hogy nagyon szereti. Talán csak életben marad.

Letette a levelet, és egy könyvet vett elő, Titus Liviusról A római nép történetét a város alapításától. Középiskolásként az ember úgy van, mintha egy cukrászlaborba tévedt volna, nem tudja, mibe kóstoljon bele a sok finomság közül. Aztán az érettségi után választania kell. Ő a gépészetet választotta, de nem tud megmaradni a korlátai között, az érdeklődése túlcsapong a gátakon. Ha történésznek ment volna, vagy bölcsésznek, most biztosan a technikával kapcsolódna ki.

Kicsit olvasott, de nem volt már ahhoz sem kedve. Gondolta, felmegy a bentlakásba, megfürdik. Fürödni oda járogatott fel, nem csinált lelkiismereti dolgot belőle, egyetemista volt, annyi neki is jár. A fiatalsága miatt a kapunál mindig probléma nélkül beengedték, azt hitték, oda tartózik, és a barátja, Dávid szobájában levetkőzhetett, a fürdés után a haját is megszárazíthatta. Dávid kétszeresen is kisebbségi volt, lévén magyar és izraelita vallású, így mint a román, mint a magyar nacionalisták gyűlölhették. Büszkén viselte a sorsát, akárcsak a többi magyar; barátsággal és jóindulattal viselkedett azokkal, akik vele is rendesek voltak.

A bentlakásban csak hat óra után volt meleg víz, addig járkálghatott a városban. Séta közben Ági szólította meg:

– Szervusz, Ádám, megint elgondolkoztál?

– Szervusz – zökkent vissza az álmodozásból, és vette észre a fiatalasszonyt.

– Gyere, nézd meg, hol lakunk!

– Talán máskor.

– Csak nem mész el a lakásunk előtt úgy, hogy be se nézel. Remélem, nem akarsz megsérteni.

– Itt laktok?

– Nem kaptunk lakást a családostól bentlakásában, így albérletbe kellett jönnünk.

Ismerősök segítségével lehetett albérletet találni. A főbérlők nem akartak befogadni akárkit, azért az újságokban nem hirdettek.

Bementek. A szobában Erzsike ült egy ágyon, valami női fehérneműt javított, szégyenlősen dugta el, ahogy meglátta Ádámot.

– Erzsike is veletek van?

– Magunkhoz vettük. Két szobánk van.

Ádám inkább a szerelmével akart beszélgetni. Már elfogadta a gondolatot, hogy nem tudja meghódítani, de elbeszélgetni vele jól fog esni. Az ágy fölött egy könyv volt.

– Megnézhetem? – mutatott rá.

– Az ember tragédiája. Új kiadás szép képekkel – mondta Erzsike.

Ádám melléje ült, és lapozgatni kezdte a könyvet. Az egyik lapon Éva volt.

– Sohasem tudtam elképzelni Évát szőkének – mondta Erzsike.

– Te is szőke vagy.

– Talán épp azért.

– Biztosan nem akarsz bűnbe esni. Ádámot milyennek képzeled el?

– Magas jóképű férfinak.

– Szőkének vagy barnának?

– Csakis barnának.

– Rám hasonlít-e?

– Igen.

Ezt nem kellett volna megkérdeznie. Úgy hangzott, mintha jóképűnek gondolná magát. Erre a fennhéjázó kérdésre a lány udvariasan válaszolt, nem mondta azt:

– Te jóképűnek képzeled magad? Nem vagy te túlságosan beképzelt?

Az ágy fölött a szekrény üvege mögött II. Rákóczi Ferenc képe volt.

– Te tetted fel? – kérdezte Ádám.

– Igen. Ő igazi férfi volt.

Ádám nem lelkesedett Rákócziért. Belevitte a népét egy háborúba, amelyet nem volt, hogy megnyerjen. Az alatt csak tovább pusztult a magyarság. Erzsikével viszont nem vitatkozott.

– Sok igazi férfit ismersz? – kérdezte.

– Meg kell ismernem jobban őket, hogy eldönthessem, azok-e. Ádám, te hogy állsz az egyetemmel.

Megmondta az igazat:

– Évisméltésre maradtam.

– Ne törj le! Az idén biztosan sikerül. Fontos, hogy bízz magadban!

A beszélgetés megakadt. Ádám fáradt agyából nem pattant ki új gondolat, amivel folytathatta volna. A szívében felébredt a vágy, hogy elhívja a lányt táncolni. Ki tudja, lehet, hogy az a jóképű pasas már eltűnt az életéből. De eszébe jutott, hogy megváltozott az Erzsike arca, amikor rájött, hogy ő többet akar, mint barátságot. Az étkezde bejáratánál még mosolygott rá, aztán ahogy el akarta hívni valahova, egészen megváltozott. Így történne most is, ez a derűs arc mindjárt úgy tekintene rá, mint egy csúnya féregre, amelynek jóindulattal nézte a tehetetlen vergődését, elvégre az Isten teremtménye, mire az felbátorodva a jóindulatán, pont az ő szeméremtestére akar mászni.

Ha el is tűnt a régi hódolója, miért remélhetné, hogy őt, az évisméltót fogja választani helyette? Mivel több ő most, mint egy évvel azelőtt, amikor határozottan visszautasította?

Ádámot bántotta, hogy nem volt bátorsága elhívni Erzsikét táncolni. Vajon, lett volna-e esély arra, hogy eljöjjön?

Meg kellett volna próbálnia. Persze, újra visszautasította volna, de legalább kétség nélkül tudná, hogy a lány értékrendjében hol a helye.

Megállt egy kirakat előtt. Benn sötét volt, onnan nem jött fény, hogy elrontsa a visszavert képet. Megnézte magát benne. Depressziótól elgyötört arc nézett vissza rá.

Szerethetik-e ezt a pofát a nők? Ha őszinte akar lenni, igennel kell felelnie. Régen, de szerették.

Szerethetik-e ezt a pofát a szép nők? Őszintén erre is igennel kell felelnie. Szép nők is voltak az életében.

Szeretheti-e ezt a pofát egy olyan szép és okos nő, mint Erzsike? Erre csak a nem lehet a válasz. Aki válogathat a jóképű és a sikeres fiúk közül, nem fog szeretni egy emberroncsot.

Ez a baj, hogy ő roncs.

Hiába törekszik, csak nem tudja elvégezni az egyetemet. Ez nem volna akkora baj, de más munkát sem képes elvégezni. Szellemi munkához túl fáradékony az idegrendszere, csak napi két-három órát képes dolgozni a nyolc helyett. Fizikai munkára sem jó, fáj a dereka. Csak élőködni fog a szülei nyakán, halálukig elszomorítva őket a tehetetlenségével.

Legjobban tenné, ha már most öngyilkos lenne, csak terhére van a szüleinek, a szájuktól kell megvonniuk a falatot, hogy ő fizethesse az albérletet és ehessen. De egyelőre nem teheti meg, a szülei bíznak benne, az egyszeri bukása ellenére azt hiszik, jól halad; amíg bízhatnak benne, addig boldogok. Nagy csapás lenne a számukra az ő halála.

Az élet a Jóisten ajándéka. Keresztyén embernek meg kell becsülnie, nem hajthatja el még akkor sem, ha roncs. Hányan vannak rosszabbul, mint ő? Vakok, bénák, éhezők.

Mi is az ő baja?

Nem tudja megszerezni azt a nőt, akit kiszemelt magának. A legtöbb emberrel megtörténik, ha túl magasra emeli a tekintetét. Majd az Úr neki is kirendel valakit, olyant, aki hozzá való.

Nem tudja, hogy sikerül-e elvégeznie az egyetemet. A jövőt mások sem tudják kiszámítani, marad a Madách tanácsa: „küzdj, és bízva bízzál!” Küzdenie kell tovább, és bíznia a Jóisten segítségével.

Egy kollégája jött vele szembe, a „mindenféle” ember. Mivel velük magyarul beszélgetett, azt hitték, hogy a szláv vezetéknév ellenére magyar. Aztán látták, hogy egy német összejövetele is ott volt. Később egy szerben is. Akkor Ádám megkérdezte:

– Te milyen nemzetiséghez tartozol?

– Én mindenféle vagyok. A négy nagyszülőm négy nemzetiséghez tartozott.

– Mégis inkább mi vagy?

– Mivel Romániában élek, inkább román.

Vidáman kiáltott rá:

– Mi van, Ádám? Miért vagy elkeseredve? Elhagyott a barátnőd?

– El.

– Rá se ránts! A nők olyanok, mint a villamosok. Ha otthagya az egyik, nem kell elkeseredni, jön hamarosan utána a másik.

Egy évvel korábban még ő is így gondolta, de most úgy beleitta magát az Erzsike utáni vágy az összes porcikájába, hogy nem tudott tőle megszabadulni. Pedig okos dolog lett volna valahogy megtenni, az ember hiába nyújtózkodik az után a gyümölcs után, amelyet úgysem ér el.

Három hónappal később Ágival és Imrével találkozott az utcán. Ági lelkesen újságolta:

– Itt, Temesváron is megalakult a táncház. Egyelőre még sok a kezdő, nekünk kell irányítanunk őket, hogyan tegyék a lábukat. Téged is szívesen látunk ott, az Egyetemisták Házában tartjuk. Eljössz te is, ugye?

– Meggondolom.

– Ezen nincs mit gondolkozni, gyere el! Megígéred?

– Megígérem, hogy gondolkozom rajta.

Tudta, hogy nem fog elmenni. Túl sok lett volna számára látni Erzsikét, amint a soros jóképű párjával táncol. Még így is sok volt, hogy nem látja, de tudja.

HATODIK FEJEZET

Újra eljött az őszi vizsgaidőszak. Ádámnak már csak két vizsgája volt. Az egyik sikerült, a másik valószínűleg nem. Az eredményt még nem tudta, de sok jóra nem számíthatott. Általában a feladatok megoldásával tette le a vizsgáit. Az elméletet, a levezetéseket nem nagyon tudta memorizálni, de a feladatokat a kreatív intelligenciájával könnyen oldotta. A középtávú memóriája gyenge volt, a fáradtan tanultakat hamar elfelejtette, de a hosszú távú jó, a középiskolában alaposan megtanult fizikára és matematikára tökéletesen emlékezett.

Az előző tanévben hidraulikából a feladatot tökéletesen megoldotta, azzal sikerült is a vizsgája, de most azt is elrontotta. Fáradtan az agya nem úgy működött, ahogy kellett volna.

Egy szigorú tanár, a gyenge tanulók réme, Ancușa volt a tantárgy leadója. A szemináriumokat is vele tartották, ott Ádámnak sikerült úgy bemutatkoznia, mint kreatív feladatmegoldó, de mindez hiába, a vizsgán siralmas teljesítményt nyújtott. Még ha akarná, sem tudná a tanár átengedni; írásbeli volt, a dolgozatok megmaradnak, ő is felelős az adott jegyekért. Mivel írásbeli volt, újravizsgáztatást is hiába kérne, csak a dolgozatát vizsgálná újra egy bizottság. Ezzel valószínűleg befejezte az egyetemista pályafutását.

Kijött Ancușa az irodájából:

– Jó, hogy itt vagy Sós, épp veled akarok beszélni. Katasztrófális dolgozatot írtál, nem ezt vártam tőled. Átengedlek, nem állok az érvényesülésed útjába, de ígérd meg, ha jobban leszel, még egyszer áttanulmányozod az anyagot!

– Ígérem, tanár úr. Köszönöm szépen.

Sikerült! Negyedéves. Ami pedig az ígéretet illeti, ha majd szüksége lesz a hidraulikára, természetesen felfrissíti az ismereteit. A lényegét már most is tudja, másképpen nem tudta volna oldani a feladatokat.

Újra Ági szólította meg az utcán:

– Szervusz, Ádám. Mi van veled? Rég nem láttalak, már azt hittem, elvesztél.

– Te csak ne higgy ilyesmiket rólam! Rossz pénz nem vesz el.

– Ezer éve, hogy nem láttalak.

– Ne túlozz, kérlek! Csak kilencszázkilencvenhárom. Még abból is hiányzik két hónap.

– Remélem, most van időd meglátogatni minket.

– Időm van, most kedvet is csináltál hozzá.

Ágiék már a családosoak bentlakásában laktak. Felment hozzájuk. Szeretett volna elbeszélgetni valakivel.

– Hogy vagytok? – kérdezte.

– A szokásos problémák. Az idő telik, Imre a nyáron végez. Te hogy vagy?

– El kell mennem egy orvoshoz, hogy megmondja.

– Hányad éves vagy?

– Már negyedik, hála a Jóistennek, meg egy jóindulatú tanárnak.

- Gratulálok.
- Jól teszed. Én is gratuláltam magamnak. Most neked is gratulálok, te is negyedéves vagy, nem?
- Az. Ki kell lépnem valamiért, ne haragudj! Van egy könyv a polcon, nézegesd, amíg visszajövök!
- Nézegette, amíg Ági visszajött.
- Iszol valamit? – kérdezte Ági.
- Tudod, hogy nem iszom alkoholt.
- Soha?
- Ritkán. Lakodalmakon, születésnapokon. Akkor is csak annyit, hogy jó kedvem legyen. Ha majd látsz beesve egy asztal alá, elkönnyvelhetsz hazugnak, de addig hidd el, hogy olcsó vendég vagyok.
- Egy kávét csak megiszol?
- Tudod, hogy a skót miért nem tud soha egy jó kávét inni?
- Szegény skótok! Mindig az ők rovásukra viccelünk.
- Ők is a mi rovásunkra viccelnek biztosan. Úgy mondják, azok ott a vadkeleten. Különben az angoloktól vettük át ezt a szokást, rájuk haragudjanak!
- Miért nem tud?
- Mert otthon egy kanál cukorral issza, a vendégségben hárommal, és ő csak kettővel szereti.
- Csak főzök egy kávét neked. Ne utasítsd vissza, kibírod! Hány kanál cukorral fogyasztod?
- Szerinted én skót vagyok, vagy magyar?
- Gondolom, székely magyar.
- Akkor tégy bele annyit, amennyit szerinted megérdemlek!
- Kiteszem a cukrot, te tégy bele annyit, amennyit szerinted megérdemelsz!
- Akkor én ma kávé cukorkát eszem. Beképzelt embert könnyelműség ilyesmire felhatalmazni, főleg most, amikor nem lehet cukrot kapni.
- Ági egy rezsóra vizet tett fel. Valaki kopogott az ajtón. Ági kiszólt:
- Tessék!
- Erzsike jött be.
- Ez már máskor is megtörtént. Ági meghívja, aztán kilép, majd hamarosan megjelenik Erzsike. Ági biztosan észrevette, hogy ő mennyire szereti a sógornőjét, és segíteni akar. Valami ürügyet mindig kitalál, hogy a lányt telefonon idehívja. De hiába a jóindulata, ő már Erzsike által megmérettetett, és könnyűnek találtatott. Nem volt képes meghódítani a lányt, és ezután sem lenne sikeresebb biztosan.
- Szervusz, Ádám.
- Szervusz.
- Leült vele szembe.
- Hallottam, sikerült megszabadulnod a harmadévtől – mondta Ádámnak.
- Te is gratulálni akarsz?
- Igen, mert megérdemled.
- Akkor én is gratulálok neked. Te is negyedéves vagy, ugye?

– Igen.

– Akkor te is megérdemled.

Hallgattak. Ádám nézte a lányt. Az nagyon szomorúnak tűnt. Biztosan szerelmi bánata van. Ki lehet az az örvült, aki hagyja szomorkodni ezt a gyönyörű teremtést, ahelyett, hogy csókokkal borítaná el?

Talán ő?

Ne gondoljon butaságokat! Amikor megpróbált udvarolni neki, nem kellett. Csak nem fog beleszeretni most, amikor alig találkoznak. Azzal, hogy sikerült feljutnia a negyedévre, a közöttük tátongó különbségek nem tűntek el; a lány már korábban kialakította a véleményét róla, és az nem lehet valami rózsás. Ő büszkélkedhet magában a kreativitásával és az intelligenciájával, de mások az eredményei után értékelik. A külalakja sem változott meg, ha az két évvel korábban nem tetszett a lánynak, két évvel később sem tetszhet.

Ezért meg sem haragudhat. Ő valóban nem lehetne méltó párja Erzsikének, a lány okosan méri fel a lehetőségeit. Megtörténhet, hogy a negyedévet is elbukja. Ha el is végzi az egyetemet, vajon a fáradékony idegrendszerével tud-e majd mérnökként dolgozni? Először a jövőnek ezeket kell tisztáznia, csak az után választhat párt aszerint, hogy mire képes. Ha megtetszene Erzsikének, még akkor sem kockáztathatja meg, hogy tönkretégye a lány életét, az gazemberség lenne a részéről.

– Hallottam, színészkedel – szólalt meg Erzsike. – Voltál a színjátszó körben.

– Csak rövid ideig. Most már csak a nőknek színészkedem.

– Van-e sikered náluk a színészkedéssel? – mosolyodott el a lány.

– Ahol szeretném, ott nincsen. De ne sajnálj, kibírom.

– Melyik színdarabot játszod a nőknek? – Már egészen felvidult.

– A néma leventét. Én vagyok benne a hóhér.

– Ezt a szerepet választottad? – nevetett végre.

– Nem, de csak ezt osztotta rám az élet.

– Kit végzel ki?

– Apránként saját magamat.

– Mindjárt megsajnálak.

– Ne sajnálj! Nekem kellett a színészkedés a szép nővel. Ha eszem lett volna, másképpen válogatok.

– Valamikor én is színészkedtem – szólt közbe Ági. – A színjátszó körben ismertem meg Imrét. Jó volt szerepeltetni, de elég volt. A múltkor voltam egy előadásukon. Ugyanaz a látvány, a színpad tele van székekkel.

– Mit csináljanak? Díszletre nincs pénzük, és így oldják meg, hogy ne legyen üresség.

Ádám úgy érezte, hogy túl hamar eljött Ágiéktól. Még elgyönyörködhetett volna Erzsikében. Már egészen kiábrándult belőle, megtehetné volna anélkül, hogy újra beleszeressen, és a szerelem miatt újra kínlódnia kelljen.

De vajon tényleg kiábrándult belőle?

Igen. Akár a szerelmi tesztet is elmondhatja újra:

Fáj-e még, hogy Erzsike más férfi felesége lesz? Mással beszél majd meg, hogyan osztják be a pénzüket, mással vesz lakást, mással tervezi meg az életét?

Őszintén válaszolhat: nem, már nem fáj.

Fáj-e még, hogy Erzsikét majd más férfi öleli a karjaiba, más férfi fogja csókolgatni, harmatos rózsácskáját a kéjbe simítgatni?

Nem, már nem fáj.

Fáj-e még, hogy Erzsike más férfinak szül majd gyereket, más férfi gyereket fogja szoptatni, nevelni, más férfi gyerekének törli meg az orrát, simogatja meg a kicsi fejét?

Nem, már nem fáj.

Fáj-e még, hogy ha megbetegszik Erzsike, más férfi rohan orvosért, más férfi szerez narancsot valahonnan, rakja cikkenként melléje az éjjeliszekrényre, más férfi kérdezi meg tőle: kicsi szívem, jobban vagy-e már?

Nem, már nem fáj.

Dehogyan nem fáj, úgy égette a szívét, mint az izzó parázs, de ahogy a parazsat is elborítja a hamu, miután lanyhult a tűz lobogása, az ő fájalmát is elborította a belenyugvás, hogy nem tud változtatni, és nem is szabad változtatnia.

HETEDIK FEJEZET

Ádám ötödévre is fáradtan ért fel. A negyedévet is újvizsgáztatással végezte. De most már révbe jutott. A télen csak pár könnyű vizsgája lesz. A második félévben a diplomavizsgáját kell elkészítenie, az a kreatív intelligenciájának csak szórakozás. Az egyetem utáni érvényesülését is egyre biztatóbbnak látta. Olyan helyet fog találni, ahol értékeli a kreativitását. Csak két órát tud majd dolgozni egy nap, de az többet fog érni egy közepszerű kétszáz órájánál. Ahogy kiderült a jövő, a depressziója is eltűnt. Most csak ki kell pihennie magát, hogy munkához láthasson. Ahhoz pedig a legjobb a kártyázás. Estére a családos bentlakásba volt meghívva egy partira. A kapunál látták, hogy fiatal; azt hitték, hogy odavaló férj; beengedték.

A folyóson Ágival találkozott:

– Ádám, annyit jársz ide, hogy ideszoksz. – Valóban az előző nap is ott volt, Ági biztosan látta. – Hova mész most?

– Kártyázni.

– Hallottam éppen, hogy ügyes kártyás vagy.

– Ezt csak a szerénykedők mondhatták.

– Reggelig játszol?

– Dehogy, csak két-három parti bihari kereszttest.

– Ha végzel, gyere be hozzánk is, a tizenhatos szobában lakom.

– Hogy mennék be hozzád? Imre már végzett, egyedül vagy. Férjes asszonyt nem látogatok, főleg éjszaka nem.

– Nem vagyok egyedül. Erzsike is velem van. Csak nem félsz tőle is?

– Jobb félni, mint megijedni.

– Nem fogsz megijedni. Öregedünk, de még nem vagyunk olyan csúnyák. Mutasd meg, hogy férfi vagy, nem félsz bejönni két nőhöz!

– Jól van, ahogy végzek a partikkal, bemegyek.

– Az ígéret szép szó, ha betartják úgy jó. Gondolom, hogy állod a szavadat.

Fent csak négy huszonegy játszmas partit játszott. Nyert. Általában nyerni szokott. A játszótársak nem akarták elengedni:

- Remélem, hogy lehetőséget adsz egy revánsra.
- Majd máskor. Számomra túl fárasztó a sok játék. Ez épp elég volt, egészen feldobott.

Lement a földszintre. Már éjfél felé járt az idő, de ha megígérte, bemegy.

Ez a romániai összevisszaság. Amíg joguk volt Ágiéknak egy szobára a családosok bentlakásában, nem kaptak. Most, amikor már nincs joguk, mert Imre végzett, szobát rendezhettek maguknak.

Bement. Bent valóban Ági és Erzsike volt.

- Hogy vagy, Ádám?
- Ahogy hagyják.
- Sikerültek a vizsgáid?
- Igen.
- Akkor ötödéves vagy?
- Akárcsak ti.
- Mit csináltál fent?
- Kártyáztam.
- Velünk kártyázol-e?
- Fárasztó számomra a hosszú kártyázás.
- Huszonegyesre gondoltunk. Az rövid.
- Az még lehet. Én oszthatok?
- Oszthatsz.

Ádám úgy rázta a kártyát, hogy bele-belepillanthasson. A kis értékű lapokat alul rakta. Felülről vette a lapokat, de amikor magának osztott, és tizenöt pont körül ért, akkor alulról húzott ki egy kis értékű lapot, így közel került a huszonegyhez anélkül, hogy átlépte volna. Egymás után több játékot is megnyert.

- Valami tétben kellene játszanunk, úgy érdekesebb lenne – javasolta Ági.
- Én pénzben soha sem játszom – felelte Ádám. – A más pénze nekem nem kell, és az enyémet nem akarom elveszíteni.
- Nem is pénzre gondoltam, hanem valami játékra.
- Milyen játékra?
- Aki veszít, az felmegy a negyedik emeletre, és megcsókol egy férfit, ha nő. Ha férfi veszít, akkor ott egy nőt csókol meg. Van-e bátorságod belemenni?
- Talán nem kellene Erzsikét ilyen kényes helyzetbe hozni, ha ő veszít.
- Vele már megbeszéltük; neki megvan hozzá a bátorsága.

Ábel abszurdnak tartotta a játékot, de nem akart gyávának látszani. Gondolta, csak valamelyik nő fog veszíteni, ő továbbra is csalni fog. Az ő gondjuk, hogyan oldják meg, ők találták ki ezt a hülyeséget.

Megkezdte osztani a lapokat.

- Nem úgy, Ádám! Ne csalj! – szólt közbe Ági. – Tégy felülre egy lapot felfordítva, hogy onnan ne tudj elvenni, és ossz mindenkinek alulról!

Hát ez meredek lesz, tényleg a szerencsére fog menni. Újrarázta a lapokat.

Erzsike két lap után megállt. Ági is három után. Ő következett, saját magának kellett osztania. Először egy tízes jött. Aztán egy hármas. Tovább kell mennie. Újra egy tízes jött. Ellenőrizte a nők lapjait is. Erzsikének tizenöt, Áginak tizennyolc pontja volt. Veszített. Neki kell csókolóznia.

Nagy marhaság volt ebbe belemenni, de most a becsület dolga, hogy a kártyaadóságot törlessze.

Felmentek a lépcsőn. Ádám egyre kínosabbnak érezte a helyzetet. Éjszaka volt, és ő törvényellenesen tartózkodott abban a bentlakásban. Mi lesz ebből? Úgy veszik majd, hogy éjszaka behatolt egy idegen otthonba, és ott molesztált egy nőt. Még be is zárhatják, és akkor az egyetemről is kicsapják. Nagy kínnal elért az ötödövre, és most csapassa ki magát egy hülye játék miatt?

Felértek a negyedik emeletre. Egy nő közeledett, alighanem a mosdóból jött. Ádám odaszólt a két barátnőjének:

– Ha botrány lesz, azt mondjátok, hogy nem ismertek, csak sportolásként jöttetek fel a lépcsőn.

Azzal odalépett a közeledő nőhöz. A kézcsók is csók.

– Hölgyem, engedje meg, hogy bemutatkozzam! Dani vagyok. – Azzal felemelte a nő kezét, és megcsókolta.

A nő elkezdett hisztérikusan ordítani. Ádám szaladt. Ha kijönnek a férje és a szomszédjai, összeverik, és ami még rosszabb, átadják a rendőrségnek. Futás közben hallotta, hogy Ági megpróbálja csillapítani a nőt:

– Csak vicc volt, Adél, ne csinálj botrányt! Fiatal vagy, csak megérted a viccet.

Ádám, amikor jó messzire ért a bentlakástól, gondolkozni kezdett: ezek bolondot csináltak belőle. Hagyták az elején csalni, aztán amikor tétre ment a játék, nem engedték. Utána a szerencse is a kezükre játszott. De miért csinálták? Nem volt ő az az ember, aki nem értette volna meg, hogy Erzsike nem kér Ádamból, nem tolakodott a szerelmével, miért kellett ezzel a megalázó játékkal adniuk a tudtára, hogy kívül tágasabb? Későn ment oda, de csak azért, mert Ági hívta. Kockára tették a szabadságát és hat év keserves munkáját. Talán lesz annyi jóindulat bennük, hogy nem mondják meg, ki volt a botrányokozó. Ezután még akkor sem megy el hozzájuk, ha hívják.

Ez a búcsú Erzsikétől. Nem erre számított. Tudta, hogy hamarosan végeznek az egyetemmel mind a ketten, különböző városokba helyezik őket, és többet sohasem fogja látni, de nem ilyen búcsúra számított. Egy utolsó találkozásra a vasútállomáson, amikor megfogják egymás kezét, megcsókolják egymást, mint két barát; egy elválásra, amely olyan, mint a decemberi napsütés: melege nincs, de szép.

NYOLCADIK FEJEZET

Húsz év telt el azóta, hogy Ádám elvégezte az egyetemet. Megállta a helyét az életben; amióta végzett, egy hetet sem volt munka és fizetés nélkül. Álmait, a világot átformáló újításokat nem fedezte fel, de a munkáját elvégezte, meg voltak vele elégedve, nevelhette a lányát.

Most, húsz év után kórházba került. Műtét előtt volt. Lehet, hogy meghal. Nem félt a haláltól, keresztyén életet élt a kis bűnei ellenére, nem tett rosszat készakarva senkinek; akinek tudott, segített; emelt fővel állhat meg az Úr előtt. Annyit már sikerült szerezniük a feleségével, hogy a lánya nyomorkodás nélkül felnőhet. Korábban, ismerve a hiperaktív természetét és a fára-

dékony idegrendszerét, arra gondolt, hogy problémái lesznek a munkahelyén, valószínűleg gyakran még munka nélkül is marad, csak egy gyereket vállalhatott.

Talán utoljára visszaemlékezett a régi szerelmeire. Egymás után jelentek meg a szeretett nők a bimbózó fiatalságuk szépségében, olyanok voltak újra, mint amikor rövidebb vagy hosszabb időre megédesítették az életét.

Aztán rájött: valaki kimaradt. Erzsike. Nem volt közöttük semmi, csak egy csókváltás egy lakodalmi teremben, de évekig szerette azt a lányt, már nem kamaszos lángolással, hanem érett férfiúi szerelemmel. Az emberi agy igyekszik csak a jóra emlékezni, talán azért akarta kitörölni a memóriájából ezt a fájdalmas kapcsolatot, a csalódásokat, a lemondást.

Talán az Erzsikével való kapcsolatukban is van valami jó. Felidézte azt a képet, amikor a földúton találkoztak. Akkor rádöbbsent: a lány szerette őt. Rajta voltak a szerelemre utaló testbeszédjelek: a kitágult pupilláktól sugárzó tekintet, a haj tapintása, a feléje forduló tenyér és lábfejek.

Istenem, mennyire nem voltak felkészítve az életre, ő semmit sem tudott a testbeszédéről!

Újragondolta a beszélgetésüket a bentlakásban, amikor a lány visszautasította. Már nem egy gögös dívának látta, hanem egy megijedt falusi kislánynak, akit jó tanácsokkal küldtek el otthonról: „Vigyázz leányom, el ne csábítsanak, annyi rosszindulatú férfi van! Tanulj, ne fiúzz, majd ha végzel, érett fejjel választasz egy jó férjet. Olyant, akinek ismerjük a családját, a neveltetését, a korábbi viselkedését.” Nem tudta, szófogadó legyen-e, vagy a vágyait kövesse. Szófogadó volt. Más környezetből jött, mint Maria, másként nevelték, másként is viselkedett.

Felkerülve a székely falucskájából, a nagyváros számára félelmetes idegenség volt, nem megszerezhető kincs, mint Mariának.

Aztán az emlék dolgozott benne: Ádámnak tetszem, Ádám engem akart. A sok álmodozásból gyönyörű szerelem virágzott ki, bátorságot adva, hogy a lakodalomban megcsókolja. Biztosan Jenő a fiatalsága ellenére tényleg a nagybátyja volt, nem volt párja, őt várta. A közös lakodalmukra gondolt, amikor a boruk felől érdeklődött. Az építészeti egyetem előtti beszélgetés azzal a szépfiúval csak egy ártatlan flört volt, egy kis félretáncolás, mint amilyen az övé volt Mariával, vagy még annyi sem. A földúti szótlanságát visszautasításnak vette, és úgy reagált rá, mint ahogyan ő is tette. Rögtön vége lett volna a friss románcnak, ha akkor ő odalép, és magyarul beszélni kezd a lánnyal. Az is lehet, hogy csak egy kollégája volt, aki gondolta: itt egy szép lány, nem udvarol neki senki, miért ne beszélgetnék vele? Erzsike a szokásos kedvességével válaszolt.

Azt hitte, hogy Ági őmiatta hozza össze kettőjüket, de nem, a sógornője szerelmét akarta révbe jutatni. Mint ahogyan a nők szokták, biztosan megbeszélték együtt a szívük érzelmeit. Aligha jött volna a lány mindig, ha nem ő akart volna találkozni. Őt, a férfit kellett elcsalni valami ürüggyel a találkozókra.

A játék a kártyázás után? Persze, hogy neki akkor Erzsikét kellett volna megcsókolnia, ő is feljött a negyedik emeletre, ő volt az a nő, aki a negyediken a csókra várt. Arra ment ki a játék, hogy vagy ő csókolja meg Erzsikét, vagy Erzsike őt, de elhamarkodta. A stressztől nem tudott gondolkodni rendesen. Ha tovább játszanak, a későbbi csókokért fel se kellett volna menni az emeletre.

A lány nem is lakhatott akkor Ágival. Azért rendezték a szobát, hogy amikor Imre eljön – első éves gyakornokként el-eljöhettek a munkahelyéről, még nem kapott felelős megbízatást –, kettesben legyenek Ágival. Erzsike csak zavarta volna őket, ő biztosan egy másik bentlakásban lakott, és a fenti kártyázása alatt Ági áthívta.

Vajon mi lett Erzsikével? Mielőtt meghalna, meg kell tudnia. Ez nem jelenti azt, hogy megcsalja a feleségét, csak egy régi ismerősről érdeklődik.

Nála voltak az utcai ruhái, mert el-el kellett mennie a városi kórházba, voltak vizsgálatok, amelyeket a megyeiben nem tudtak elvégezni. Felöltözött, és a poliklinikán keresztül kiszökött a kórházból. A Telefonok Házába ment, kivette a Hargita megye telefonkönyvét. Erzsike nagyon büszke volt a csíki származására, biztosan ott dolgozik most is. Álmai hídjait ő sem készíthette el, de talán utakat épít, veszekedik a munkásokkal, hogy ne lopják el a cementet, mert az út minőségéért ő felel, és számolja az éveit, amelyek még hátra vannak a nyugdíjig.

Felhívta az első Albert Erzsébetet:

– Egyetemi végzősöknek a húsz éves találkozóját szervezzük. Ön nem végzett Temesváron 1981-ben?

– Nem.

A másik névnél ugyanígy járt.

Persze, hiába is keresi ezen a néven. Férjhez ment már Erzsike, az ő telefonszáma ott van valamelyik férfinév után örökre elrejtve előle.

Jó is, hogy el van rejtve, nem volna, amiért találkozniuk; neki is családja van, Erzsikének is, a viszontlátás csak lerombolná azokat a fiatalkori képeket, amelyeket a szívükben őriznek.

Talán kívánhat neki valamit. Ha tiszta szívvel teszi, a Jóisten biztosan meghallgatja.

– Légy boldog, szép tündér, élj boldogan a férjeddal és a gyermekeiddel! Olyan vidáman csillogjanak mindig a gyönyörű szemeid, amelyeket talán már apró ráncocskák díszítenek, mint ahogy csillogtak akkor, amikor a földúton találkoztunk! Ha eszedbe jutnak a fiatalkori éveid, amelyeknek a legszebbeknek kellett volna lenniük, de amelyeket egy viszonzatlannak gondolt szerelem árnyékolt be, ne haragudj arra a fiúra, aki miatt szenvedtél! Nem volt ő vak a szépségedre, csak az önbizalma volt kevés. Nagyon beteg volt ő akkor, és nagyon reményvesztett.

Aki nem szedhette le a tavasz virágait, nyár végén már hiába keresi.

HUSZADIK SZÁZADI KALANDOK

Bözsi és Pista nászútjai

Szombaton megtartották a néptanácsnál a házasságkötést. Az egyházi csak később lesz egy más rajonban² titokban. Mindkettőjüknek az állásába kerülne, ha kiderülne. Az 1952. évben voltak, Sztálin még élt, az ateizmus kötelező volt a fontosabb állami alkalmazottaknak. A férj tisztviselő volt, a feleség tanítónő. A szülői háztól mindkettőjüket messzire helyezték.

Az ünneplő társaság a férj albérletében gyűlt össze, egy szobában. Tisztviselő kollégák voltak; akinek volt, a feleségét is elhozta. Nem nagyon zajonghattak, a házigazda és a felesége már rég kikötötte Pistának:

– Itt nem lesz mulatozás. Mi éjjel aludni akarunk.

Ennek ellenére jól érezték magukat, reggel hatig együtt volt a társaság. Reggel hatkor megérkezett a szekér. Pistáért jött. Másnap, hétfő reggel egy távoli faluban kezdődött a cséplés, oda volt beosztva ellenőrnek. Homlokon csókolta a feleségét:

– Ez eddig a nászészakánk volt, a többi része egy hét múlva, ha hazakerülök. Látod, nászútra kell mennem.

Bözsi kialudta magát, majd délután kipakolt a bőröndjéből. A szobában volt egy szekrény, mindkettőjüknek a ruhái elfértek benne. Kitakarította a szobát. Az ágy alatt piszkos zoknik voltak, Pista behajigálta oda, remélve, hogy majd egyszer kedve lesz kimosni őket. Gondolta, kimossa ő. Az ágy alatt még volt egy mosdótál is, mosó szappant hozott magával, de meleg vizet kérnie kellett.

– Fazeka van-e? – kérdezte a háziasszony.

– Van kettő.

– Az egyikben melegítsen vizet! Most még tölthet a vedrünkéből, de legközelebb a kútról kell hoznia. A férjének is van vedre.

Feltette a vizet a kályhára. A háziasszony tovább érdeklődött:

– Úgy számítják, hogy itt laknak?

– Egyelőre igen.

– Itt csak egy személyről volt szó. Kettőjüknek kétszer annyi meleg víz kell, ahhoz kétszer annyi fa szükséges. Maga főzni is akar, nem? Nem eszik csak szalámit, mint a férje.

– Igen, szeretnék főzni.

– Akkor újra alkuszuk a házbért.

– A férjemet jobban ismerik, vele megalkusznak.

– Az éjjel mulattak.

– Lakodalmunk volt.

– Ez lakodalom? Ha az apám csak ilyen lakodalmat tudott volna csinálni nekem, én férjhez sem mentem volna.

A parasztasszony élvezte, hogy pontra teheti a tanítónőt, nehogy azt higgye, ő az előkelőbb, majd folytatta:

– Gyereket is akarnak?

² Volt közigazgatási egység.

- A családokban születnek.
- Akkor máshova költöznek. Az én konyhámon nem fognak széketes pelenkával keresztüljárni.

Ezt az ajánlatot lakodalmi ajándékként is fel lehetett fogni.

Másnap reggel Bözsi bement a helyi iskolába, hogy beszéljen az igazgatóval. Eddig egy tíz-kilométernyire való faluban tanított, a vőlegénye kijárt oda udvarolni, de neki sok lett volna naponta kimenni hóban-sárban. Az autóbuszok akkoriban csak a főúton jöttek-mentek, falura nem volt járat.

Az iskolaigazgató nagy bajban volt. Brassóban, vagy ahogy akkor nevezték Sztálinvárosban aznap kezdődött az orosz tanárok felkészítője, és ő nem tudott küldeni senkit. Addig egy asztalos tartotta az orosz órákat, a fogságban megtanult valamennyire, de az visszamondta:

- Tartassa az órákat, akivel akarja, én asztalosként többet keresek.

Addig is asztaloskodott a tanítás mellett, de most gondolta, hogy bosszút áll. Valóban volt amiért, az azelőtti évben az igazgató többször is rászólt, amiért ittasan jött órát tartani. Megkérdezte a tanár kollégáit is, hogy valaki elmenne-e a felkészítőre, de azok csak nevettek rajta:

- Megvan nekem a magam tantárgya, nem azért választottam, hogy elcseréljem orosz-tanításra.

Meg is kapta érte a magáét a tanfelügyelőségtől:

- Kovács elvtárs, igaz, hogy nem küldött senkit az orosz nyelv felkészítőjére? Most telefonáltak Sztálinvárosból.

- Nem tudtam senkit sem küldeni.

– Milyen reakciós hozzáállás ez? Nem szégyelli magát? A párt bízik Önben, erre így viselkedik! Huszonnégy óra alatt ír egy négyoldalas beszámolót a tevékenységéről! Beleírja, hogy mit tett az ügy érdekében, mit kellett volna még tennie, és azt miért nem tette meg! Ha úgy gondolja, hogy megtett mindent, miért nincs meg az eredménye? Ön szerint, kik szabotálták a tevékenységét, a tanártársai közül kik voltak azok, akik bízották a többieket erre a szabotálásra? Miért nem vállalta senki azt a megtiszteltetést, hogy a világ legmodernebb nyelvét, az oroszot tanulhassa és taníthassa? Két példányban írja meg a beszámolót, egyet elküld nekünk, a másikat az államvédelmi szerveknek, a Securitaténak! Holnap telefonálni fogok az elvtársaknak a Securitaténál, ha nem kapják meg addig a beszámolót, ők fognak érte menni Önhöz.

Az igazgató nem tudta, mit tegyen. Kit mártson be, küldjön a börtönbe? Vagy menjen ő?

Ekkor érkezett Bözsi. Elmesélte a helyzetét, és kérte, ha lehet, kapjon egy posztot az alsó tagozaton.

- Az alsó tagozaton nincs poszt, de van egy orosztanári állás üresen – könnyebbült meg az igazgató.

- De én nem tudok oroszul.

– Nem baj, megtanul. A tanév kezdetéig van még két hónap. Most indult egy tanfolyam Brassóban, Sztálinvárosban. A délutáni vonattal lemegy Balázsfalvára, onnan az éjszakaival Brassóba. Hajnalban már ott lesz. Megkeresi ezt a címet. Holnap reggel nyolc órakor, amikor olvassák a névsort, és kérdezik, hogy ki jött az iskolánktól, maga jelentkezik. Ha nem kérdezik, akkor is jelentkezik, hogy ott van. Ha ezt megteszi, és egy hónapig ott marad, tanul rendesen, ősztől az Öné az orosztanári állás. Ott kap kosztot, azt hiszem, ingyen. Vegye ki a küldő papírját a titkárságról, ne felejtse el ott lepecsételtetni! Az útiköltséget visszafizetjük,

csak tartsa meg a vonatjegyeket! Töltőtolla van, vásároljon tintát, három füzetet, egyet első osztályost! Jó munkát kívánok!

Furcsa volt, hogy orosztanárnő lesz, de gondolta, az Puskin és Lermontov nyelve is, nemcsak a bolsevikoké.

Pista szombaton este érkezett vissza. Várta a levél az asztalon:

El kellett mennem Brassóba, orosz tanfolyamra. Egy hónapig ott leszek.

– Úgy látszik, nemcsak én mentem nászútra, de a feleségemet is elküldték – gondolta Pista.

Rekviem egy rendes emberért

Pista még a kommunizmus előtt pénzügyi ellenőr, finánc lett. Akkoriban ehhez a foglalkozáshoz pár év középiskolai tanulmány is elég volt. Lelkifurdalás nélkül választotta ezt a szakmát, a Szentírás világosan megmondja: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré!” Meg kell adni az államnak is, ami az államé, annak, amelyik éppen létezik. A nép számára is jó, ha olyan ember kerül tisztviselőnek, aki nem él vissza a hatalmával. A kommunista rendszer átvette a régi tisztviselő gárdát, Pista maradt a posztján, annál is inkább, mert az új hatalom úgy mutatkozott be, hogy a népet fogja szolgálni. Aztán a terménybeszolgáltatások egyre nagyobbak lettek, Pista még akkor is maradt, gondolta, esetleg egy rossz ember kerül a helyére, ő még segít a népen, amit tud. Aztán egyszer ki kellett mondania a nemet is.

Egy este a rajoni titkár tartotta a gyűlést, keményen megszidta őket, hogy az adót nem szedték be. Pista gondolta, hogy emlékeztetni kell:

– A titkár elvtárs utasított, hogy a párttagoktól ne szedjünk adót.

– Persze, azokat hagyják békén! A kulákok fizessenek!

– Azok kifizették az adójukat.

– Forradalomban élünk, forradalmi cselekedetekre van szükség. Nem tűrhetjük, hogy az állami alkalmazottak az osztályellenséggel tartsanak. Az államnak szüksége van a teljes adóra; kérem, a szerint cselekedjenek!

A párttitkár kerülgette a forró kását, de Pista kikényszerítette, hogy pontosítson:

– Ezt úgy értsük, hogy a párttagok adóját is a kulákoktól szedjük be?

– Forradalmi időket élünk, és ők osztályellenségek.

– Ez törvénytelen.

– Ne legyen nevetséges! A törvény a mi kezünkben van, ők sehova sem mehetnek panaszra. Teljesíteniük kell, amit kértem. Pártfeladat.

– Akkor tegye meg maga, én nem vagyok párttag! – Pista felvette maga mellől a fináncsapkáját, és a párttitkár asztalára tette. – Beadom a lemondásomat. Elég volt.

– Ezért a fasiszta megnyilvánulásért még felelni fog – fenyegetőzött a párttitkár.

Otthon megmondta a feleségének:

– Holnap beadom a lemondásomat. Az ember kisebb megalkuvásokat még csinál, de gazember nem lehet.

Elmondta, hogy mi történt.

– Most miből akarsz megélni? – kérdezte Bözsi.

– Visszatérek az apám mesterségéhez, a cipészethez. Gyerekkoromban kitanultam. Azt nem vehetik ki a kezemből. Azokat kellett volna kifosztanom, akik szorgalmasan dolgoztak, és

emiatt gazdagabbak lettek, mint az átlag. Megnyugtattam őket, hogy nehezen ugyan, de valahogy csak kifizették az adójukat, milyen képpel követelhettem volna, hogy még fizessenek?

Bözsinek nem tetszett, hogy egy cipészhez ment férjhez, de nem volt mit tennie.

Másnap Pista bement a hivatalába, hogy beadja a lemondását. Már a folyósón két alak várta:

– Maga a Sós?

– Igen.

– Le van tartóztatva. Az állambiztonságtól vagyunk. Ha ellenáll, vagy el akar szaladni, le kell lőnünk.

– Az okot megtudhatom?

– Majd megtudja.

Bekísérték. Bent a parancsnok állt vele szóba:

– Nyugodjon bele, hogy a börtönbe kerül!

– Megtudhatnám, hogy miért? A lemondásom veszélyeztette az állam biztonságát?

– Természetesen, hogy igen. Ha magának megengedik, a többi finánc is megteszi, és akkor az állam szakemberek nélkül marad. Persze ezért hivatalosan nem zárathatjuk be. Maga fog kitálalni valami okot, ami a törvénybe ütközik, és bevallja nekünk. Maga okos ember, megteszi anélkül, hogy összetörnénk a csontjait. A bíróságon is elismeri, mert ha nem, ide kerül vissza. Ha nem érti meg a szép beszédet, megteszi az után, hogy összetörtük, csakhogy a további veréstől megszabaduljon. Választhat. Most beviszik a cellájába, gondolkozzék!

Bevitték.

Bözsit szinte azonnal értesítették a Pista kollégái. Meg kellett tartania az óráit, aztán a Securitate épületéhez rohant.

– Itt van valóban – mondta a kapunál az őr.

– Kell-e hoznom ételt, vagy itt adnak neki?

– Mi nem hizlaljuk az osztályellenséget – felelte önérzetesen az őr. – Egy darab vajjas kenyeret hozhat.

Odavitte a vajjas kenyeret. Az őr felpiszkálta a vaját, nincs-e levél alatta?

– Jól van, majd megkapja – mondta Bözsinek.

Délután egy befolyásos ismerősükhöz, Sáska Gerőhöz ment. Az, ahogy hazajött a munkából, meghallgatta a történetet, és megígérte, hogy segít.

Sáska Gerő régi kommunista volt, még az illegalitás idejéből³. Nagyon bosszantotta, hogy a dolgok nem úgy mennek, ahogy ő rég elképzelte a csodarendszert. Akkor is felháborodva kereste fel a Securitate parancsnokát:

– Mivel vádolják Sós Istvánt?

– Még semmivel sem tudjuk.

– Akkor miért van letartóztatva?

– A rajoni első titkár utasítására.

– Én a tartományi pártbizottságtól vagyok. Követelem, hogy engedjék szabadon!

– Ön az új tartományi titkár?

³ A korábbi rendszerből, amikor a kommunista párt be volt tiltva.

– Nem.

– Sajnálom, de mi utasítást csak az első titkároktól fogadhatunk el. Jól néznénk ki, ha mindenki parancsolgathatna nekünk.

– Meg fogja kapni az első titkár elvtárs utasítását is. Addig ne verjék a letartóztatottat.

– Eddig se vertük.

Valóban elrendezte. Pistát két nap után kiengedték.

Bement a hivatalába, hogy beadja a lemondását. Mondták, hogy már nem szükséges. A két nap igazolatlan hiányzás volt, fegyelmi úton van kirúgva.

Megkönnyebbülve ment le a lépcsőn, végre megtette, amit már rég meg akart tenni. Amint leért a földszintre, a névrokona, Celecz Pista szólította meg:

– Gyere be, beszélünk kell egymással.

Bement.

– Jól felkavartad fent az elvtársaknál a bilit – nevetett Celecz.

– Az embernek becsülete is van, vannak dolgok, amiket nem vállalhat.

– Éppen ezért hívtalak. Gyere át az állami vállalatok ellenőrzéséhez! Iskolákat, kórházakat kell ellenőrizned, hogy a pénzt az előírásoknak megfelelően költötték-e el, vagy ellopták. Teljesen politikamentes dolog, és nagyon kellene oda nekünk egy becsületes ember, aki a könyveléshez is ért. Ha lecsendesedik a vihar, gyere be; felvesszünk.

A korábbi rendszerben a tandíj miatt nagyjából csak a gazdagabbak gyerekei tanulhattak, ezeket a kommunizmus elején osztályellenségnek tartották, állami hivatalokban nem alkalmazták, a szegény származásúaknak kellett megoldaniuk a feladatokat úgy, ahogy tudták.

Sáska Gerő megmentette Pistát, de önmagát később nem tudta megmenteni. 1956 nyarán voltak a feleségével Magyarországon kirándulni. Amint kitört a magyarországi forradalom, őt letartóztatták. Azzal vádolták, hogy Romániában is felkelést akar szervezni, a nyáron felvette a kapcsolatot a magyarországi cinkosaival.

Verték, majd elengedték. Aztán újra letartóztatták, verték, majd újra elengedték. Addig folytatták, amíg felakasztotta magát, hogy a további verésektől megszabaduljon.

Ez is egy kivégzési módszer volt.

Legyen ez a fejezet rekviem ezért az emberért!

Bözsi és Pista házat vesznek

Jött a gyerek. Szokás volt a családokban. Bözsi már a nyolcadik hónapban volt. Más lakást kellett keresniük. A háziasszonyuk már rég megmondta, hogy az ő konyháján nem járkalnak át széket pelenkával.

Ekkora már került egy albérlet. Elég rozoga ház volt, de kivettek benne egy szobát és egy konyhát. A másik szobába a házigazda pakolt be. Szívélyesen fogadta őket:

– Itt ellakhatnak, amíg csak akarnak. Nekem állami lakást adtak, vasutas vagyok, erre nincs szükségem. A lakbér csak kétszázötven lej. Kijavíthatják, ha nem akarják így használni.

Volt mit javítani bőven. Ki kellett cserélni a padlózatot, bevezetni a villanyt, a gázt, kimeszolni. Volt megtakarított pénzük, nekifogtak. Mire Bözsi szült, már csak a gázt kellett bevezetni. Pista csákánnyal vágta át félig a makadám utat. Lefektették a csövet, betakarta. Ott

a járművek jöhettek-mehettek, amíg a másik felét is átvágja. Az is megvolt. A két csövet összeszerelték, a másodikat is betakarta. Mire Bözsi hazajött a szülészetről, már duruzsolt a tűz a kályhában.

Akkor jött a meglepetés. A házigazda hozta:

- Ki kell költözniük a házból. Nyugdíjba jöttem, az állami lakást fel kell adnom.
- Ezt nem tudta hamarabb? – kérdezte Pista.
- Lecsökkentették a nyugdíjkorhatárt.
- Attól még maradhatott volna, tudva, hogy a lakását kiadta. A lakás rendbetételére elköltöttem hatezerötsháromszázharminc lejt. A harminc lejt ajándékként magának adom, de a hatezerötsháromszáz lejt ezután lelakom. Két évet és két hónapot itt fogok lakni anélkül, hogy egy lejt is fizetnék.
- A lakás az én nevemen van. Vigyázzon, mert a törvényre megyek!
- Nyugodtan mehet, ott engem is megkérdeznek.
- Velem ne packázzon, mert úgy kivágom innen az egész családjával együtt, hogy még a lába sem éri a földet!
- Próbálja csak meg! Ha az asszonyhoz vagy a gyermekhez merészel nyúlni, velem gyűlik meg a baja. Azután még börtönbe is kerül.

Mérgesen kotródott el az öreg, káromkodott, hogy a kommunisták kirakták a házából. Pista nem vette fel, ő nem volt kommunista, még párttag sem, azokat tőle nyugodtan szidhatták.

Két nap után egy másik ordító ember jött be. Nagyon fel volt háborodva, hogy nem költözhetik be az állami lakásába, ami neki járna, mert a régi lakó nem tud kiköltözni Pistáék miatt. Miután kiordibálta magát, Pista megkérte:

- Én meghallgattam magát, most maga is hallgasson meg engem! – Elmesélte a helyzetüket, amibe kerültek.
- Én megértem magát is, de nekem az állami lakás kell.
- Persze, hogy kell. Ragaszkodjon is hozzá! Joga van a lakáshoz, maga az alkalmazott. Petrut rakja ki belőle! Itt van még egy szoba, abba ő beköltözhet a családjával, legyen elég neki két évig, ha huncutkodott! Nekem kiadta a konyhát, de megengedem, hogy ők is használják.
- Hogyan fognak lakni két család egy ekkora házban?
- Úgy, ahogy Petru akarja. Békében vagy veszekedésben.

– Két évig van hol laknunk, de hová megyünk azután? – panaszkodott Bözsi.

– A mi lakásunkba – felelte határozottan Pista. – Többet a más lakását nem teszem rendbe. Házat veszünk.

– Miből veszünk? A megtakarított pénzünket elköltöttük erre, háromszáz lejünk maradt, és enni is kell.

– Nem tudom, miből, még azt sem, hogyan, de azt elhatároztam, hogy veszünk.

Négy hónappal később már volt annyi pénzük, hogy Pista vehetett két csikót. Elvitte az apósához:

– Apám, amikor a többi állatnak ad enni, ezek elé is vessen egy-egy villa szénát! Minden nap jártassák meg őket az udvaron, hogy erősödjenek!

Az apósának sok földje volt, valamikor módos gazda volt, de az új rendszerben a nagy terménybeszolgáltatások után alig maradt valamije, többet nem kérhetett tőle.

Másfél év után eladhatta a két lovat, megtakarított pénzük is gyűlt, az egyikük fizetését mindig félretették, a másikéból nyomorogtak. Akkor került egy eladó ház. Még lett volna néhány hónap lakhatási joguk a régi lakásban, de házat akkor kell venni, amikor van eladó. Egy nagygazda nem tudta már fizetni az adóját, el kellett adnia a házat, hogy ne vigyék el a börtönbe. Neki is jó volt, hogy talált vevőt.

Megalkudtak. Huszonkétezer lej.

– Annyiért nem adom az egészet – mondta az eladó. – A csúrt és a pajtát lebontatom, hogy a fiam portáján felépíthessem. Kell tartanom valahol továbbra is az állataimat.

A fiához kellett költöznie.

– Nyugodtan lebonthatja, nekem úgysem kellene – válaszolta Pista. – De nekem is van egy problémám. Most csak az összeg felét tudom kifizetni, az elmaradt részt csak két-három év alatt apránként.

– Nekem így még jobb. Ha ideadná az egészet, és megint csinálnának egy pénzbevéltést, újra a semmivel maradnék. A fele elég is lesz, hogy törleszteni tudjam az adósságomat az állam felé.

A pénzbevéltés az osztályharc egyik módja volt. Csak egy kisebb értékig váltották be a régi pénzt; akinek sok volt belőle, csak egy halom értéktelen papírral maradt.

A ház nem volt előkelő, a nagygazda a jobb időkben az értéket az állatokban látta és az új földek vásárlásában, nem a lakása felcícomázásában.

A mennyezetnek nem volt alsó padozata. Bözsi szomorúan nézte az alacsony plafont, a megfeketedett gerendákat:

– Ezért adtuk ki annyi pénzt, és mentünk bele akkora adósságba?

– Ne azt nézd, hogy most milyen, hanem azt képzelj el, hogy milyen lesz húsz év múlva! Egy palotát csinálunk belőle.

Továbbra is egy fizetésből éltek. Amikor Bözsi kapta a fizetését, a nagygazda a kapuban már várta. Aláírta az elismervényt, és vitte a pénzt. Majdnem eltelt két év, mire odaadhatták az utolsó részletet is. A következő hónapban nagy gazdagság köszöntött rájuk: mind a két fizetés az övéké volt. Erre nagy mulatságot csaptak: egy vasárnapra felmentek Szovátára.

Csak egy napra. A palotához sok pénz kellett.

Bözsi és Pista további kalandjai

Ezerkilencszázhatvanban képzett orosz tanár jött, végre Bözsi is azzal a hivatással foglalkozhatott, amit választott magának. Első osztályt kapott. Egy hónap után, amikor be akart menni az iskolába, az igazgató várta a bejáratnál.

– Bözsi, téged feljelentettek, hogy az apád nagygazda. Igaz, hogy sok földetek van?

– Van, amennyi van, de az apám csak középparaszt, nem kulák.

A középparasztoknak csak annyi földjük volt, amennyit a családtagjaikkal megművelhettek, idegen munkaerőt nem kellett alkalmazniuk. Őket még nem számították osztályellenségnek. A gazdagabb földműveseket hívták kuláknak.

– Hoznod kell egy új igazolást erről. Amíg nem hozod, nem léphetsz be az iskolába – mondta az igazgató.

– A gyerekek bent már várnak.

– A gyerekeket mindjárt hazaküldöm, csak megvárom, hogy mind megérkezzenek.

Bözsi gondolta, hogy honnan fúj a szél. Nemrég találkozott egy régi osztálytársával.

– Mit csinálsz, Bözsi?

– Tanítok egy első osztályban.

– Te taníthatsz? Annyi földetek van, az apád a legnagyobb gazdák egyike, és te taníthatsz? – Látszott az arcán a felháborodás.

Ő jelenthette fel.

Akkoriban az osztályellenség nem nevelhette a gyerekeket, és a gazdagabbakat annak számították. A családtagjaikat is.

Bözsi apja, Dénes egy hétgyermekes szegényparaszti családból származott. 1914-ben, amikor a családfőt elvitték a háborúba, Dénes csak tizenegy és fél éves volt; rá, a legidősebb fiúra maradt a kötelesség, hogy keressen a családra. Meg is tette, munka volt elég, a férfiakat elvitték.

Egy öreg is kereste, hallotta, amint érdeklődik felőle:

– Dénes itt van?

– Itt van valahol – válaszolt a kérdező. – Hallottam, hogy veri a kaszáját, csak kicsi a növése, nem látszik ki a zabból.

Még gyenge gyermekként csak kisebb rendet vághatott, de amit megtehetett, azt megtette.

Az apja azon kevesek közül volt, akik épen hazajöttek a háborúból, az öccsei is felnőttek, sokan dolgozhattak és kereshettek, néhány év alatt vehettek négy darab kaszálót és két bornyút, amelyekből két szép fejőstehen növekedett.

Közben Dénes már abba a korba lépett, hogy a nősülésre gondolhatott, ahhoz pedig ház kellett. Meg is vásárolt egy helyet egy patak mellett, elég meredek volt, de legalább olcsó. A tehennel követ hordott, kirakta az alapot. Akkor egy olyan dolog történt, amire nem számított: megtetszett egy nagygazda lánynak, Erzsinek. A lány apja hallani sem akart az ilyen párválasztásról, de Erzsik kijelentette:

– Nagykorú vagyok, azt csinálom, amit akarok, nem amit maga parancsol.

– Egy szeget sem kapsz hozományak, ha ahhoz mész. Kitagadlak.

– Tartsa meg a szegeit!

Dénesnek is kijelentette:

– A feleséged leszek, még akkor is, ha apám kitagad.

Mit tehetett volna mást Dénes ilyen határozott legénykérés után, a férje lett. Volt valamennyi pénze, az öccseitől is kapott kölcsön, vásárolt egy bontott házat a szomszéd faluban, és az öccseivel egykettőre felépítették. Már csak be kellett tapasztani.

Erzsik fogott neki taposni a sarat. Végigfutott a hír a falun: a Benedekfy lány maga tapossa a sarat, mint egy cigányné.

Ezt már a Benedekfy-rokonság sem tűrhette, az apát felkeresték az unokatestvérei:

– Ferenc, ne kacagtasd a rokonságot! Ha már annyira leszegényedtél, hogy nem tudad elrendezni a leányodat úgy, ahogy egy nemes leányt el kell, szóltál volna nekünk, mi összeadtuk volna a hozományát.

– Nem szegényedtem le.

– Akkor légy szíves, ne kacagtasd a rokonságot és saját magadat!

– Jól van, elrendezem a dolgot.

Felment a veje portájára. Rászólt a lányára:

- Szállj ki abból a sárból, ne kacagtass engem és a rokonságot, nem vagy cigányné!
- Maga nekem csak ne parancsolgasson! Ha egy szeget sem adott, hallgasson!
- Adok most. Hagyd azt a sarat! Vásárolok meszet, cementet, hordatok homokot, a házat malterrel fogják kivakolni belül is, kívül is. Építetek két istállót és egy csúrt is a portátokra, kaptok két ökröt, egy fejős tehenet, tíz juhot, két süldőt, húsz hold földet a hozzávaló szereléssel, ekével, boronával, szekérrel.
- Így lett Dénes nagygazda. A barátai csak a szegény legények maradtak, akik addig is voltak. Télen eljöttek hozzá:
- Adj Dénes négy véka búzát, a nyáron ledolgozom!
- Egy hónap után megint kértek. Jött a nyár, valóban eljöttek dolgozni, de este csak megszó-
laltak:
- Dénes, ki kellene ezt a napot fizetned. Tudom, hogy tartozom, még a tavalyit sem adtam meg...
- Hadd el, Áron, azt én már elfelejtettem. Azért adott a Jóisten annyit nekem, hogy adhassak én is másoknak.
- Aztán jött az új világ, ezeknek a szegényeknek a gyermekeiből lett az új vezetőség.
- Bemegy Bözsi a néptanácsához, ahova az apja tartozott. Bekopog az elnökhöz, elmondja, hogy mi a baja, kellene az igazolás.
- Hogyne, azonnal kiállítatom. Sikerült elrendeznünk, hogy az apád csak középparaszt legyen, nem kulák.
- Vitte Bözsi az igazolást, újra betehette a lábát az iskolába.
- Másfél évvel később Dénes rossz hírekkel ment haza:
- Elvitték a testvéredet a szekusok⁴. Nem akart belépni a kollektívbe, erre ráfogták, hogy szabotál, rosszul műveli meg a földjeit. Kap vagy három évet. Engem is szorítanak, de én nem vitetem el magamat, inkább odaadom, ami kell nekik, a két kezem után megélek.
- Te csak azt add oda, ami a tiéd, én az enyémből egy talpalatnyit sem adok.
- Én mit adnék oda, az egész birtok a te neveden van.
- Éppen azért nem kapnak semmit. Te csak műveld a birtokot, én úgy eltűnök innen, hogy kereshetnek aláírni.
- Ezzel összekölt, és elment a lányához a másik rajonba.
- Egy héttel később hívták Pistát a Securitatéhoz:
- Maga bújtatja az anyósát?
- Én nem bújtatom. Eljött hozzánk látogatóba, úgy fogadtuk, ahogy egy anyukát kell.
- Tudja, hogy az anyósa a kollektivizálás elől futott el? Van egy csomó föld a nevéen, azokat nem műveli, otthagya, ez szabotázs. Amit maga művel, az meg bűnpártolás. Vigyázzon, mert nincs már Sáska ott a tartományi pártbizottságnál, hogy másodszor is megvédje! Mondja meg az anyósának, hogy menjen szépen haza, ne várja meg, hogy mi vigyük, mert mi nem haza fogjuk vinni!
- Hazament Pista, és mondta az anyósának:
- Anyuka, a Secunál tudják, hogy itt van. Ha nem megy haza, letartóztatják. Otthagya a földjeit, azt szabotázsnak veszik.

⁴ A romániai állambiztonság alkalmazottai.

– Én otthon se adok be semmit a kollektívbe.

– Tanácsolom, hogy adja be. Ezek előbb-utóbb úgyis elveszik, nincs amiért bezáratnia vagy megveretnie magát. Ha más világ lesz, úgyis visszakapja.

Így lépett be Erzszi is a kollektívbe. Nem sokat dolgozott benne, inkább a családi huszonöt árat művelte, disznókat tartott, csak amikor nagyon megöregedett, kezdte kivágni a gyümölcsös fáit.

Jött a brigádos (munkacsapat-vezető):

– Ne vágja ki, Erzszi néni! Emiatt börtönbe kerül, föl kell jelentenem.

– Én nem bánom, ha börtönbe is kerülök; ezeket mind én ültettem, egy se maradjon a kommunistáknak belőlük, ha meghalok!

Beszélhetett neki, ő válaszképpen még egy népdalt is eldúdolt:

„Titkár elvtárs felülött a motrára.

Kihajtott a kukoricatáblára.

Zsebre vágta két kezét, azt a mocskos két kezét:

Dolgozzatok, az anyátok istenét!”

Nem tudta a brigádos, mit tegyen. Tisztelte az öregasszonyt, nem akarta följelenteni, de a fákért ő felelt, börtönbe sem akart kerülni. Szerencséjére Erzszi néni megbetegedett, és meghalt, a gyümölcsös nagy része megmaradt.

A ROMÁNIAI FORRADALOM

Az ember azt hihette, hogy a kommunista diktatúrákat semmi sem döntheti meg. A lázadásokat, amelyek főleg Oroszországban törtek ki, kegyetlenül levertek, népes állambiztonsági szervezeteket működtettek, amelyekkel a rendszerellenes szervezkedéseket felszámolhatta az uralmon levő réteg. Aztán pont ez a réteg számolta fel a rendszert is.

Amíg bíztak abban, hogy a rendszerük gazdagabb jövőt hoz, magasabb életszínvonalat, mint a kapitalizmus, lelkiismeret furdalás nélkül levertek minden megmozdulást, de miután egyre nyilvánvalóbb lett, hogy a szocialista rendszer pont a gazdasági síkon marad alul, nem volt, amiért ragaszkodniuk a marxizmushoz. Olyan reformokat hoztak, amelyekkel a nyugat felé közeledtek, először csak abból a célból, hogy megjavítsák a szocializmust, de ezekkel fokozatosan fel is számolták a rendszerüket.

Európában csak egy kommunista ország maradt, amelyről úgy látszott, hogy ott nem lesz változás. Románia. Aztán ott is megtörtént. 1989 decemberében egyes bánáti és erdélyi városokban tüntetések kezdődtek. Gondolták a vezetők, ezeket is elfojtják, mint a többieket. Ceaușescu, a diktátor kiadta a parancsot: minden utcai gyülekezetet feloszlatni! Bukarestben is! A parancsot továbbították az alsóbb szintekre. Aztán hirtelen az az ötlete támadt, hogy egy nagygyűlést szervez. A pártbizottságokba le is ment a parancs: mozgósítsák az embereket. Az állambiztonság és a katonaság vezetői is tudomásul vették, hogy mi készül, de meg sem gondolták, hogy a beosztottaik, teljesítve a kapott parancsot, Ceaușescu gyűlését oszlatják fel.

Megkezdte a diktátor a gyűlést. Szeparatistáknak, idegen államok bérenceinek mondta a tüntetőket, majd huligánoknak, és a minimálbér megemelését ígerte. Akkor támadtak az állambiztonság, a Securitate emberei. Három autóbusszal érkeztek, hosszú, vékony és kihegyezett vasvesszőkkel fenéken kezdték szurkálni a hátul állókat. Ceaușescu, amikor meglátta, megszakította a beszédét. Ott volt mellette a Securitate egyik vezetője is, az azonnal szaladt, és rádión felvette a kapcsolatot a támadókkal:

– Mit csináltok, örültek? Hagyjátok azonnal abba! Tűnjetek el onnan, meg ne tudják, hogy ti voltatok!

El is simult volna az ügy, ha nem érkeznek meg a hadsereg tankjai. Azok a gyűlés résztvevői felé nyomultak, egyikük gépfegyverből vaktöltényekkel tüzelni is kezdett.

Az egybegyűltek menekülni kezdtek. Éveken keresztül a hivatalos propaganda azzal fenyegette a románságot, hogy a magyarok el akarják venni Erdélyt. A bánáti és az erdélyi tüntetők úgy voltak bemutatva, mintha a magyarok emberei volnának, akik az uralmuk akarják vonni az ország egy részét. A kevés hír miatt nem tudhatták, hogy az ellenség mennyire nyomult be az országba; így azt hitték, hogy a magyarok támadnak a tankjaikkal.

A rádió segítségével megállították a tankokat is, de a fegyvertelen menekülő tömeget már nem lehetett, hiába kiabáltak utána:

– Halló! Ne menjetek el!

A beszédét Ceaușescu a televízióknak és a rádióknak befejezte, azután a két vezetőt, Vasile Milea hadseregpáncsnokot és Iulian Vladot, az állambiztonság főnökét vonta kérdőre. Azok természetesen nem vallották be, hogy meggondolatlanságból ők nem vonták vissza a parancsot, azt mondták, valami árusítás lehetett a beosztottaik között. A dühös diktátor huszonnégy órát adott, hogy megtalálják az árusítókat.

Mindkét vezetőnek és a magas rangú beosztottaiknak huszonnégy órájuk maradt, hogy vagy megbuktatják az alatt Ceaușescut, vagy mind a kivégző osztag elé kerülnek. Tudták, hiába akarnák az alsóbb beosztottakra kenni a hibát, azok védekezni fognak, hogy csak a kapott

parancsot teljesítették. A kérdés csak az volt: kit tegyenek Ceaușescu helyébe? Ha egy konzervatív kommunistát tesznek, az egy-két éven belül megbukik, mint ahogy Európa más államaiban is történt, és ők is vele buknak. Egy reformistát volt ajánlatos tenniük, így ők, mint a változás emberei megmenekülhetnek. Ezért esett a választás Ion Iliescu, a Kommunista Párt Központi Bizottságának volt tagjára, akit reformistaként ismertek.

Valószínűleg Vlad még aznap összehívta az állambiztonság bukaresti alkalmazottait. Nem voltam ott a gyűlésen, de könnyű kitalálni, mit mondhatott nekik:

– Ceaușescu elvtárs lemondott, az ország vezetését Iliescu elvtárs vette át. A kapitalista propaganda következtében a lakosságban ellenséges hangulat alakult ki, valószínű, hogy itt is tüntetésekre kerül sor, és Iliescu elvtársat sem fogadják el. Nekünk kell megmozdítanunk az ellenséges érzületű csoportokat, így befolyásolhatjuk őket, és elérhetjük, hogy ők kérjék Iliescu elvtársat vezetőnek.

Másnap reggel fiatalok jelentek meg a külvárosi gyárakban, egyetemistáknak mondták magukat, és lelkesítették a munkásokat, hogy kérjék Ceaușescu lemondását. Minden gyárban több állambiztonsági ügynök dolgozott, ők onnan is kapták a fizetésüket, letartóztatták, vagy ellenállás esetén lelőtték volna a lelkesítőket, ha nem kapnak parancsot másra. A többszázezer munkásból valóban pár tízezer elindult az állambiztonságiak vezetése alatt tüntetni.

Épségben áthaladhattak a katonák között, azok már megkapták a parancsot: engedjék át őket! Felbátorodva már nemcsak Ceaușescu leváltását kérték, kommunistaellenes jelszavakat is kiabáltak. A vezetőik, hogy továbbra is az irányításuk alatt tarthassák őket, nem avatkoztak bele. A rendőrök jelentették a feletteseiknek, mi történik, hamarosan a belügyminisztériumba is eljutott a hír, onnan Ceaușescuhoz. Ő testvérét, Iliet, meg Emil Bobut és Manea Mănescut küldte ki, hogy megtudja pontosan, mi a helyzet. A küldöncök kocsin hamar visszatértek, és jelentették: kommunistaellenes jelszavakat kiabáló tömegek közelednek, és a katonaság átengedi őket. A diktátor Vasile Mileát, a hadsereg parancsnokát támadta ki, árulónak nevezte. Milea azt hitte, hogy ezzel a szervezkedésük lelepleződött, nincs már esélyük, öngyilkos lett. Amíg a diktátor akaratából a főparancsnok volt, a tiszték végrehajtották az utasításait, a tüntetőket átengedték, de nem bízott abban, hogy Ceaușescu ellen is őt támogathatják. Helyébe a diktátor a legmegbízhatóbbnak tartott emberét, Victor Atanasie Stănculescut nevezte ki.

Stănculescu nem tudta, mit tegyen. Ha győz a forradalom, vagy Romániában is változások lesznek egy-két évvel később, őt kivégzik, ha akkor a tüntetők közé lövet. Ha nem teszi meg, Ceaușescu végezteti ki. Legjobb megoldásnak azt látta, ha betegszabadságra megy. Szerzett egy röntgenképet egy törésről, és begipszeltette az ép lábát. Ceaușescu megparancsolta, hogy törött lábbal is vegye át a parancsnokságot.

Számot vetett a helyzettel. Erdélyben egyre több helységben kezdődtek el a tüntetések, Bukarestben is megmozdult a tömeg, a hadsereg már nem hajtja végre a diktátor parancsait, a lázadó Milea követék; lehet, az övét sem fogják, ha tűzparancsot ad, ezért úgy határozott, hogy ő is az államcsíny mellé áll. Nem vonta vissza Milea parancsait, a tüntetőket továbbra is átengedték.

Ceaușescu a pártházban tartózkodott. Az épület előtt tankokból kordon állt felkészülve a védekezésre. Egy első emeleti szobából az egység parancsnoka rádióon irányította őket. Amikor a tüntetők a közelbe értek, kapta az utasítást, hogy küldje el a tankokat a kaszányába, aztán tegye tönkre a rádióadó berendezését, az után ő is távozzon. Számára biztosan nagyon furcsa volt a parancs, de katona volt, engedelmeskedett.

Ceaușescu csak azt látta, hogy az őt pocskondiázó tömeg közeledik, és a pártház őrzésére kirendelt tankok távoznak. Leszaladt az első emeletre, onnan a parancsnok már eltávozott, a rádióadó tönkre volt téve. Felszaladt az épület lapos tetejére, és mobiltelefonján hívta a helikopterét. Felhívta Stănculescut is, és magyarázatot kért. A tábornok azt felelte, azért adta

ki a furcsa parancsot, mert már nem bízott a katonákban, hogy hajlandók a tömegbe lőni, és ha nem teszik meg, a fegyvereik a tüntetőkhez kerülnek. A rádióadót is azért rongáltatta meg, hogy ne kerüljön illetéktelen kezekbe. Távozzon a snagovi rezidenciájára, ott biztonságban lesz.

Amikor a tömeg az épület élé ért, Ceaușescu megpróbált beszédet intézni hozzá, de lehurrogták. Amíg a tüntetők benyomultak az épületbe, és felértek volna hozzá, megérkezett a helikoptere, sikerült egérutat nyernie a feleségével és két hű emberével együtt. A snagovi rezidenciára mentek, ott a diktátor felvette a kapcsolatot több katonai parancsnokkal, majd a helikopterrel afelé indultak, amelyet a legmegbízhatóbbnak tartott. Stănculescuban már erősen kételkedett.

Egy másik csapat tüntető a televízió épülete felé tartott. A vezetőknek sikerült maguk mellé venniük Ion Caramitru színészt és Mircea Dinescu költőt. (Hogyan? Caramitruól nem fantáziálhatok, esetleg ami az eszembe jutna, sértő lenne rá nézve. A visszaemlékezés szerint Dinescut Caramitru az utcáról vette magához a hírrel, hogy kitört a forradalom.) Az épületet az állambiztonság emberei védték, őket beengedték. Kilenc perccel az után, hogy Ceaușescu a pártház tetején felszállt a helikopterére, Mircea Dinescu erős háttértámogatással bejelentette: „A nép győzött. A diktátor elmenekült”. Továbbra is megtartották a televízió épületét, emiatt azt gondolhatta a katonaság, hogy a hatalomváltás valóban megtörtént. A katonatisztek eddig is viszolyogtak attól, hogy a nép közé lőjenek, most félelem nélkül állhattak az államcsíny, felfogásuk szerint a nép mellé.

Dinescu bejelentésére emberek százezrei jöttek ki az utcára, örültek, szidták a kommunizmust. A televízió bemutatta az örvendező tömeget, lássa az ország, a fővárosban valóban győzött a forradalom, majd rátért a kommunistaellenes propagandára, hogy a bizalmát megnyerje. Lassan rá kellett ébredniük, hogy teljesítve Vlad utasításait, ők egy államcsínyben vettek részt, de már nem állhattak meg félúton, mert ha elbukott volna az államcsíny, őket is árulóknak nyilvánítják. Halva a propagandájukat, a vidéki állambiztonságiak azt hitték, hogy idegen ügynökök szállták meg Bukarestet; este bejöttek a fővárosba, és megpróbálták elfoglalni a televízió épületét, de azt már Stănculescu parancsára egy páncélos ezred védte, a pisztolyaikkal az ellen semmit sem tehettek. A szemközti épületről a bejáratot vették tűz alá, hogy a ki- meg a bejárást megakadályozzák. Az adó berendezését épen hagyták, arra számítva, valahogy csak elfoglalják az épületet, és bejelenthetik: a nép folytatja a harcot az államcsíny ellen, amely mögött idegen állam áll. (Később helikopterekkel akart leszállni egy csapat az épület tetejére, de már ott is katonák voltak, akiknek parancsuk volt arra, hogy minden támadást visszaverjenek. Gondolom, a hat támadó helikopter közül csak egynek volt hely leszállni, azt azonnal szitává lőtték, már képtelen volt felemelkedni, hogy a többinek leszállóhelyet hagyjon. A benne levők közül egy valahogyan sértetlen maradt, azt bemutatták fogolyként a televízióban. Elismerte, hogy államvédelmi alkalmazott.) A páncélosok az állambiztonságiak lövöldözésére ágyúkkal feleltek, kigyúlt a nemzeti könyvtár.

Az összecsapás és a győzelem még jobban megerősítette a tömeg bizalmát a bennlevőkben. A rendőrség és a katonaság is teljesen átállt, Ceaușescut letartóztatták.

Ezek után kezdték bemutatni az új vezetőséget. Először bejelentették, hogy megalakult a Nemzeti Megmentési Front. Kb. fél órával később Iliescu felolvasta a Nemzeti Megmentési Front Tanácsának a névsorát. A lista Tőkés László és Doina Cornea nevével kezdődött, akikről a Szabad Európa hallgatói tudták, hogy Ceaușescu-ellenesek. Utána közkedvelt költők, színészek, filmrendező nevei következtek, majd egy sor a tömeg számára ismeretlen név, amelyek viselőinek az volt a szerepe, hogy a későbbiekben a szavazataikkal Iliescunak a vezetését biztosítsák, végül Ion Iliescu neve. Kb. egy fél óra elteltével, miután a lakosság kiörvendezhette magát, hogy milyen radikális kommunistaellenes csapat került hatalomra, és már elfogadta a magáénak, bejelentették: a front tanácsa elnökének Ion Iliescut választották

meg. Tőkés László akkor még Menyőben volt, Doina Cornea Kolozsváron, aligha vehettek részt a megalakításban és az elnökválasztásban. Szerintem a közkedvelt személyiségek nagy része sem.

Az állambiztonság embereinek egy része harcot kezdett az új hatalom ellen. Főleg a katonákat lőtték. Miután Ceaușescut kivégezték, már nem volt, amiért harcolniuk. Győzelmük esetén az állam élére feltehetnék volna a Központi Bizottság valamelyik tagját, Iliescu viszont épp központi bizottsági tag volt 1984-ig. Két napot kaptak, hogy letegyék a fegyvert. Akik megtették, amnesztiában részesültek az addigi cselekedeteikért. Ezzel a béke helyreállt.

Iliescu először egy emberarcú kommunizmust akart, de később meg kellett tennie a következő lépéseket is, például a privatizációt. A szekusok ekkor már támogatták, nem volt, amiért sajnálniuk a régi rendszert, nem kommunisták voltak, hanem individualisták, akik a szocialista rendszer szolgálatába álltak. Előnyösebb volt számukra a kapitalizmusban gyártulajdonosnak lenni, mint a szocializmusban állami hivatalnoknak.

Forradalom volt-e? Mivel gyökeres változást okozott a társadalomban, akár csak az ipari vagy a mezőgazdasági forradalom, igen. Lehet-e egy államcsíny forradalom? Az 1917. évi októberi oroszországi forradalom szintén államcsíny volt, a bolsevikoké.

A tanulmány megírásakor főleg az események utáni pár nap tudósításaira és a saját emlékeimre támaszkodtam. Az után sok ködösítés történt. Főleg a Securitate próbálja elkendőzni, hogy csak kényszerből döntötte meg a régi rendszert. Mivel az újságok nagy része továbbra is az ellenőrzésük alatt maradt, megtehetette. Politikusok kisebbítik az állambiztonságiak szerepét.

KIZSÁKMÁNYOLÁS VAGY SEGÍTSÉG?

Marx szerint a termékek értéke csak az előállításukra felhasznált munkából származik. Úgy vélekedett, hogy amiért a gépek magukra nem tudnak dolgozni, a termelt érték csak a munkakerő érdeme, csak azt illeti meg az egész; a tulajdonos azzal, hogy csak egy részét fizeti ki, kizsákmányolja a munkást.

Valóban a gépek magukra nem tudnak dolgozni (kivéve a néhány robotot), de jelentősen megnövelhetik a munka termelékenységét. Gondoljunk egy ásóval dolgozó földművesre! Naponta felás egy ár termőföldet. Ha megtanul traktort vezetni, és alkalmazza őt egy traktortulajdonos, felszánt egy nap ötszáz árat. Ha levonjuk a korábbi munkát, ami ott szintén felhasználódott (a traktor alkatrészei kopnak, üzemanyag fogy), mondjuk az ötszázból kétszázat, még mindig marad háromszáz ár felszántásának az értéke. Elosztják a termék értékét: kétharmad része a tulajdonosé, egyharmada a munkásé.

Jól járt-e a munkás? Igen, százszor annyit kapott, mintha ásóval dolgozott volna.

Megérdemelte-e a traktortulajdonos a profitot (a hasznot)? Igen, mert ha nem ruház be, nem vásárolja meg a traktort, a munkás a régi jövedelmével marad. Az nem lett volna képes traktort vásárolni, de így is részesült a technika áldásából. Mit tesz a tulajdonos a haszonnal? Nagy részét újra befekteti, hogy még nagyobb bevételhez jusson, ezzel új munkahelyeket teremt, vagy tovább növeli a termelékenységet. Csak akkor van beruházás, ha számítani lehet a profitra (a haszonra), másképpen a módos ember a pénzt el is mulathatná.

Azzal, hogy a várható profit miatt egyesek beruháztak, a dolgozók bérei növekedtek, ma sokkal nagyobbak, mint a középkor végén. A munka termelékenységének a fokozásáért a befektetőnek is jár egy rész az értéknövekedésből.

A befektetők meggazdagodási vágya nemcsak építhet, de a nagyobb profit utáni hajszában szilaj hegyi patakként rombolhat is: erősen leszoríthatja a béreket, túlságosan szennyezheti a környezetet stb. Állami felügyeletre van szükség, hogy a jó mederben maradjon: garantált minimálbérré, környezetkímélő és munkavédelmi törvényekre, fogyasztóvédelmi intézkedésekre.

A pokolba vezető út jó szándékokkal van kikövezve – állítja egy közmondás. Ez a kommunista ideológiára nagyon is találó. A megalapozóik felháborodtak azon az életszínvonalon, amelyen a munkások nyomorogtak, miközben az arisztokrácia bőségben élt. Orvosolni szerették volna, ezért dolgoztak ki egy olyan elméletet, amely szerintük megjavította volna a társadalmat. Amíg a nyomor megmaradt, akadtak emberek még az arisztokrácia soraiból is, akik erre a törekvésre tették fel a szabadságukat vagy az életüket. (Engels apja textilgyártulajdonos volt, Lenin egy földbirtokos nemesi családból származott.)

BESZÉLGETÉS A BARÁTAIMMAL

Mindazokat, akik a magyar őstörténettel foglalkoznak, a barátaimnak tekintem. Közülük egyesek nagyon felháborítónak tartják, hogy finnugor ősnépről és finnugor őshazáról beszélünk, holott szerintük erre semmi bizonyíték nincs, csak feltételezés az egész. Velük egy almáról szeretnék elcsevegni.

Egy alma egy ágon lóg.

– Mi történik vele az után, hogy leválik az ágról? Leesik a földre, vagy felrepül a Holdra?

Feleli a kedves barátom:

– Leesik a földre.

– Van rá bizonyítékod? Mert ha nincs, akkor ez csak feltételezés.

Természetesen ez nem csak feltételezés, hanem következtetés. Következtetünk abból, hogy nagyon sok almáról van információnk, és azok, miután leváltak az ágról, mind a föld felé estek. Ezenkívül ismerjük a gravitáció törvényét is.

A nyelvrokonságok kialakulásáról is nagyon sok információnk van. Ezekből törvényt lehet levonni, amelyet alkalmazni lehet az őseink történelmére is.

Ismerkedjünk meg két emberrel! Az egyik néger, Brazzaville-en lakik. A másik indián, otthona Mexikóváros. Mindkettőnek már az apja is a fővárosban lakott, ott nőttek fel, a törzsi nyelvet nem is ismerik, csak a hivatalost. Ha megvizsgáljuk a nyelvüket, rájövünk, hogy hasonlítanak. Valóban a francia nyelv rokon a spanyollal. Ez nem lehet véletlen. Kellott lennie egy ősnyelvnek, amiből mind a kettő kialakult. Erről már van információnk: a latin. Létezett, és nem lebegett csak úgy a föld felett anélkül, hogy valakik beszélték volna. Kétezer-kilencszáz évvel ezelőtt Latium nevű tartományban beszélték.

Ez a tartomány Mommsen szerint akkoriban csak 1860 négyzetkilométeren terült el, vagyis egyharmad mai megyeterületen. Harminc szövetséges helységről állt kb. tizenhatezer lakossal. Mivel megerősítettek voltak, városoknak szoktuk őket nevezni, bár a mai besorolás szerint a népességük száma és a többség foglalkozása alapján falunak mondhatnánk. A következő századokban új helységek váltak ki belőlük, többek között Róma is, Krisztus születése előtt 500 körül már hatvannyolcan voltak. Az után elkezdtek terjeszkedni, a szomszédos városok lakosságát megölték, elűzték vagy elhurcolták rabszolgának. A több föld több terményt jelentett, több gyerek felnőhetett, időszerűségünk előtt 300 körül már tízezer négyzetkilométeren kb. százhuszezer szabad lakos és nyolcvanezer rabszolga beszélt latinul. Tovább terjeszkedtek, az új termőföldek kihasználása következtében a lakosság is tovább gyarapodott. Akkoriban egy családban sok gyerek született. Ha a szülők nem haltak meg fiatalon, akár tíz-tizenkettő is, ezekből öt-hat is felnőhetett. Viszont a halandóság nagy volt a felnőttek között is, főleg mert a férfiak gyakran háborúztak, ezért a lakosság egy generációváltás, 26-27 év alatt csak átlag harmincöt százalékkal növekedett. Mennyire nőtt Krisztus születésének idejére, vagyis háromszáz év, tizenegy generációváltás után? Felemeljük az 1,35-öt a tizenegyedik hatványra, az eredmény 27, vagyis a százhuszezer a huszonhét-szerezére nőtt, több mint hárommillióra. Kb. négy millióra tehetjük az idegen eredetű latin anyanyelvűek számát, ezek főleg rabszolgák vagy felszabadítottak voltak. Akkor a Római Birodalom népességének még csak kb. a tizenhét százaléka volt latin anyanyelvű. Később ott, ahol nagy számban telepedett le a latinság, Itáliában, Galliában, Hispániában, Makedóniában, magába olvasztotta a meghódítottakat, máshol a latin lakosság eltűnt, beolvadt a bennszülöttek közé, vagy a népvándorlással kiveszett.

A tizenötödik század végén felfedezték Amerikát. Az ókori Hispánia utódállamaiból, Spanyolországból, Portugáliából már a következő században nagyszámú telepes hajózott át Közép- és Dél-Amerikába, ezek utódai mostanra már az eredetinek több mint százszorosára szaporodtak. Azután is sok bevándorló érkezett. A spanyol anyanyelvűek nagyjából magukba olvasztották a többi európai származásút és az indiánokat is, ahol azok még megmaradtak. Ezért beszél a mexikóvárosi indián spanyolul.

A tizenkilencedik század végén a franciák gyarmatosították Kongót. A gyarmatosítás következtében ott is egy újlatin nyelvet beszélnek, a különböző törzsek tagjai ezen a nyelven társaloghatnak egymással. A fővárosban a lakosság jó része már csak a francia nyelvet beszéli.

Indonézia keleti részén majdnem minden falunak külön nyelve van. Egyesek szerint valószínű, hogy Európában is ez volt a helyzet négyezer évvel ezelőtt. Hogyan alakulhattak ki az egynyelvű tartományok? Ahogy háromezer év alatt a harminc faluban beszélt nyelv megváltozva kiterjedhetett több kontinensre, a korábbi ezer év alatt is az egy faluban beszélt nyelv elterjedhetett harmincra.

Beszélgessünk két másik emberről! Az egyik néger az észak-amerikai Atlantában, a másik fehér bőrű és szőke, Berlinben lakik. Megvizsgáljuk az anyanyelvüket: hasonlít. Valóban az angol nyelv rokon a némettel.

A mai Németország északi és Dánia déli részén terült el a germán őshaza. Onnan a hatodik században földfoglalók hajóztak át Britanniába, angolok, szászok, jütök. Britanniából is kezdve a tizenhatodik századtól a leszármazottaik Észak-Amerikába. Amikor az Egyesült Államok kikiáltotta a függetlenségét, már majdnem négymillió lakosa volt. Ma már háromszázharmincegymillió. Az amerikai demográfusok szerint a növekedést kétharmad részben a természetes szaporodás okozta, egyharmad részben a későbbi bevándorlás.

A négereket rabszolgának vitték be. 1815-ben, amikor leállították a behozatalukat, a számuk körülbelül egymillió volt. Jelenleg a leszármazottaik több mint negyven millióan vannak. Már az angol nyelvet beszélik.

A tizenegyedik században a német földművesek átlépték az Elbát, letelepedtek a mai Berlin területén, elnémetesítették az ottani szlávokat.

Folytatni lehetne a példákat a szlávok, a bantuk vagy más népek vándorlásával. Elég sok információnk van ahhoz, hogy következtetéseket vonjunk le belőlük, és törvényszerűségeket állapítsunk meg. Gondolom, ez után Önök is abszurdnak tartják azt a kijelentést, hogy a magyar nyelv nem lehet rokon az ugorral, mert a két nép nem hasonlít egymásra. Azt is, hogy annyi nép nem lehetett bezúfolva egy kis területre. Csak kis számú nép volt az ősfinnugor.

Természetesen az elnevezések jogosultságával lehet vitatkozni. A vitáról nekem két állattartó jut az eszembe:

- Ez egy disznó – állapítja meg az egyik.
- Te tanulatlan vagy, ez egy sertés – tudományoskodik a másik.

Ezen elvitatkoznak.

Hasonló a két tábor vitája is. Az egyik ugyanarra a népességre azt mondja, hogy ősfinnugor, a másik azt, hogy ősmagyar. Mindegy, hogyan nevezzük, létezett egy népesség, amely olyan nyelvet beszélt, amiből a magyar és még egy sor nyelv kialakult. Ennek kellett laknia valahol. Hol? Ezt nem tudhatjuk biztosan. Sokáig találgatták, gyártották az elméleteket és keresték hozzájuk a bizonyítékokat. Körösi Csoma Sándor Tibetbe ment az ősokeket keresni, azután az Urál-vidék került szóba, később a Kaukázus. Az utóbbi időben megerősödött a gyanú, hogy a Kárpát-medencében volt, és az Eu19-es haplotípus jellemezte. Ez a géncsoport a magyarokban és az udmurtokban van meg a legnagyobb arányban, az újabb vizsgálatok szerint kb.

negyven százalékban. Tehát az őseinknek negyven százaléka volt ősmagyar, és hatvan százaléka az elmagyarosodottak elődei. Ha most a genetika ismeretében kellene elneveznünk a nyelvrokonságot, a magyar-udmurt szóösszetételt kellene használnunk. Csak épp senki sem értene, miről beszélünk, a finnugor elnevezés már világszerte elfogottá vált.

Hogyan magyarosította el a negyven százalék a hatvanat? Az idegenek nem egyszerre jöttek, a korábban elmagyarosodottak utódai már magyarosítóként működtek.

A tizenkilencedik század első felében egy finn tudós, Matthias Alexander Castrén fedezte fel, hogy az Oroszország északi részén élők nyelvei hasonlítanak egymásra. Egy nyelvcsalád a finntől az ugorig húzódott, ezért lett az elnevezése finnugor. Reguly Antal felvette a kapcsolatot a tudóssal, és bebizonyította, hogy a magyar nyelv is ebbe a nyelvcsaládba tartozik.

– A magyar? Egy olyan távoli nyelv? Nagyon érdekes.

Ezek után aligha érdemes tovább foglalkoznunk azzal az elterjedt mesével, amely szerint a finnugor elméletet egy osztrák ügynök találta ki, akit a Habsburgok küldtek Magyarországra, mert meg akarták fosztani a nemzetünket az igazi történelmétől. Aki humorizálni akar, mondjon ennél jobb vicceket!

Csak hogy a magyar nyelvben nemcsak finnugor, hanem török, szláv, német, iráni eredetű szavak is vannak. Ezek csak úgy kerülhettek be, hogy a magyar keveredett ezekkel a népekkel, az egymás melletti tartózkodás nem lett volna elég. Senki sem tanulhat meg idegen szavakat csak úgy, hogy a hallótávolságon túl azokat használják. Tehát ezek a népek is az őseink. Számoljunk egy kicsit! Egy embernek két szüleje, négy nagyszüleje, nyolc dédszüleje, tizenhat ükszüleje van. Hány ősrünk volt Atilla (Attila) korában? Ezerhatszáz év kb. hatvan generáció. Kettő a hatvanadik hatványon kerekítve egytrillió-százötvenhárombilliárd, kb. egymilliárdszor több, mint a Föld akkori lakossága. (Aki nem hisz a számítógépnek, ellenőrizheti. Szorozzon össze hatvan darab kettőt!) Hogyan lehetséges ez? Úgy, hogy az Európa nagy részén és az Ázsia jelentős részén élők sokszorosán voltak az őseink. Ebbe a számba beletartoznak a hunok és a szkíták, sumérok utódai, tehát az ezeket ősként tisztelőknak is részben igazuk van. Részben van csak igazuk azoknak is, akik csak a finnugorokra gondolnak. Csak az arányokon lehet vitatkozni.

Tehát úgy vagyunk az őseinkkel, mint az alábbi testvérek. Az egyik dicsekedve mondja:

– A mi ükapánk vitéz katonatiszt volt.

– Dehogyan – legyint rá a másik. – Láttam egy múlt századi nyilvántartást. Csak szegény halászként éldegélt.

– A nagyapánk nem hazudott. Ő mesélt a hőstetteiről.

Ha utánanéznünk, kiderül, hogy mind a kettőnek igaza van. Az egyik ükapa katonatiszt, a másik halász volt.

RÉGI SZAVAINK

Nagy úr az előítélet. Aki megtanulta, hogy a magyar nyelv csak a kilencedik században jelent meg a Kárpát-medencébe a honfoglalókkal, annak nehezebbre esik elhinnie mást, hiába vannak a másra utaló információk.

Az ókorban Kolozsvár helyén egy Napocának (Napokának) jegyzett település volt. Az igazi neve Nagypókának megfelelő lehetett. A nyelvészek nagy része szerint a gy hang a magyar nyelvben akkor még nem létezett. Finnül az ágy vuode, tehát az ősfinnugor lj d hanggá is alakulhatott, a nagy szavunkat nadunak ejthették. A Nadupókából az u a két nyílt szótagos tendencia következtében eltűnt. A Nadpókát a latinok Napocának vették át, előfordul, hogy a két szomszédos mássalhangzó közül az egyik átvételkor kiesik: Miklóslaka > Micoşlaca, Udvarhely > Odorhei, Asszonynépe > Asinip, Hétkükk > Habic. Az előbbi példák arra is bizonyítékok, hogy a magyar a-t átvehetik latin a-nak (á-nak), régen az illabiális a-t még inkább á-nak hallhatták. (L. még: Újlak > Uilac!)

1229-ben egy kolozsvári várjobbágyot Mog de Pocanak jegyezték. Alighanem Nagypóka mellett létezett Kispóka is, miután az előbbi nevét Kolozsvárra (kolostor melletti várra) változtatták, az utóbbi csak Póka maradt. A tatárjáráskor tűnhetett el.

A póka szó megjelenik Balassi Bálintnál is: „Friss szép fejr póka”. A finn nyelvben a poika fiút jelent. Alighanem a p > f változással párhuzamosan egy ideig létezett a p-vel kezdődött alak is. A pókát fiatalra mondhatták, esetleg jelentésmódosulás után ifjú hölgyre. Az első tulajdonosát csúfolhatták, vagy nevezhették így. A paci fiatal ló. A p-vel és f-el kezdődő alakok egyidejű létezésére l. pánkó (székely ny.) = fánk!

Egy másik ókori helység nevét Potaisának jegyezték le. A mai Torda helyén volt. A jelentése Potavize lehetett. Átvételkor a mássalhangzók a közelire cserélődhetnek: Segesvár > Sighişoara (s-ből sz), Vargatag > Vargatac, Lóvész > Livezi, Zala > latin Salla (Szállá), Magyargoroszlót a középkorban Gorozlonak írták; a v kieshet: Temesvár > Timişoara, Lövéte > Lueta, Rava > Roua, Kövesd > Ciueş; a magyar e latin a-ra is vált: Vécke > Veţca, Merkető > Merca, Lövéte > Lueta, Isten-tó > Iştan-Tău, Hidegkút > Vidacut. (Az e tővéghangzó is lehetett.) A helység a nevét a mellette elfolyó patakról kaphatta. A patak forrásának közelében található még ma is Pata falu, de a vízvázasztó másik felén. A domb neve lehetett Pota, tőle kaphatta az elnevezését az északra fekvő falu és a déli oldaláról eredő patak. (Ma Nagymelegvölgy patakjának hívják. Az ókorban a szláv eredetű patak helyett vizet mondtak. Nagymelegvölgy tanya később települt.) A Pota napjainkra Patává változott. (Kolozspata.) Az elnevezés alighanem a botnak még a butunál is korábbi nevéből származik. A Pata személynévként előfordul Anonymusnál a geszta 32. fejezetében. 1209-től 1212-ig egy Pot nevű volt a nádor. Kolozsvár egyik részét nem hivatalosan Patarétnek nevezik.

Maros folyó neve Hérodotosznál Márisz. Az illabiális a-t hallhatták á-nak. Az ógörög ábécében nem volt s betű, ezért írt sz-et. Az -s képző akkoriban a mély hangrendű szavakhoz veláris i hanggal kapcsolódott. (Később a veláris i-ből u lett, abból o. Anonymus már az u hangot használta. (L. „Morus”, „Zomus”, „Salanus” Maros, Szamos, Csalános helyett! Talán már a labiálissá vált a-t jegyezte o-nak.) Akkor a nyugati részen már végbement az első átalakulás. Keleten a Fehér megyei Rákost (Románrákost) a románok Rachişként memorizálták.) A Maris jelentése partot maró, áradáskor romboló lehetett. Sztrabón hozzátett a névhez egy görögös -oszt. A Maris-jót is használták, amely Marisjára alakult, ezért nevezi a Ravennai Névtelen Geográfus Marisiának. Valószínű, hogy a Marisban a veláris i tővéghangzó volt, nem kötőhang. A régi magas hangrendű szavakban a toldalék előtti palatális i szintén.

A Tisza neve Sztrabónnál Pariszosz, Pliniusnál Pathissus, Ammianus Marcellinusnál Parthiscus. A három adatból kikövetkeztethetjük az eredeti alakot: Partis. (A. M. alighanem a Partisközt jegyezte le.) A jelentése (valamilyen) Partos, az ókorban az őseink az o helyett az i hangot használták. Teljes alakja: Partis-jó, ez idővel „Partisja”-ra alakult, majd „Tisja”-ra rövidült. A j hatására az s-ből elől képzett hang, sz lett. (L. Berekjó > Beretyjó > Berettyó!) Jordanesnél a név már Tisia. A j később kiesett.

A part szavunk nem származhatott az olasz portóból, amely a latin portából, kapuból ered. A porto jelentése kikötő, az valóban kapu a tengerre. Az arra nem használható partszakasz olaszul festa vagy spiaggia. Más a magyar part, és más az olasz kikötő. Észt nyelven a partot pidunak nevezik. Úgy látszik, ennél a szónál a p > f változás elmaradt. Skót-gall nyelven a part pàrtaidh. A szó lehet finnugor, vagy gall eredetű is. (A gallok még a Krisztus előtti negyedik században nyomultak be a Kárpát-medencébe. A Kr. e. első században elvesztették a Tisza mentét, Boirebisztasz szorította ki őket.)

A Balaton neve a latin feljegyzés szerint Pelso. Alighanem az igazi neve Pelis-jó lehetett, a mai nyelven Pelés-folyó. (A pele, pilih vándorszó, több nyelvben vannak hasonló alakok.) Magas hangrendű szavakhoz az -s képző palatális i hanggal kapcsolódott. (1297-ben az erdélyi Mikes falu még Mykis alakban tünt fel. A Mükkis valószínűleg a Bükkisből torzult, l. bakog > makog!) Megtörténik, hogy amikor a latinok átvesznek elnevezéseket, magánhangzók esnek ki: Ispánlaka > Șpálnaca, Keresztúr > Cristur, Barátos > Brateș, Parajd > Praid. A j is kieshet, l. Sajó > Șieu! Az ei-ből alighanem már a magyar nyelvben i lett. Pelis egy mellette levő hegynek lehetett a neve, ez az elnevezés mehetett át először egy patakra, onnan a tóra. A Pilis is ebből az alakból származik. A Peles-kastély is (a volt román királyi rezidencia a havasalföldi Színalja hegyes határában). A völgy nevét vitték át az épületre. A trónörökösök Pelisor-kastélyára az oldalét. (Az e-ből a latinoknál é lett.) Az or a régi magyar nyelvben magaslatot jelentett, l. orom! Valóban magasabban van, mint a királyi kastély. Hasonlóan kaphatta a nevét Piliske (eredetileg Pilis-kő?) is a Bodzafordulói-hegyekben. A pele húsát és zsíriját régen fogyasztották.

Atilla (Attila) fiainak a csatája Jordanes műve szerint a Nedao folyónál volt. Az elnevezés helyesen Néde-jó lehetett. A néde négyet jelentett, a finnugor lj d-vé is alakulhatott (l. fennebb!), az e helyett a latinok á-t mondtak (l. szintén fennebb!). A Négyág-folyó a Sárvíz, a szabályozása előtt több ága volt.

Az ókori dák főváros Szármiszegeđuza. (A d a h hatására zöngétlenedett, a rómaiak már t-nek írták. A magyar helyesírásban a részleges hasonulást nem jelöljük.) A szárm a „származó” szavunk korai alakja lehet, a szeged központi szegletet, székhelyet (főszeg) jelenthetett (a magyar e-t latin e-nek (é-nek) is átvehették, l. Gyergyóremete > Remetea, Zetelaka > Zetea), a huza a háza, lakása. (A mordvinoknál is a ház kud.) Az akkori alak lehetett houza is (a görögök hoúszának és hoúszenek írták), a rómaiak a kettőshangzóból csak az u-t jegyezték le, pont azt, amely később kiesett. Akkor az ou ó-vá változott, az ó á-vá nyílt, illabiálissá vált a nagy és hosszú nyitás miatt. Jelentése: az Istentől származó központi lakása. Nem vára, a dák nevek végén a „va” várat jelentethetett, csak a rómaiak levágták az r betűt, hogy a helységneveknek latinos végződésük legyen. Hasonló okból lett Wienből Viena, Westfalenből Vestfalia, Göttingenből Goettinga, Krakówból Cracovia, Budapestből Budapesta, Segesvárból Sighișoara. A dákoknak lehettek középperzsa kölcsönszavai. (A háznak a Halotti Beszédben fellelhető tövéghangzója, az o kimaradt mind a latin, mind a görög feljegyzésből. Átvételkor megtörténhet. (L. fennebb!) Vagy egybeolvadt a birtokos személyjellel? A szeged szóban a második e a szeg tövéghangzója.)

Beszélgessünk egy régi képzőnkőről, az -n-ről! Vizsgáljuk meg a következő szavak jelentését!

Isten: Ős tövel rendelkező. (Ősi eredetű. Az ise tövéghangzója a két nyílt szótagos tendencia miatt esett ki. Ebben a szóban az ü > ö > ë > e nyitás és illabiálissá válás már korán lezajlott. Későbbi a szüm > szöm > szem változás. A magyar nyelvterület egy részén: ë > e.)

Edény: étellel rendelkező. Az -n az étel korábbi alakjához, az étehez (az etet előzményének, az étetnek a töve) járult, palatalizálódott; a t zöngésült. Az edény első magánhangzója hasonult, majd a második magánhangzója az ny hatására megnyúlt, és é-vé vált. (Vagy a hangsúlytalan helyzetben záródott. Az első szótag hangsúlyossága is hatással lehetett a magánhangzója nyíltabbá válására.)

Szigony: a végén szeggel rendelkező. A szög a szótő, a hozzákapcsolódó -n szintén palatalizálódott. Az ë i-vé vált a veláris i-n keresztül. (A víz szavunk í-je szintén az e-ből származik. L. még több nyelvjárásban az é > í záródást!)

Kalán, kolán, a kanál régi alakjai: a török kol (kar) átvétele után karral rendelkező edényke. (A kar szó mellett a kol szavat is használták.)

Sutton: suttal, mélyedéssel rendelkező búvóhely. (L. suttymban! Az n a b hatására vált m-mé. Képzés helye szerinti részleges hasonulás.)

Lássuk a másik régi képzőt, a -di-t!

Almádi: almás hely.

A tihanyi apátság alapítóleveléből: „lopdi”: lapos hely, „huluoodi”: hullós gyümölcsű fa környéke, „holmodi”: halmos hely.

A dömösi prépostság sóvágói: „Vendi”(Öreges), „Himudi” (Hímes, Cifra), „Satadi” (Csatás, Verekedős).

Ma már csak az -s-et használjuk helyette.

A bot korai alakja a butu. Hasonló alakok vannak az újlatin és a török nyelvekben is, alighanem vándorszó, vagy egy nagyon ősi kifejezés lehetett. A butuhoz kapcsolódott a -di képző, a butudi a két nyílt szótagos tendencia és a zöngésülés következtében buddira változott, jelentése botos (botnyelű) fegyver volt, buzogány. A buddin buzogánnyal rendelkezőt, buzogányost jelentett. (Hérodotosz jegyezte le boudinoiként (budinokként). Lehet, hogy a szomszédjaik hívták őket így. Tehát a kelet-európaiak akkor már ismerték és használták a b és a d hangokat, a hangszalagjuk nem volt bénább a déliekénél. A Szármiszedghuza g hangjának az alapján a Kárpát-medenceieké sem. Talán nem kellene a korai ősmagyar nyelv hangkészletét annyira alábecsülni. A Homo sapiens sapiens százezer éve létezik, gondolkozva a mai színvonalon, tehát a beszéde sem lehetett alig kétezer-ötszáz évvel ezelőtt primitív.)

Ezerhatszázötven év folyamán (a geszta koráig) a buddinból bodon lett (az első magánhangzó nyíltabbá vált, a második is megváltozott a hangrendi kiegyenlítődés miatt, és a dd kettőzött mássalhangzó d-re rövidült); utána a szó végére a -d kicsinyítő képző is odakapcsolódott, ha a buzogányos apró termetű volt; majd az elhasonulás miatt a Bodondból Botond lett. Első lakóiról Bodonnak (Buzogányosnak) elnevezett helységek ma is léteznek, például a Marosvásárhely melletti Hagymásbodon.

Az a tény, hogy a honfoglalás kori sírokban nincs buzogány, nem jelenti azt, hogy nem ismerték a fegyvert. A halott mellé csak azt tették be, ami szokás volt. Ma sem adnak a halottra nagykabátot, de ez nem jelenti azt, hogy neki nem is volt.

A római korban a Dunához közel létezett a Mediumnak nevezett vidék. Központját a román nyelv Mehadia (Méhádiá) alakban jegyezte meg, ezt vette át kis átalakítással a tizenkilenc századi magyar közigazgatás is. Az eredeti alak Méhedi lehetett Méhes jelentéssel. Az ókori latinok átvételkor kihagyták a számukra ismeretlen e-t, ezzel kiesett a h is, így ismerős szavat kaptak. A középkoriak a magyar e hangot á-nak ejtették. (L. Erdőd > Ardud, Egeres >

Aghireş, Istentó > Iştan-Täu!) A közelében fekszik Mehedinţi megye. A Méhedin méhessel rendelkező területnek a neve, a ț román kicsinyítő képző, az i a többes szám jele (itt nem ejtik). A dinţi fogakat jelent, népetimológiai értelmezésként kapta az i-t.

A kunok (kumánok) több mint másfél évszázadon keresztül rabolták Erdélyből a magyar nőket, emiatt a tizenharmadik századra a nyugati részük (amelyik betelepedett Magyarországra) nagyjából elmagyarosodott. Erre utal Kun László király kedvesének, Édüének a neve is. A latin abc-ben kevesebb betű volt, mint ahány hang a magyar nyelvben, ezért a középkorban a latin szövegekben némely betűvel több hangot is jelöltek. Az u-val az ü-t is (l. a sumtuchelt és a bunét a Halotti Beszédben!). Az a-val az e-t is. (Szej hán kun vezér neve IV. Béla egyik oklevelében Zayhan.) Így a hangrendet véve figyelembe, a leírt Eduát Édüének kell olvasnunk.

Édü az ősmagyar nyelvben édességet jelentett. Az ü tövéghangzó az üe kettőshangzón keresztül vált e-vé. Miután az -s képző hozzákapcsolódott, az „éde”-ből édes lett. A kunok nyelvének a változása elmaradt a nyugatabbra élőkétől, ma is a csángók egy részénél a -val, -vel nem hasonul.

Kuthén egy tizenharmadik századi kun vezér neve. A kut a török népeknél isteni áldást, varázserőt jelentett (l. Róna-Tas András: A honfoglaló magyar nép. Balassi Kiadó, Budapest, 1997, 127. és 128. oldal), az -n már magyar képző. Kutén = isteni áldással rendelkező, felkent.